

Jacques Perk en zijn betekenis in de historie der Nederlandsche literatuur

Willem Kloos

bron

Willem Kloos, *Jacques Perk en zijn betekenis in de historie der Nederlandsche literatuur*. S.L.
van Looy, Amsterdam 1909

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/kloo003jacq01_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

I.
Perk's literair-historische achtergrond.

Het zal misschien goed zijn, dit boek te beginnen met de mededeeling, dat ik volstrekt niet van paradoxen houd, m.a.w., dat al wat ik ooit gezegd heb of nog zeggen zal mogen, niets anders kan genoemd worden als een eerlijke overtuiging, die op grondig onderzoek en daaruit voortvloeiend, langdurig-overwogen inzicht steunt.

Ik acht het wenschelijk, deze verklaring vooraf te doen gaan aan de soms tamelijk van de gangbare afwijkende beschouwingen en oordeelen, die hier volgen, omdat anders allicht deze of gene zou kunnen denken: nu ja, de schrijver schertst maar wat.

Welaan dan: het verslag over de Nederlandsche letterkunde der 19^e eeuw, zooals dat blijkbaar haastig-weg is opgesteld door den heer Prof. Jonckbloet, alleen om zijn groote werk tenminste schijnbaar te voltooien, door een journalistisch aanhangsel over den nieuweren tijd, dat verslag

geeft, evenals de vaak geestige kritieken van den⁺ knappen Busken Huet over de schrijvers van '40, ter eenre een overvolledige, ter andere een onvolledige afbeelding onzer vorige-eeuwsche literatuur. ^{+Busken Huet}

Misschien wel werd deze fout veroorzaakt, tenminste bij Huet, - die, in tegenstelling tot den vaak maar doorslaanden Jonckbloet, dikwijls getoond heeft, heel goed uit zijn oogen te kunnen zien - doordat hij de schrijvers, die zijn tijdgenooten waren, te weinig op historischen afstand⁺ heeft beschouwd. Want anders is het niet te verklaren, dat Potgieter, de ongemeene, ernstigwerkende dichter en prozaïst, ook door hèm ^{+Over Potgieter} niet in 't oog vallend hooger werd gesteld met uitdrukkelijke woorden, dan een half dozijn, toen, ⁺ veel meer dan Potgieter, in den algemeenen smaak vallende, maar niet zoo heel belangrijke verzenmakers - de predikant-dichters bedoel ik - wier ^{+De dominé-dichters} bijna-uitsluitende werkzaamheid, als poëten, hierin bestaan heeft, dat zij op weinig-suggestieve, vaag-abstrakte wijze de kansel-algemeenheden van den christelijken eeredienst netjes gingen voegen in vloeiende maat-en-rijm.

Ik zeg dit, en heb toch niets tegen die dominé's, indien men hen maar opvat als wat zij hoofdzakelijk zijn wilden en ook waren, n.l.: rechtgeëarde dominé's. Als ijverige verkondigers van wat zij voor de waarheid hielden, hadden die

mannen stellig hun verdienste, en toonden zij zich, daar de groote massa nu eenmaal den een of andren gereglementeerden godsdienst wil hebben, nuttige leden der toenmalige maatschappij. Maar tevens is het een feit, dat de proeven van Gereformeerde dichterlijkheid, waarop zij de leden van hun kerkgenootschap onthaalden, over 't algemeen geen wezenlijke poëzie zijn te noemen, en wel, omdat de makers te uitsluitend altijd en bij alles 'dienende' dominé's, praktisch-werkende predikanten wilden wezen, ook dáar waar de vervulling van beroepsplichten niet te pas kwam, n.l. in de noodzakelijk-spontane, naïeve, want psychische kunst, die men dichtkunst noemt. Ja, die verzen waren meestal niets anders als bedoelingsvol-nuchtre rijmwerkjes, omdat het geloof dier brave, maar natuurlijk hun godsdienst niet meer als de vroegren zoo diep-in doorvoelende negentiende-eeuwers veel te kalm-oppervlakkig was, dan dat het als gestadige stimulans had kunnen dienen voor de schepping van echte, in de diepten der ziel geborene kunst. Die verzenmakende dominé's, al waren zij rechtzinnig en dus ten volle overtuigd van de waarheid hunner dogma's en katechismus-artikelen, geloofden toch meer met hun kalm-bewuste, gewaande weten dan met de trillende zenuwen van hun diepste geestlijk Wezen, en de rijmen dus, die zij van

hun godsdienst schreven, konden onmogelijk de zielendwingende kracht bezitten, die er uitgaat b.v. van het stemmingsvolle lied, dat klinkt als een orgelspel door kerkgewelven:

+ Ein feste Burg ist unser Gott

+Luther

of van die zeventiende-eeuwsche Hollandsche dichters, die waarschijnlijk niet gedicht hadden, indien zij niet hadden geloofd, omdat het geloof hun levensbezieling was.

+ Als ik b.v. Jeremias De Decker lees, voel ik mij langzaam-aan een zachte, weldadige warmte doordringen, die mij eerbied inboezemt voor het mooi-godsdienstige voelen van dien man. En iets dergelijks, al is het zwakker, ondervind ik bij het lezen van andre zeventiende-eeuwsche, van hun christendom met vol gemoed getuigende⁺ dichters: maar ga ik mij daarna verdiepen in de vrome bundels van Beets of Ten Kate, die mij natuurlijk, omdat zij moderner zijn, bij gelijke dichterlijke kracht, veel sterker in het hart hadden moeten raken, dan kan ik niet anders zeggen, als dat ik even onontroerd blijf, alsof ik 't een of ander Stichtelijk Dagboek las. En ga ik toch door, dan word ik ten slotte gehinderd, en moet het boek dichtdoen, omdat zoowel de effene bedaardheid van den eerste, als de drukke maar even koude woordvlugheid van den ander, mijn gevoel voor dichtkunst en godsdienst beide kwetst.

+De Decker 1609-1666

+Beets en Ten kate

Moeten nu die minder-prettige gewaarwordingen niet noodzakelijk daarvan komen, dat geen dier beide nieuwere poëten inderdaad diep-in heeft gevoeld wat hij schreef?

Want, indien het aan mij lag en aan mijn onvermogen, om vrome kunst te genieten, dan had ik bij De Decker, en Anna Bijns, en Kamphuijzen b.v. immers óók wel gesuft, en mij gruwelijk verveeld?

Ja, De Decker, waarom verwaarloost men dezen echten dichter, een onzer beste zeventiende-eeuwers,⁺ zóo geheel-en-al, alsof hij niet bestond? Zou het komen, omdat Jonckbloet niet⁺ veel heel aan hem laat?

⁺De Decker

Maar dan wete men, dat de aesthetische aanmerkingen, van dezen vaak zonderling-subjektieven geleerde, op den harmonisch-krachtigen Jeremias, geregeld ter zijde van het doelwit slaan. De naar vooropgestelde begrippen, dus op grond van vooroordeelen, vonnis-wijzende Jonckbloet blijkt geen geest gehad te hebben, om De Decker's psychische-grootheid-in-eenvoud, noch het precies-onderscheidende aanvoelingsvermogen, om de schoonheid van diens verskunst te schatten op de waarde, die zij wezenlijk heeft. De Decker met zijn sterkgebouwd, en toch van a-z muzikaal doorvoelden, lenigen rhythmus, waaruit telkens weder een bliksemsprank van voelen energisch-

⁺Jonckbloet over De D.

⁺ menschelijk naar voren komt schieten, is zeker een der bewondrenswaardigste dichters van de heele zeventiende eeuw bij ons, en ik, voor mij, stel hem, zoowel om zijn geestlijke, als om zijn rhythmische schoonheid boven den pittigen maar nuchteren Huygens, boven den zeer-sierlijken, maar ijskouden Hooft. Het register van De Decker's tonen is niet zoo breed, als die der andren, maar het klinkt unisono met zijn menschlijke ziel, evenals dit met de rijkere kunst van Vondel het geval is, terwijl het werk van Huygens en van Hooft daarentegen voor het grootste deel het kranige maaxsel moet heeten van hun fijne rede en hun bloeiend vernuft.

⁺Vershil tusschen De Decker, Huygens en Hooft

Wat de twee andren betreft, die ik tegelijk met den dichter van 'Goede Vrijdagh' noemde, bij dezen diepgestemde vergeleken, lijkt de levendiger⁺ Kamphuyzen wel een geestlijke spring-in-'t-veld, met wien men een vriendlijk praatje zou kunnen houden, terwijl de ongenaakbaar-uitklagende⁺ Anna Bijns, die, in haar hartstochtlijkheid, ook wel eens hoog-bits van zich af wil bijten, meer ons mijmrend medevoelen, dan wel een warm-menschlijke sympathie afdwingt.

⁺Kamphuyzen 1586-1627

⁺Anna Bijns

En ook als enkel woordkunstenaars zijn deze twee laatsten, al weegt ieder hunner op tegen⁺ minstens drie 'Korenbloem'-plukkers, of 'St. Paulus-rots'-berijders, geenszins gelijk te stellen

⁺Ter Haar

met den sonoren, breed-wiegenden De Decker, van wien ik slechts dezen éénen regel behoef aan te halen:

Op 't klinkklaer rammelen afkaetste van haar gelden
(Lof der Geldzucht. Inleiding 3.)

om mijn uitspraak te wettigen, dat hij een miskende Groote heeten moet.

Maar vindt men mij misschien wat onrechtvaardig, omdat ik hier de deftig-wereldsche dominé-dichters, die hand in hand gingen met de aristokratie, en zelf ook graag een aristokratischen schijn aannamen, dus voor wie, in die oneenvoudige levenshouding, de dichtkunst hoogstens nog een nuttig spelletje kon wezen, ga vergelijken met heel- of half-geniale natuurlijke mensch-dichters van een vroegren tijd, welnu, dan zal ik wat lager gaan kijken en de populaire koryphaeën van het vorige geslacht alleen maar houden vlak naast een nu vergetenen, doch indertijd óók zeer véél gekochten, en dan ook waarlijk niet verdiensteloozen rijmer van diezelfde zeventiende eeuw.

Ik bedoel Willem Sluyter, een tot in de 18e eeuw⁺ drukgelezenen dichter, wiens ‘Eyberg'sche Sanglust’ en andere bundels het tot een ‘twaelfden druck’ hebben gebracht. Deze Sluyter nu was +Willem Sluyter 1627-73

geenszins een groot kunstenaar: want, evenals Beets en Ter Haar en Hasebroek, heeft hij, bij het verzenschrijven, meer om het stichtelijk nut, de goede strekking, dan om de wezenlijke kunst gegeven, en zijn wijs-pratende godsdienst-leeraarschap legde hij, evenmin als onze dominé's, ooit heelemaal af: Maar toch toont hij zich een levend mensch, in wien wezenlijk iets bewogen heeft, die, zonder het zelf te willen, om zich heeft gekeken, zoowel als in zich gezien, en die uit die beide voorraadkameren van iedren echten dichter, de buiten- en de binnen-wereld, menige aardige opmerking of werkelijk-gevoelde gedachte heeft gehaald. Hij is leuk-keuvelend, aangenaamzangrig en bij tijd en wijle lief-kinderlijk-naïef, men hoort hem zelf als vriendlijk en zijn vroomheid genoeglijk-voelend menschje in zijn verzen spreken: terwijl daartegenover het dichtwerk onzer vorige-eeuwsche pastorie-poëten niets persoonlijks en daadlijk-treffends heeft, maar eenvoudig bestaat uit breedvoerig-slappe, vrij kleuren- en merg- en geestlooze oratorische uitweidingen over de grondwaarheden van het Christelijk geloof, precies zooals de auteur telken Zondag op den preêkstoel, maar dan in mondeling onrijm, hield.

Ik zie wel geen kans om Sluyter te maken tot een mijner liefingsschrijvers: maar ik krijg tenminste den indruk, als ik hem lees, dat ik

op dat oogenblik te doen heb met een dichter, die inderdaad psychisch een beetje *voelde* wat hij schreef, en telkens, als ik eindig, leg ik mijn boek weer neer met de gedachte: och, wat was dat toch een vriendlijk-ernstige, aardig-opmerkende,⁺ gemoedlijke man! Doch doe ik daarentegen zooveel mogelijk mijn best, om Beets' of Ten Kate's vrome verzen te genieten, dan bekruipt mij, na een poosje, de sterke lust om te roepen: O, beste mensch, wees een beetje meer bescheiden, of ken uw eigen krachten, en zeur niet langer zoo eentonig-deunend door. Want al de niet te weerspreken waarheden, die gij voor mij afrijmt, die heb ik immers allen reeds honderdmaal vroeger, maar dan niet zoo stijfboekerig uitgedrukt, gehoord!

⁺Onderscheid tusschen Sluyter en Beets-Ten Kate

Misschien hindren wij den een of ander, door zóó te spreken: maar dit gebeurt dan tegen onzen wil. Want als bescheidene maar veelgeoefende voelers van fijne taal- en ook zielsnuances, kunnen wij niet verhelen, dat in de vrome verzen dier welmeenende predikanten alle frischheid en naïefheid van het zóó uit de diepste ziel komende, tot hun schade als dichters, geheel en al wordt gemist. 't Is allemaal koel-bedacht, of koud-opgewonden rhetorisch, precies zooals dat hun verplichte wekelijksche toespraken zijn geweest.

Flegmatisch-kalme of meer druk-doende redenaarshandigheid-op-rijm zijn die verzen, maar wezenlijke poëzie, die een spontaan voortbrengsel is onzer psychische onbewustheid, heeft zich bij alle dichters der wereld altijd anders, diep-treffender, den geest aanpakkender voorgedaan. Kom, lees eens deze proefjes van mijn goeden vriend Sluyter, en vraag uzelf dan af, o, lezer, als eerlijk mensch, of ge iets voortreflijk-rhythmisch' en betrekkelijk-pittigs als het eerste, iets leuk-grappigs en karakteristieks als het laatste, in al de - 't zij met verlof gezegd - ontzettend-droge en langwijlige rijm-elaboratie's onzer rechtzinnige bijna-tijdgenooten vindt:

‘Vreugt sonder stichting geeft het hert
 Ook midden in het lagchen smert.’
 (Eensaem Huys en Winterleven, bladz. 28.)

Heeft b.v. de Rijmbijbel van den officiëel-gemaakten dichter Nicolaas Beets ook maar één zoo'n distichon, waar men uit de beweging van het vers, die parallel-loopende weergave der zielsbeweging, bespeuren kan, dat de schrijver wezenlijk innig meent wat hij zegt?

Mijn tweede aanhaling is er eene van een heel andren aard:

Hier wordt niet veel in huys gedaan
 Voor spys en buyk, die tsaem vergaen,
 En noch veel minder werks gemaekt
 Voor 't geen alleen het ooge raekt.
 Waartoe 't gewasch, 't geplach, 't geplaer,
 Waartoe al 't boenen voor als naer,
 Al 't vagen, ragen, al 't gewrijf,
 Dat geen ding ongeplaegt en blijf,
 Al 't schrobben, tobben, sonder endt
 En alles van syn plaets gewendt,
 En dat soo dag op dag weer aen,
 Soo dat het nimmer is gedaen.
 Het hoeft soo net niet dat het kraekt,
 Het hoeft soo reyn niet dat het blaekt.
 Een stofje maakt ons niet vervaerd,
 Wy syn doch selve stof en aerd.

(Onzen Hollandschen huisvrouwen is dit *niet* naar het hart gesproken: maar een Hollandsch 'huisman' zal waarschijnlijk zeggen: Die Willem Sluyter geeft precies mijn idee!)

De levendigheid van geest bij dezen kleinen maar echten dichter, als hij een neiging voelde om verzen te gaan schrijven, was zeker eenige malen grooter, dan die zijn, door ons zelf op straat of in een feestzaal nog wel eens aanschouwden, vorige-daagschen collega's eigen mocht zijn.

Men zal uit het voorgaande, hoop ik, de overtuiging hebben gekregen, dat nu ik een onomwonden protest aantekenen tegen het meerendeel der zoogezegd-godsdienstige verzen van een aantal minder-belangrijke poëten der vorige generatie, dit verzet geenszins voortkomt uit een afkeer van den godsdienst, noch uit een niet meevoelen kunnen van mijn persoonlijke smaak met innerlijk-godsdienstige, wezenlijke kunst. Integendeel, bij het lezen van diep-in-gevoelde, geloovige uitingen heb ik altijd iets in mijn binnenste meê voelen trillen, en den Bijbel en Augustinus, Sagesse en de oude Latijnsche kerklijke liederen geniet ik zoo volledig, als waar ik de rechtzinnig-geloovigste mensch, die thans leeft.

Maar dichtwerk daarentegen, zooals de predikanten van 't vorige geslacht in al te grooten beroepsijver durfden saamstellen, en dat het druk heeft over God en deugd en Bijbelsche aangelegenheden, maar waaruit toch niet het binnenste wezen der vroomheid, een diepe godsdienstige emotie, naar voren komt sidderen, dat is, met verlot, een onfraai en noodeloos rijmfabriekswerk, waarmee de kunst in 't geheel niet gediend wordt en de algemeene vroomheid ternauwernood. Inderdaad, ieder ook maar eenigszins ontwikkelde, die Vondel kan genieten, en Potgieter en Perk, gaat zich ten slotte een beetje ergeren aan die brave

heeren, letterkundigen van eenigen aanleg, maar die, in den daaglijkschen sleur hunner redenaars-routine, een dergelijke aesthetische zonde dorsten begaan, nl. aldoor maar in korrekt kort-en-lang te zeuren, kalmweg en nuchter, over dezelfde, ook geloovigen maar matig-interesseerende schriftuurlijke preêkstof, zonder dat, vóór of bij het schrijven, zelfs maar één zenuw van der rijmren rustig organisme door de gevoelde nabijheid van het Heiligste had getrild.

Ja, neemt men een bundel van een dier dichtende dominé's in handen, en is men bezig dien te lezen, dan krijgt men, zonder overdrijving, langzaam-aan een gewaarwording, of het bloed in uw adren trager gaat stroomen, en na een poosje bekruipt u een neerdrukkende verveling, zoo bewegingloos-stil of zoo koud-zwierig met woordvormen spelend als het meerendeel dier weinig zielvolle rijmproeven doet.

Nogmaals, die dominé's-letterkundigen zijn in veel andre opzichten hoog te schatten als brave, lieve menschen, die altijd-door nut deden, zoowel door voorbeeld als door leering, en zelfs als schrijvers zullen eenigen hunner met eere in onze literatuur blijven genoemd worden, deze door zijn proza, gene buitendien door een zeker aantal verzen van een heel ander, niet-kerkelijk soort; maar als religieuse dichters, neen, noem

hen liever als wat zij wezenlijk waren, homiletische rijmers, die al de gemeenplaatsen, waar hun geestlijk ambt meê werken moest, telkens maar weer herhaalden in gladgeschaafde versmaat, zullen zij door het nageslacht met nog minder lof genoemd worden dan waarmeê men thans den heusch een beetje aangenameren, want meer levend- en levendig-doenden ouden rijmer Willem Sluyter herdenkt.

Zelfs de, uit den verkoop af te leidene, populariteit dier uiterlijk-vrome verzen kan met recht gezegd worden, een schijn te zijn geweest. Want[†] die bundels werden gekocht, ja, en zelfs druk gekocht door de gemeenteleden, die zoo'n dominé graag hoorden, en van hen uit spreidde de verkoop zich verder naar andersteedsche godsdienstige milieu's. Als gelegenheidsgeschenkjes tusschen bloedverwanten en vrienden bewezen die kerkelijke vers-proeven dan ook uitnemende diensten, doch cadeau-krijgen en lezen is niet één maar twee. Het publiek toch in Holland leest niet gaarne verzen: men heeft daartoe een zekere, niet ieder mensch eigene ontwikkeling noodig, die ons niet alleen doet letten op den algemeenen, abstracten zin van 't geschrevene, maar die ook het geluid en de gevoelswaarde van ieder woord afzonderlijk, zoowel als in verband met de andren, onderscheidt. Doch het aantal dier meer begaafden

[†]Populariteit van Beets-Ten Kate

of meer geoeffenden is altijd, maar vooral in onze dagen, betrekkelijk-gering. En daar nu die ontwikkelden, Potgieter en Huet aan 't hoofd, om die oppervlakkig-vrome verskunst glimlachten, begrijpt men wat er overblijft van 't wezenlijkgelezen worden, dus van de waarachtige populariteit.

Ik hoop en geloof, dat deze verklaring bij niemand een verkeerden indruk zal maken: zij kwam in geenen deele voort uit een polemisch antagonisme, dat men vroeger zoo graag wou onderschuiven aan dergelijke afkeurende uitspraken van ons geslacht: wij vechten volstrekt niet tegen Beets en Ten Kate en de anderen; waartoe zou dat kunnen dienen, sinds het werk van al die, thans reeds eenigen tijd van hun wereldsch aanzien verlost, zieleherders volstrekt niet meer door de kritiek wordt overschat?

Neen, wij wilden alleen den toestand der literatuur schetsen, zooals die wezenlijk was, toen Jacques Perk verscheen. Want destijds werden⁺ die kerkelijke rijm-uitspanningen der predikanten, (boven wier duffe abstraktheid ik, voor mij, heusch nog de zoete maar echte blanc-mangerkunst van Dirk Smits blijf verkiezen, en over⁺ welke thans ook ik objectief kan oordeelen, zonder één ontwikkeld mensch in zijn diepste ziel te ergeren) door de kritiek-van-den-dag

⁺Jacques Perk

⁺Dirk Smits 1702-1752

⁺ geroemd als een toppunt van voortreffelijke dichtkunst, dat hoogstens alleen door een Homerus of een Shakespeare overvleugeld zou kunnen worden, en waartegen dan ook geen aanmerking, zelfs een bescheidene, veroorloofd was.

⁺Positie der predikant-dichters tijdens Perk's opkomst

Die preutschheid tegen de waarheid kwam echter, gelijk ik reeds aanduidde, inwendig niet zoozeer voort uit een wezenlijk mooivinden dier verzen door de heeren redakteuren van sommige⁺ periodieken - Vosmaer vooral, met zijn vrijere ontwikkeling en ruimere lektuur, lapte voor zichzelf het vers-werk der predikanten vrijwel aan zijn laars - maar veeleer omdat het toen niet tot 'den goeden toon' behoorde, een man van 'gezag', zooals toch een dominé in elk geval was, over een, in vergelijking met die gewichtige positie, onbelangrijk-geachte kwestie, nl. of diens verzen meer of minder mooi waren, een waarheid te zeggen, die den betrokkenen dichter hinderen kon als mensch.

⁺Vosmaer

Wezenlijk teekenend is het voor het geringe onderscheidingsvermogen, of, juister, voor het algeheele gebrek aan innerlijke, waarachtige belangstelling, dat er, bij de aan literatuur doende leden van het vorige geslacht, in het algemeen bestaan heeft voor de dichtkunst van hun eigen⁺ tijd en land, dat men eenige tweede- of derderangspoëten, die heusch, al zijn zij wat anders,

⁺Huizinga Bakker

volstrekt niet beter zijn dan Huizinga Bakker of⁺ Le Francq van Berkhey, gezet heeft op de eereplaats, terwijl men de goede, ja, voortreffelijke dichters, die er tezelfder tijd waren, nauwelijks een matige aandacht heeft gegund. ^{+Le Francq van Berkhey}

Ik bedoel hier E.J. Potgieter en J.A. Alberdingk⁺ Thijm, want zij zijn de allerbesten te noemen, met wie geen enkel ander der toenmalige poëten, - enkele plaatsen van Da Costa, enkele gedeelten van de zoo heel anders aangelegde Vosmaer en de Génestet uitgezonderd - ook maar in de⁺ verste verte vergeleken worden kan. Ja, één is er nog, doch dan moet men een klein trapje lager treden. Want dan zal men daar aantreffen den, evenmin als Thijm, nu veel meer genoemden W.J. Hofdijk, als een der dichters, in wie⁺ iets blijvends voor de nakomelingschap schuilt. Hofdijk was de goedwillende, en dikwijls aardigkunnende dichter van Helene en Aëddon en In 't harte van Java, maar ik plaats hem wat lager, omdat zijn smaak en ontwikkeling van een eenigszins ander, zeg maar gerust, primitiever soort was, en zijn werk dus, ondanks een soms treffende pittoreskheid, te veel ook doet denken hier en daar aan er net mee door kunnende moderne rederijkerskunst. Maar toch behoort hij⁺ hierbij, en is hij een van de vier (als men Vosmaer, om sommige kwaliteiten, tot de moderneren ^{+Vosmaer}

rekenen wil). Want hij toont zich daar, waar hij zichzelf durft wezen, en niet wil meêdoen met den deun-en-sleur der Kamers, zeker een 'n paar maal beter kunstenaar dan zijn schijn-populaire tijdgenooten ooit hebben kunnen, of tengevolge van hun stichtlijke verstandlijkheid, die het gevoels- en verbeeldingsvolle in de kunst minder noodig achtte, jammer genoeg, ooit hebben *willen* zijn.

+ Beets b.v. had in zijn jeugd waarachtig talent, ofschoon reeds in zijn dichterlijke verhalen, in Guy de Vlaming o.a., het kalm-bedenkend-reflectieve een rol speelt +Beets bij zijn rijmen, en een paar ongewild-komische effecten verwekt.

De proponent nam dan de pen van den dichter over, en de lezer voelt onwillekeurig een glimlach+ om zijn mond glijden, daar toch vermanende lessen, b.v. om zich bijtijds te bezinnen op den weg naar het kwade, wèl op haar plaats zijn in een +Guy de Vlaming stemmig vorige-eeuwsch katechisatievertrek, maar ons doen proesten, als ze gezegd worden over den mysterieus-wild romantisch-declameerenden ridder Guy.

Te laat - Noodlottig woord in 't leven,
 Waar niets zoo duur is als de tijd,
 En ge immer in verzoeking zijt
 Hem ongebruikt terug te geven. (!)

Te laat - verschriklijk! Zoo gij immer
 Die woorden tot u zelven spraakt,
 O, ik bezweer u, doe het nimmer
 Waar 't boeten of bekeering raakt!

Maakt het hier geen zotteren indruk, dan zelfs het razen van den half-gekken Guy zelf kan teweegbrengen, als men vóór zich haalt den witgedasten negentiende-eeuwer, zooals hij kordaat zijn eigen verhaal instapt en plechtig gaat oreeren bij zijn middeneeuwsch geval?

Men kan deze en soortgelijke bespiegelingen, in dit gedicht, met vaste overtuiging, van een slechten smaak noemen, zonder veel kans, dat men zich vergissen zal.

Dit en de andere romantische verhalen van⁺ Beets - ik koos niet het slechtste - zouden, buitendien, wie daarop af wil gaan, een volstrekt verkeerd idee van 't karakter der echte romantiek geven, zooals die even van te voren in het Germaansche Europa had gebloeid. De vluchtige kunst toch van Moore, die wel iets van fraai patissieriewerk heeft, de óók een beetje gemaniëerde van Byron, de betere, zuiverder, maar niet sterke van Scott,^{*)} en ook de knappe, maar wel wat gemaakte, van den toenmaligen Hugo,

⁺de Romantiek in Europa en hier te lande

*) Ik doel hier natuurlijk op Scott's gedichten.

welke vier dichters Beets als modellen had gekozen, waren toen de meest bekende, maar niet meest echte staaltjes van de Europeesche romantische kunst. Want het waarachtige, oorspronkelijke, diep-in romantische, met zijn droomen en zijn denken, zijn voelen en verbeelden, zijn geestigheid, zooals dat zoo aantrekkelijk voor den dag komt bij Arnim en Novalis, Brentano en ook wel Tieck, zooals het ook in Frankrijk, hoewel daar alleen in sentiment en taal-muziek, bij De Lamartine zich openbaarde, is door zijn dartel spelen met het werkelijke, om het diepere achter het verganklijke te vinden, een houding van den mensch tegenover 't Leven en 't Mysterie, die altijd, door de geschiedenis heen, bij enkelen weer terug-keert, en die even onverganklijk is, als het strakkere en koelere realisme met zijn betrekkelijke psychische ondiepheid of welke andere houding ook.

Maar van dat echte romantisme wist Beets niets af, of het kon hem, wiens geardheid vooral een vroom-betoogende was, niet treffen, en hij lette er dus niet op.

⁺ Doch - men moet alles met zooveel mogelijk waardeering zien - niettemin zat er in zijn weinig waardevol, want tamelijk derdehands romanticisme tenminste een ⁺Slot-oordeel over Beets aspiratie, zij 't een van andren afhankelijke, en verkeerd-gerichte,

naar waarachtige dichterlijkheid, die in zijn latere verzen, ondanks eenige aangename sporen van nuchter-praktische geestigheid, geheel en al wordt gemist. Voeg hier nu bij, bij dit betrekkelijk-verdienstelijke van Beets' romantiek, een niet te groot aantal realistische liedjes, die gezegd kunnen worden in de dichtkunst te wezen, wat de Camera voor het proza was - de prettig-lieve Damiaatjes is één dezer meesterstukjes - en gij hebt den heelen Beets, als dichter, met zijn goede en slechte kwaliteiten, zooals hij stond in 't jaar '80, bij het eerste opdoemen der nieuwe literatuur.

Alweêr: ik zette dit alles geenszins uiteen, om Beets te kleineeren: want waarvoor zou men kunnen denken, dat ik dit noodig had? Ik schetste den dichter alleen, zooals hij op zijn best en op zijn minst geweest is, om er een indruk van te geven, hoe het met de Nederlandsche poëzie en dus óók met den smaak stond, toen Jacques Perk voor 't eerst iets van zijn Mathilde in 't publiek liet zien.

Zóó toch wordt het verklaard, hoe het komt, dat onze dichter, in zijn korte letterkundige leven,⁺ bij pers en publiek in het geheel geen, of tenminste maar uiterst schaars genoegten want goeden naam mocht verwerven met de enkle verzen, die hij hier en daar geplaatst krijgen kon. Wie vaag-

⁺Waarom Jacques Perk niet dadelijk beroemd werd

preëken dof zacht-prikkend-epigrammatisch rijmen, als waar b.v. Beets toen publiek voor kon vinden, aanzag voor een wonder van waarachtige dichtkunst, was, zooals vanzelf spreekt, niet geschikt om sonnetten te genieten in wier conciesmuzikalen en plastischen vorm fijn-menschelijk gevoel en uitbeelding der natuur frisch-naïef uit 's dichter's dieper Wezen tot volmaakte schoonheid tezaam-gekomen zijn.

Om nu, na deze objectieve waardebeplating van Beets' dichterlijke verdiensten, óók nog iets te zeggen van een andren poëet, die toen, te⁺ oordeelen naar den verkoop en de pers-recensie's, bij zeker publiek doorging voor een der Grooten van de +J.J.L. ten Kate
Hollandsche literatuur - J.J.L. ten Kate, want dezen bedoel ik, is een dichter te noemen, die, al stond hij nooit gelijk met Beets op diens allerbest, waarschijnlijk, omdat hij, met zijn aangeboren rijmvaardigheid, steeds te haastig en te veel wou schrijven, evenals Bilderdijk dat tot zijn schade gedaan had, toch in essentie méer een dichter moest heeten, of liever, rijkeren dichterlijken aanleg had, dan de drogere, doch bij tijd en wijle, ook fijnere Beets.

Door de 'Schepping' heeft Ten Kate getoond, ergens binnen-in hem een aangehouden kracht van dichterlijke redenaarskunst te bezitten, waar-

voor de schrijver van den ‘Ondergang der Eerste Wereld’ hem, als aan een jongeren en wat luchtigeren broeder, van ganscher harte de hand reiken kan.

Ik vermoed, dat Ten Kate veel ophad met Schiller, met Schiller als dichter wel te verstaan. Want met Schiller als mensch en denker kan⁺ de niet-vrijzinnige, half-orthodoxe godsdienstleeraar waarschijnlijk in 't geheel niet hebben gedweept. ^{+Ten Kate en Schiller}
Doch, als poëet, met zijn geestdriftig-gevoeligen, oratorischen zwier, doet Schiller zich voor als 't model van den blijkbaar eenigszins evenzoo aangelegden, want óók in vaag redeneeren breed-uitvloeienden en alleen veel minder diepen, minder menschlijken, en in vergelijking met den Duitscher, ook weinig beeldend vermogen bezittenden, maar toch wel knappen Hollandschen rhythmicus.

Deze karakteristiek van Beets en Ten Kate geef ik, om te laten zien, dat ik hen volstrekt niet minder acht, dan zij waard zijn, al moet ik ook ontkennen, dat zij behooren tot de dichters, van wie meer dan een half dozijn bladzijden waardeering zal kunnen vinden bij het nageslacht.

Lucretia van Merken b.v., met wie Beets wel⁺ eens onschuldig gespot heeft, had zeer veel meer dichterlijke kracht dan hij, en haar heldendicht David las ik op ^{+Lucretia van Merken en haar ‘David’}
sommige plaatsen inderdaad

met eenig, niet alleen literair-historisch, plezier.

Des te opmerkelijker mag dit heeten, daar het onderwerp, waar men iedereen in zijn jeugd mee achterna zit, weinig uitlokkends voor mij heeft, en de behandeling, die Lucretia eraan liet weervaren, tamelijk stijf-klassicistisch heeten moet.

Maar toch voelde en zag ik er méér bij, dan in de negentiende-eeuwers Beets en Ten Kate, wier werk, voor een Europeesch-geletterden smaak, meestal niet veel meer dan ondiep-abstract met-woorden-spelen is.

Lees, verzoek ik u, even het fragment, dat ik hier ga overnemen, en erken dan, dat Mevrouw Van Winter aan ons, twintigste-eeuwers, niet zoo'n voorwerp van meesmuilenden lachlust mag wezen als zij dat lijken moest aan den in zijn romantische vooroordeelen bevangen, jeugdigen schrijver der 'Camera'.

Lucretia heeft, zooals te hooren is, voor ieder, die waarlijk verzen weet te lezen, een aangename ondermuziek, om zoo te spreken, in haar rhythmten, die onverbroken heen-loopt door al haar regels, en die 't bewijs is, dat zij de aaneengeschakelde keten harer alexandrijnen, vóór of bij het schrijven, in haar hoofd heeft moeten hooren als een groot, harmonisch geheel, evenals dit bij Vondel, maar bij deze natuurlijk op volmaaktere, hoog-schoone wijze het geval is geweest.

Wat ik hier nu zien laat - want het *is* te zien, als men verzen kan lezen - is het bekende verhaal uit den Bijbel, waar David speelt op de harp voor koning Saul, die dientengevolge, in zijn geestes-zieken toestand, gekweld door gedachten, en tot onevenwichtige ontroering gezweept, den speler tracht te dooden door een worp met zijn lans.

De dichteres noemt eerst alles op, waar David van gezongen had, en gaat dan door, als volgt:

De ontroerde Saül vest zijn oogen op den Held,
 Wiens kunstrijk maatgeluid de zielen streelt door de ooren.
 Geen wonder dat hij 't hart van Michal kon bekoren.
 (Dus spreekt hij bij zichzelf, door zijnen haat verblind:)
 Geen wonder dat mijn zoon, mijn Jonathan, hem mint.
 Ikzelf voel tegen dank mij 'tzijner gunst bewogen.
 Welk een gestalte! welk een hemelsch vuur in de oogen!
 Zoo schoon, zoo dapper en zoo kunstrijk! och! misschien
 Doet hem de drift des volks nog wel als vorst gebiën.
 Gewis, hij zal mijn kroon eens op zijn schedel dragen.
 'k Hoor 't juichend Israël van zijnen lof gewagen.

Dat wispelturig volk verheft hem boven mij,
 En schikt hem, voor mijn oog, alreê ter heerschappij.
 Zal ik dien gruwel zien? zal ik dien val gehengen?
 Neen, beter is 't in tijds zijn heilloos bloed te plengen.
 Veel beter dat hij sterv' dan dat die ramp mij krenk'.
 Welaan, dat ga er door, en treff' hem eer hij 't denk!
 Hij spreekt, en werpt zijn speer, die, te onbesuisd gedreven,
 Langs David henengiërt, al 't hof van schrik doet beven,
 Terwijl elks moordkreet door gewelf en zalen dringt.

De trouwe David ziet, daar hij nog speelt en zingt,
 De spits reeds in den wand, en hoort het aklig gillen:
 Hij werpt de harp ter aarde, en, zonder tijd te spillen
 In vruchteloos beklag, ontvlucht hij 't siddrend hof;
 Terwijl de Vorst de speer, omdat hij 't wit niet trof,
 In arren moede vloekt, en uitschreeuwt in zijn woede:
 Grijpt, grijpt hem; jaagt hem na, opdat men mij behoede.
 Hij is, en hij alléén, de bron van al mijn smart.
 Hij dingt mij naar de kroon, en tevens naar het hart.'

Zie, ik weet wel: deze regels zullen door vele lezers ouderwetsch worden geheeten, eenvoudig

omdat het de mode is, om zóó te spreken, terwijl zij toch, in waarheid, levendiger zijn, en leesbaarder óók, - er zit meer wat men 'ziel' kan noemen, achter - dan menig lang vers van den tegenwoordigen, ook van den allerlaatsten tijd. Zeker hadden zij, om wereldkunst te wezen, nóg expressiever moeten zijn van beelding en klank: bij Milton b.v. vergeleken, doen zij ongetwijfeld als uitgewischt en dof.

Maar niettemin, er ligt - ik zie en voel en hoor haar - een zekere schoonheid in, want een harmonie-en-evenmaat van beweging, in versgang en voorstelling, die eenigszins herinnert aan die der oude Latijnsche dichters en waar de een of andre bekende poëet van ons geslacht - die eenvoudig niets doet dan droog-suf-sterk voort-rijmen - heusch nog wel tamelijk veel van leeren kunnen zou. Om ronduit te spreken: want, och, ik heb mij toch alleen maar te bekommeren om de waarheid: deze verzen zijn energieker dan de watten-in-vloeipapier-verzen⁺ van Lioba, en tevens leniger en losserlopend ondanks al hun achttiende-eeuwschheid dan de vaak ⁺Lioba
blijkbaar moeitevol tot rhythmische buiging gebrachte, wel stijf leder lijkende versmaat van den lateren Verwey.⁺

Niets kan dikwijls zoo goed zijn om de kunst van zijn eigen tijd op haar juiste ⁺A. Verwey
waarde of

onwaarde te leeren schatten als met aandacht te bestudeeren, wat het voorgeslacht heeft gedaan. Zoo ook omgekeerd.

En liever lees ik ook Lucretia, zooals ik reeds aanduidde, dan het meeste werk van Beets en Ten Kate: zij was wel geen wonder van dichtkunst, geen scheppend genie van den eersten rang als Shelley of Shakespeare, maar toch een kordate, eerlijk-werkende en talentvolle vrouw, die niets zoo schijnt gehaat te hebben als met woorden te morsen, vaagjes te divageeren in vloeiende rijm-maat en die dus altijd onbewustlijk gevoeld heeft, dat Hollandsche verzen noch slappe vermicelli-draden, noch wilshard in elkaâr gespijkerde staketsels mogen zijn.

Ik zeg dit, en laat het op beide zooeven genoemde dichtersparen slaan. Want Nicolaas Beets, nadat zijn romantische periode voorbij was,⁺ schreef meestal even abstrakt en klankloos, al is hij niet zoo hard en stroef, als Albert Verwey, sinds deze geheel zichzelf is geworden, terwijl⁺ Ten Kate vaak een gemuzikaliseerde Lioba-Van Eeden is in de derde macht.

⁺Beets-Verwey

⁺Ten Kate-Van Eeden

Dat toch wat hindert in Lioba, n.l. het onbepaalde, wijdloopige, slap-rhythmische, met een beeldsprakige uitdrukking, het flauw-zoet-geleiïge, waar iederen bewondraar van Vondel, Hooft en Potgieter, zoowel als van Jacques Perk, en de

Enkele Verzen van Van Eeden zelf, een lachende verontwaardiging over moet bevangen, vindt men óók terug bij den versificator van ‘Schemeravondstonden’ en dergelijke bundeltjes, die alleen hun ontstaan dankten aan Ten Kate's noodlottige zucht om zich telkens weer aan 't groote publiek als dichter te laten hooren, ook al zweeg op 't oogenblik bij hem de innerlijke stem der inspiratie geheel en al. En zoo valt ook het succes te verklaren, dat de, vergeleken bij van Eeden's goede werken, literair nietswaardige Lioba heeft genoten, of misschien nog steeds geniet. Want het publiek, dat dit weeë drama, zoowel als 't virtuozenstukje ‘Ellen’ koopt, is niet het hoogerstaande dat de ‘Mei’ leest van Gorter en de andere goede modernen, maar een heel ander genre van menschen van een minder soort literaire ontwikkeling en smaak, dat zich vroeger door den doorsneê-ten Kate en later, voor een poosje, door Fiore della Neve bekoren liet.

Om nog even terug te keeren tot Lucretia[†] en haar eeuw: het is, sinds 1840, de gewoonte geweest, om minachtend neêr te zien op de kunst van wat men den ‘pruikentijd’ wou noemen, maar men begreep niet, dat men zelf, in sommige opzichten, veel méer pruikerig, dat is onbeduidend en achterlijk heeten moest. De geesten

[†]De 18e eeuwse literatuur in Nederland

onzer vorige-eeuwsche dominé's b.v. zooals die voor den dag komen in het meerendeel van hun verzen en proza - ik zeg dit waarachtig niet, om polemisch te wezen, maar uitsluitend omdat het zoo *is* - zij leken veelmeer op stil-staande wateren, waarheen de doodende afval eener fabriek gevoerd wordt, en die dus niets levends meer kunnen bevatten, dan de geesten der evenmin diepe, maar toch literair - en intellectueel - veel waardevollere achttiende-eeuwers dat doen. De ernstige van Merken, de schertsende De Lannoy zijn wel geen genieën om in aanbidding voor neer te vallen, maar er zit toch iets in haar verzen, diep-in verborgen, dat eerst voelbaar wordt, als men eenigen tijd daaglijks met die verzen omgaat, en waaraan men den naam van poëzie geven moet. Op den duur, door hen telkens weer te lezen, niet telkens al te veel achter elkander, kan een thans levende zeker gevoel van sympathie krijgen met die dames en haar tijdgenooten, dat zeer sterk op literair genoeg lijkt, terwijl daarentegen mijn pogingen, telkens weer herhaald door een dertigjarig letterkundig leven heen, om iets aantreklijks in 't volwassen-manne-verswerk van Beets te vinden, mij tot mijn leedwezen steeds is mislukt. Want in dezen laatste leest men altijd precies hetzelfde, en dit dan even kleurloos gezegd, als gods-

dienstige traktaatjes gewoonlijk er uitzien, maar geen jota van een aan Beets alleen eigen geestesleven, en dat dus een andren naam zou verdienen als 'banaal'. Ik verlang van een Hollandsch dichter geen diepe wijsbegeerte, geen nieuwe werelden van mijmren of mysterie, maar wèl eisch ik van hem, dat ik aan den toon-van-zegging, aan het psychische accent, dat zich kenbaar maakt door de rhythmische beweging en den klank van het vers, in verband met den inhoud, voelen kan, dat ik te doen heb met een niet heelemaal het algemeene praten van alle andre lieden nog eens in vers-maat herhalend mensch.⁺

Ik geloof, dat Beets, die een goed opmerker kon wezen, datgene wat hij, in zijn lange en voortdurend tusschen menschen doorgebracht leven, door die menschen onder elkander of tegen hemzelf had hooren spreken over bijbelsche of zedelijke dingen, vlotweg 't een na 't ander uit zijn herinnering in vlak-eentonige vers-maat zette, en daardoor, bij die lieden en hun soort, die hun eigen ondiepe binnenste in zijn rijmen zagen weergegeven, een zekere mate van dichterroem heeft geòogst. Dit is natuurlijk niets dan een een-beetje stoute onderstelling, maar men moet daar wel toe komen, als men overweegt, hoe'n diametraal contrast er bestaat tusschen de soms al te persoonlijke Camera, en de volstrekt geen persoon-

⁺Waarschijnlijke oorsprong van Beets' verskunst

lijkheid verradende, men krijgt haast lust om te zeggen, zanikend-vrome verskunst van den volwassen dichter Beets, die toch, getuige zijn literaire opstellen, uit zichzelf volstrekt geen zanikpot was. Ja, nogmaals, waarachtig, de godsdienstige rijmen van Nicolaas Beets schemeren, in hun onbeduidendheid, heelemaal weg, als men ze legt naast de vrome kunst van De Decker of Kamphuijzen, en kunnen dus niet zoozeer bestaan uit wat de wel pittige Beets zelf gevoeld heeft - gevoel zit er ook inderdaad geen sikkepit in - als uit wat hij heeft gehoord van de menschen met wie hij praatte, als gezien predikant. En die menschen, die later hun weinig beteekenende 'gedachten' en opmerkingen allen in des dominé's 'poëzie' terugzagen, moesten dan wel denken: 'Zie, daar heb je nu een groot poëet, want die zegt daar precies, wat ik óók denk en meen'.

Ik verzoek mijn lezers ernstig, met hun scherpste geweten te willen overwegen, of de fout hier aan *mij* ligt: ik voel met mijn fijnste vezelen dat het is zooals ik sprak: en dat het nageslacht, indien het zich om ons allen kan bekommeren, en niet misschien tien eeuwen is achteruitgezet door een alles verdelgende wereld-revolutie, vrijwel zoo zal oordeelen, als ik hier deed, en niet

meer lettend op de vrome rijmen van Beets en zijn tijdgenooten, de 18^e eeuw met haar soms alleen wat vreemd aangekleede belangstelling in het daaglijksch-menschlijke, waar de Spectator van v. Effen, de Arcadia's van Gargon, Bruyn, Soeteboom, v. Bos, Willink en Loosjes o.a., zoowel als ook de verzen menigmaal blijk van geven, herstellen zal in de eer, die haar rechtens behoort. Men voelt zich thuis in de 18^e eeuw, als men er een poosje in vertoefd heeft, men ziet en hoort die leuke mensen kijken en doen en praten, leven kortom, omdat zij wezenlijk iets gaven van hun binnenste in hun werken, terwijl, al leerde men, op een rijtje, al de vrome verzen van Beets en de andren uit zijn hoofd, gij evenmin iets innerlijk-menschlijks hadt leeren kennen, als hadt gij al de posten van een groote waschlijst bestudeerd. De negentiende-eeuwsche godsdienstige verskunst is, in 't gunstigste geval, berijmde uiterlijke welsprekendheid te noemen, maar geen weergave van iets echt-psychisch', wat in de schrijvers zelf heeft geleefd. Want dan had zij ook ons moeten treffen en voor een poosje geheel innemen, zooals ons dat wèl gebeurt bij zeventiende- ja, zelfs nog een enkel keer, bij achttiende-eeuwsche vrome poëzie.

Wat ik hier zeide over de vrome verskunst der Beets' en en Ten Kate's heeft men eigenlijk

ook reeds in het vorige tijdvak precies zoo geweten, want gevoeld, als ik het hier nu zei. En men sprak er alleen niet over, omdat de maatschappelijke positie dier goede zieleherders het vrij-uit spreken over hun dichterlijke tekortkomingen zoo niet verbood, dan toch intoomen moest. Maar nu die verzen-schrijvende evangelie-verkondigers reeds allen sinds geruimen tijd de eeuwige rust ingingen, nu zou het een zonde tegen de Waarheid wezen, indien men nog verder de fictie hielp bestendigen, dat zij ook waarlijkwaardevolle religieuze dichters zijn geweest. Bij Beets' dood zijn er reeds hier en daar stemmen gehoord, ook van menschen, die niet gezegd kunnen worden, onder invloed te staan der Nieuwe Gids-denkbeelden, en die toch te kennen gaven dat de vrome verzen der vorige-eeuwsche predikanten nu juist niet datgene waren wat men kunst of goede literatuur noemen kan. En zoo bleek mij dan nu de tijd gekomen, om ronduit te verklaren, waar het in waarheid op staat met die kunst, die minder kunst dan weinig-beteeknende, want koud-kerkelijke industrie is geweest.

O, wanneer zullen dus onze literatuur-beschrijvers zich eens met dezelfde liefde en zorg op de studie onzer literatuur van de 18e eeuw toe-

leggen, als zij dit reeds op onze zeventiende-eeuwsche schrijvers hebben gedaan?

Want - laat ik het maar zeggen, zooals ik[†] het bevonden heb - de zeventiende-eeuw is prachtig-eerbiedwekkend, want bloedrijklevend, daadkrachtig en staalhard, maar met uitzondering van den éénen, grooten Vondel, en hier en daar De Decker, hadden wij toen geen dichter, die nú nog ons innerlijk gedachte- of gevoelsleven raakt. Hooft is vaak een aanbiddelijk beelder van het uiterlijk, zonder iets diepers, omdat hij zelf weinig-menschelijk voelde, en de krachtig-fijne maatschappij-schilder Huygens was óók meer een dichter met het hoofd, dan met de ziel. Er ligt tusschen ons en de zeventiende-eeuwers een wijde afgrond, die de scheiding is tusschen den ouden en den nieuwen tijd. Wat zij wilden en hoopten, en geloofden en meenden, wij-van-heden, waarom het te ontkennen? willen en hopen en gelooven dat niet meer. Wij doen niet meer aan veroveringstochten in vreemde gewesten om die ‘wilde’ volken tot onze slaven te maken, en daar geld door te verdienen, wij zetten het fraaie Latijn niet meer op een hoogen troon boven alle andre talen, om van Haar, als van een Wetgeefster, te leeren, hoe wij ónze taal hebben in te richten en onze Kunst. En wij houden 't ook niet meer voor waar, dat een

[†]De zeventiende-eeuwsche
Hollandsche literatuur.

deel onzer kindren reeds van te voren in moeder's ingewanden, zonder dat zij kwaad deden, verdoemd is, om te worden gemarteld in de vlammen, de heele nooit eindigende eeuwigheid door. Inderdaad, kon men met hen praten, ik geloof dat, al spoedig na het eerste kwartier, zoowel de 17^e als de 20^e eeuw zich van den ander zou afwenden met een licht-verbaasden oogglans en een schouder-optrek. Want wat ons belang inboezemt, dat zouden zij niet begrijpen, ja, zooals b.v. de maatschappelijke woelingen, krankzinnig vinden, en wat hún interesseerde, veldslagen, zeeoorlogen, ontdekkingen van wat thans reeds verouderd lijkt, zoowel als de Dordtsche geloofsdwinglandijen, dat heeft voor òns alleen nog maar historisch belang.

⁺ Met Vondel alleen, die de universeelste, breedst- en diepstmenschlijke was van al zijn tijdgenooten, die het meeste begreep, omdat, krachtens zijn gevoelsrijke [†]Vondel. temperament, alles eenigszins in hem woonde, en hij dus alles buiten hem wist te doordringen: volledige liefde-in-overgave zoowel als bitter-scherpen haat-in-weerstand, levendig wereldbeweeg en stil-heilige zielsgelatenheid, wijsgeerig peinzen en kinderlijk schertsen, kortom alles wat ook aanwezig moet zijn in ieder behoorlijk twintigste-eeuwer, en wat Vondel alles voelde, neen, doorvoelde en meeleeftde, totdat zijn

ziel ervan begon te zingen in zijn onverganklijke, bloedwarme vers - zie, met Vondel alleen zou een universeel twintigste-eeuwer een gesprek kunnen houden, en ik geloof dat ze elkaar dan op den duur wel zouden leeren verstaan.

Welnu, iets, al is het zeer veel zwakker, van dat goede van Vondel, zooals het in zijn werk⁺ voor den dag komt, zijn volbreede, gevoelige ziening en rhythmus, zijn woelende denken, dat, bij hem, wel eens heelemaal, in die woeling, wou
 veranderen, omdat de golven zich groeven een nieuwe bedding, van dat alles vindt
 men tamelijk veel terug in de werken der dichters van de 18^e eeuw. Maar natuurlijk, omdat het uiterlijke, het staats- en krijgsleven toen zoo kalm was, vond dát gedeelte van Vondel's onderwerpen, wat voor ons lateren nu ook juist niet het belangwekkendste is te noemen, nl. de pronk en 't bloedig lawaai der oorlogen, bij de achttiende-eeuwers geen voortzetting en naklank: en de sterke maar niet diepe rijmer Lucas⁺ Rotgans, wiens Boerekermis echter veel te veel verwaarloosd wordt, zoowel als de somtijds op 't eerste gezicht nog subliemer dan Vondel lijkende, maar geheel en al diens schoone binnen-zachtheid missende IJstroom-dichter Antonides, waren⁺ de laatsten, bij wie het ernstige knapenspel van den oorlog een weergave of vermelding in rijm-

⁺Zeventiende en achttiende eeuw.

⁺Lucas Rotgans 1654-1710.

⁺Antonides 1647-1684.

maat vinden kon. Doch om nu, vanwege dat niet behoeven te spreken van vechtmessen of -roeren, de 18^e eeuwers minderwaardig te noemen als dichters, zooals wel eens gedaan is, dat is heusch van een naïeveteit, die lachen doet. Precies of de belangrijkheid van een dichter daarvan afhing, of er meer bloedige rumoerigheid⁺ in zijn onderwerp stak! De stille Sully Prudhomme zal een blijvender dichter wezen dan de altijd op een voetstuk met gebaren galmende Victor Hugo, en zoo staat ook de grootheid van Vondel geenszins in verband met de drukke, zwaarwichtige wereldgebeuringen, waar hij het vaak over wou hebben in zijn gedichten, maar alleen met zijn breedmachtig poëtisch gevoel.

⁺Sully Prudhomme Victor Hugo.

Wezenlijk, het is wel grappig om te zien, hoe de menschen, die tot dusver over onze literatuur schreven, meest allen getoond hebben even weinig begrip van literatuur te bezitten, als de bewonderaars van Wiertz van de schilderkunst.

Niet zoozeer toch omdat men een buitengewoon talent had van kunnen en doen was men een groot dichter in hun oogen, maar omdat het onderwerp, dat de dichter behandelde, voor een naïeven groven kijker ‘belangrijk’ heeten moest.

⁺ Een sterk bewijs voor wat ik hier zeg, is b.v. de groote naam, dien Onno Zwier van Haren

⁺Onno Zwier van Haren
1713-1779

als dichter behaald heeft, en dien deze uitsluitend aan zijn onderwerp dankt.

Want Onno Zwier had, in tegenstelling tot zijn⁺ broeder Willem, die een verdienstelijk tweederangsdichter moet heeten, eigenlijk geen sikkepit echt dichterlijk talent, of, zoo hij 't al mag gehad hebben, werd het toch absoluut onzichtbaar, omdat hij het Hollandsche vers volstrekt niet meester was, zoodat het eenige, wat hij wist te bereiken, niets anders is als nuchter-stijf redevoeren in zoo iets als beschaafd reizend-marskramersrijm. De Vaderlandsche Letteroefeningen hadden dan ook inderdaad geen ongelijk toen zij schreven, dat het dichten en verzenmaken 's mans werk niet was. Telkens toch, wanneer ik trachtte de Geusen⁺ te doorworstelen, ging ik mij eenigszins voelen als een verdwaasde akkerman, die, over een hobbeligen rotsgrond zwoegend, met zijn hoofd voorover naar den bodem rondtuurt, of hij er misschien korenaren uit opschieten ziet.

⁺Onno Zwier en Willem van Haren vergeleken.

⁺‘De Geusen’.

Maar het onderwerp, ziet ge, het prachtige⁺ onderwerp, de verovering van Holland's onafhankelijkheid, dát was het wat de menschen, een tijd lang, in hun onliteraire opgewondenheid verblindde, en hen poëzie deed vinden waar niets dan dor-abstract redenaars-hollandsch in half-geradbraakte rijm-maat was. Ja, het onderwerp, het vaderlandsche onderwerp, dát alleen

⁺Oorzaken van de beroemdheid van ‘De Geusen’.

deed den stijven rijmer Onno Zwier tot in onzen tijd bekend blijven, maar ieder weet, dat niet het onderwerp, doch alleen het talent waarmee het is behandeld, een mensch tot waarachtig dichter maakt.

Evenals Beets niet zoozeer door zijn dichterlijke begaafdheid, die niet bijzonder groot was, en in zijn latere leven geheel en al verdorde, als dichter beroemd is geworden, als wel door den aard zijner onderwerpen, waardoor het groote publiek zijner dagen zich voelde aangetrokken, zoo is het ook met Van Haren het geval.

Als men zich toch een tijdlang met de 18de eeuw heeft beziggehouden, dan gaat zij hier en daar wel een beetje vervelen door een zekere slapheid - dáár valt niet aan te twijfelen - en dan doet het goed eens van iets anders te hooren, iets dat forscher en mannelijker klinkt. En zoo begrijp ik dan ook, dat Onno eenigen opgang heeft kunnen maken door het contrast dat zijn werk gaf met dat van den onmiddellijk aan hem voorafgeganen tijd.

Doch tusschen zoo'n toevallige befaamdheid om de kunst niet in 't eigenlijke hart rakende⁺ bijzaken, en de welverdiende onsterfelijkheid van geniale gaven is er een essentieel onderscheid. Neen, Onno Zwier was volstrekt geen dichter, doch alleen een onbekwaam rijmer van zeker

⁺Karakteristiek van Onno Zwier.

beste bedoelingen, maar die met al het subtielere, intiemere der verskunst, waar de eigenlijke poëzie door wordt weergegeven, muziek van den rhythmus, suggestieven toon van zeggings, psychische verbeelding, even slecht vertrouwd was als ik zelf bv. ben met de hydrostatiek. Waarachtig, het komt misschien niet te pas, maar als men hem leest, krijgt men telkens den lust om hartelijk te gaan lachen om zijn stijl à la ‘Amalia bemint gij den graaf? Welzeker, papa, waarom zou ik hem niet beminnen.’

De goede Friesche edelman was zich niet bewust, dat men géén gedicht krijgt, als men een stijfgesteld prozaverhaal, een beetje opgesierd met wapprende lintjes van uitroepen en toespraken, zoo goed en kwaad als het gaan wil door den onderlingen stand der woorden wat te veranderen, hinkend doet strompelen in school-jongensmaat. Hoe onhollandsch Van Haren was, merkt men nog onweerspreeklijker, als men zijn ‘La Boîte de Pandore’ doorkijkt, dat in schertsend achttiende-eeuwsch Fransch geschreven, oneindig veel natuurlijker en aangener zich voordoet dan al zijn klei-klonterig vaderlandslievend, maar ontzettend-nuchter redenatie-gerijm.

Bilderdijk heeft wel getracht den uiterlijken[†] vorm te beschaven, maar de dorre kern kon hij natuurlijk niet wijzigen, ja, die trad zelfs sterker

[†]Bilderdijk's uitgave der Geusen.

en hinderlijker voor den dag, toen 's lezers aandacht niet meer in beslag werd genomen door 't in 't Hollandsch niet passende Fransch-doende der maat.

Van daar dat ik het eens ben met hen, die de oude lezing verkiezelijker vinden dan de meer beschaafde van den veelgeoefenden reuze-versifex.

Nu weet ik wel: Onno Zwier wordt toch mooigevonden, en de kranige, maar, blijkens zijn bloemlezingen en uitspraken, zeer ver van de dichtkunst staande Dr. J. van Vloten gaf zelfs een nieuwe editie zijner werken in het licht. Doch deze ook door mij hooggeschatte geleerde en strijder verwacht hier, zooals dat in het vorige geslacht gebruikelijk was, den reëlen inhoud van het verswerk, die, omdat hij historisch is, ook buiten de Geusen om, den lezer of hoorder kan ontroeren, met de dichterlijke in-woord-brenging ervan. Die dichterlijke in-woord-brenging toch, en dus 't gedicht zelf, als wezenlijk gedicht, kan slechts gezegd worden tot stand gekomen te zijn, als het verswerk, door zijn artistiek-psychographische kwaliteiten in staat is, ons geestelijk aan te doen, ook al wist men niet dat het onderwerp historisch is. Maar Van Vloten, die natuurlijk, o.a. als beschrijver van Neerlands opstand tegen Spanje, de geschiedenis dier dagen

op zijn duimpje kende, was daar reeds van vervuld, als hij 't gedicht ging lezen, en iedere toespeling dus die hij daar zag op wat hij door andre bronnen reeds geleerd had, wekte zijn belangstelling en bracht hem in herinnering alles wat hij van de geschiedenis wist en dacht. Zoo werd hij geboeid, hij had genoeg bij 't lezen, maar dit is, zooals van zelf spreekt, heel iets anders als een wezenlijk letterkundig genieten van 't gedicht. Ook kan het onderwerp van de Geusen versterkend werken op de vaderlandsliefde, evenals het vers uit vaderlandsliefde vervaardigd werd, maar dat alles bewijst evenmin iets voor de waarde van een gedicht, want een geschiedkundig werk in proza doet dat evenzeer.

Uit den constateerenden verslagstijl der Geusen merkt de kunstproevende lezer onmiddellijk, dat er in den schrijver niets anders bestaan heeft als het rustige bewustzijn, het door lectuur verkregene, kalme weten van zijn stof, en dat dus het beetje dichterlijke schijn, 't welk de halfverfranschte Hollander door slechten rhythmus en tooneelmatigen dialoog er aan bij tracht te zetten, niets dan een uiterlijk toevoegsel is. Om slechts één klein staaltje te geven, hoe zonderling en onnatuurlijk de heer Van Haren zijn helden laat spreken,

Zie, zegt De Hoop, op Englands stranden
 En onder Duins versterkte kust
 Oquenda's vloot door Tromp verbranden
 En Spanje's zeemacht uitgebluscht!

Ik geloof, dat iedere verstandige vrijheidsheld, als hij dien oratorischen onzin van zijn bevelhebber aan had moeten hooren, achteraf met zijn wijsvinger op zijn voorhoofd zou gewezen hebben, vloekende: 'De vent was dronken, want die vloot moet juist in brand!'

Neen, het juiste voelen van den toestand, waardoor de schrijver zijn personen niets anders laat zeggen, als wat zij, op een gegeven oogenblik, behooren te zeggen, dát is het, wat aan deze plaats, die ik wildweg uit tal van soortgelijke voor den dag haalde, geheel en al ontbreekt. En daarom is dit gedicht, als gedicht, niets anders als een aangeblazen maakwerk: want dat juiste, zuivere voelen in een gedicht is hetzelfde wat het leven in een mensch is: zonder dat, zonder het bezielende beginsel, zijn zoowel mensch als vers niet anders als een lijk, of hoogstens een kunstmatig zich bewegende automaat.

Dit geval van den heer van Haren, (die, zonder talent te hebben, ijverig-weg een mooie episode

uit onze geschiedenis ging berijmen, zoodat het onderwerp natuurlijk voor alles moest staan) doet mij denken aan de neiging, die bij sommige letterkundigen in onze dagen opkomt, om de ‘gedachte’,⁺ dat is de loutere abstractie, zonder iets meer erbij, te stellen als een onmisbaar bestanddeel der dichtkunst, buiten hetwelk deze niets waard zou zijn. Ook dit soort van menschen is de kluts geheel kwijt: en zij behoorren tot datzelfde ras van slecht-onderscheidenden, als die van vroeger, die den prozäischen verzenmaker Onno hoog verhieven, alleen omdat zijn onderwerp zoo vaderlandslievend was. Gedachten toch zijn niets dan nuchtere produkten van 's menschen abstraheerend denkvermogen, zij kunnen prachtig-precies zijn, bewondrenswaardig-juist, maar tevens zijn zij, in hun zuiveren, d.i. ‘gedachte’ toestand, ook onverbiddelijk-nuchter, ijzig-kil. En als zoodanig⁺ zijn zij dus volstrekt in tegenspraak met het ware, innerlijke wezen der poëzie. Want deze uit zich in rhythmus en rhythmus is zang: terwijl⁺ zang een resultaat van emotie is. En de gedachte is dus alleen in de dichtkunst te dulden, als zij niet louter abstracte gedachte is gebleven, maar als zij omwikkeld, zoowel als innerlijk geheel doordrongen door de zingende emotie, zich eerst om heeft gezet in heel iets anders, n.l. in diep-doorvoelde gedachte, d.i. in sterk gevoel van een ge-

⁺Over ‘gedachte’ in de dichtkunst.

⁺Loutere abstracte gedachte en poëzie zijn contrasten.

⁺Korte kenschetsing der poëzie.

dachte, dat zich spontaanlijk uit als gezang in het rhythmisch-bewegende woord. M.a.w. in een 'gedachtenvol' gedicht is niet de gedachte de eerste, de overheersende, maar wèl de emotie, door die gedachte opgewekt, bij wier uitdrukking in het woord dan natuurlijk van haar oorzaak, die gedachte, melding zal worden gemaakt, om de emotie voor den lezer duidelijk-omschreven en dus begrijpelijker te doen zijn. Bij de dichtkunst, die gezang is, maakt de emotie altijd uit het onmisbare psychische middelpunt, zonder 't welk dichtkunst slechts uiterlijke, technische, koude verskunst en dus leugen zou zijn.

Ik hoop, dat ik door deze logische, met de werkelijkheid van het poëtisch-psychologische proces overeenstemmende uiteenzetting den lezers een duidelijk begrip heb gegeven, hoe het met 'de gedachte' in de dichtkunst in-waarheid staat, en dat alle onnauwkeurige, want halve of kwart-denkers voortaan op zullen houden, te trachten, het publiek in de war te brengen door hun schetteren en schermen over 'gedachte in de dichtkunst', zonder dat zij toonen, 't zij over dichtkunst, 't zij over gedachte, ooit met degelijken ernst te hebben nagedacht.

Gedachte in de dichtkunst: O, waarlijk en waarachtig, niemand kan daar tégen wezen, maar laat die gedachte dan eerst haar kille

en abstracte karakter verloren hebben, en wezenlijk gevoelde poëzie geworden zijn! Want ware het anders, dan zou immers het ouderwetsche betoogende leerdicht, dat, zooals van zelf spreekt, wemelt van ‘gedachten’, de dichtelijkste en dus opperste soort van poëzie moeten heeten. Neen, het dichtelijke gevoel, het zingende, dat de eenig-wezenlijk dichtelijke essentie van het gedicht, dus het eigenlijke gedicht zelf is, omdat het ieder atoom van den inhoud en dientengevolge ook van de uitdrukking, die daarmee één is, doordringt en drenkt met zichzelf, d.i. met poëzie, dat dichtelijk gevoel is voor ieder gedicht onmisbaar, en zonder dat kan een vers wel keurigerijmd, zoowel als vol van ‘gedachten’ wezen, en de rhythmten kunnen flink op hun pooten staan, maar een wezenlijk gedicht is dan dat vers toch niet geworden, omdat het eenignoodige, de in des dichter's onbewustheid geborene, of liever wakker geworden levensessentie van den poëet, het gevoel, er aan ontbreekt.

Mochten sommige poëten en rijmers hier te lande deze waarschuwing eens goed overdenken en ter harte nemen, dan zouden zij waarschijnlijk niet zooveel verzen in het licht zenden, waar men thans met groote moeite en verveling zich door heen moet worstelen, maar het minder

omvangrijke, dat zij dan produceerden, zou zijn van betere, want van de eenig-echte kwaliteit.

Niet toch in het enkle rythmeeren en rijmen, zij 't over de allerbelangrijkste onderwerpen - och, dat is heusch niets dan een door ieder aan te leeren handigheidje - bestaat de kunst die dichtkunst wordt geheeten, maar wèl in het haarfijn-precies weergeven van de psychische muziek-en-erotie, die de dichter in het binnenste van zijn wezen hoort zingen, en die dit doen kan van allerlei onderwerpen 'belangrijke' en 'onbelangrijke' - och, die belangrijkheid is zoo relatief, en zoo subjectief haar beoordeeling! - zonder dat daardoor noodzakelijk de kwaliteit der poëzie, dus de waarde ook van 't gedicht, zou vergroot worden of verkleind. Want de dichterlijkheid van een gedicht staat geenszins in verband met het onderwerp, maar hangt alleen af van het sterkere of zwakkere talent van den poëet.

⁺ Men heeft bv. wel eens gelachen om den zoogenaamden katálogus in de Ilias, waar Homerus niets anders doet als op zakelijke wijze een opsomming geven van ⁺Homerus en zijn katalogus. al de bevelhebbers met hun troepen, die vóór Troje komen te staan. Nu zit daar stellig in die lijst weinig treffends en niets wat de belangstelling ook maar zou kunnen wekken van een modernen Amsterdammer

of Hagenaar en tóch weet de oude dichter door den krachtig-bezielden zwier van zijn rhythmten, waaruit wij voelen, dat het hem wèl kon schelen, ons te suggereeren om die droge presentie-lijst niet over te slaan. Want door 't genie van den zanger, voor wien die lijst wèl veel vertegenwoordigde, hooren wij erin een tot òns doorklinkenden nagalm van dat oud-wereldsche, op elkaêr stootende krigsleven, dat de bezielde heeft opbezwoeren voor zijn eigen oogen, en dus ook voor die van het nageslacht.

Neen, *niet* de dichter wordt belangrijk door het onderwerp, maar integendeel dit onderwerp wordt mooier, grooter, of leelijker, kleiner, door het talent en de kunst van den dichter, al naar deze zelf grooter of kleiner heeten moet. Onno Zwier van Haren b.v. al heeft hij 't over groote, schokkende gebeuringen, is zeer klein als dichter, indien men hem dan met alle geweld dien eere naam wil laten houden, daar hij op lange na niet genoeg begaafd is, om de feiten voor ons tot leven te brengen, ook buiten alle weten en dus reeds voelen, van de daar afgerijmde geschiedenis, door den lezer, om: terwijl daarentegen Jacques Perk, die niets ‘belangrijkers’⁺ gedaan heeft, dan zeer suggestief van een ideale jonglingsliefde in een klein hoekje der natuur te zingen, onsterfelijk als dichter zal opstaan voor ⁺Jacques Perk.

alle eeuwen, zoolang er ergens Hollandsch gelezen wordt.

* * *

⁺ Als wezenlijke kunst beschouwd, vertoonde de literatuur van het eind der 18^e eeuw, vergeleken met die van 't begin, dan ook geen sterke rijzing, zooals tot dusver altijd door de weinig-letterkundige literair-historici beweerd is, maar integendeel een diepe daling, als in een luid-oratorisch-weergalmenden put.

Want in de vóór helft dier eeuw hoorde men niet alleen aangename naklanken, herinneringen aan den zuivren stijl van Vondel en diens tijdgenooten, neen, men streefde er ook naar, om zijn eigen geestelijk leven, zijn denken, zien en voelen, zoover als deze twee laatsten wilden gaan, precies uit te spreken in het met die binnen-dingen aequivalente woord. In deze loffelijke neiging om mooi en nauwkeurig te zeggen wat men meende, kwam wel is waar al heel gauw een niet hard genoeg te veroordeelen afzwenking naar den kant der louter-uiterlijke vormkunst heen. De dood-nuchtre, neen nuchterlijk-dood⁺ meneer Feitama, die wezenlijk geen énkeln grein eigen talent had, is er een leerzaam voorbeeld van, waartoe een verkeerd inzicht in de kwestie van vorm en inhoud, als een niet-dichter 't op-

⁺Literatuur van 't begin en 't eind der 18e eeuw onderling vergeleken.

⁺Feitama 1694-1758.

werpt, zoowel het publiek als 't poëtendom verleidt.

Ik heb menigmaal de vijf aangenaam-gedrukte kwartijntjes, die zijn geheele letterkundige werk uitmaken, en uit de zee van 't verleden in mijn kamer kwamen spoelen, uit de kast gehaald en met aandacht, hier en daar een bladzij ervan, bestudeerd. Maar ondanks mijn liefde en belangstelling voor oude vergeten dichters, bleef 't mij steeds onmogelijk, mij er lang in te verdiepen, want al die rijen regelmatigloopende rijmregels, waar evenmin iets in als achter zit, lijken het meeste op een verdronken weiland, waar het water u, als ge er waadt, nauw den enkel raakt. En om er zich in te werpen, en met uw geest als te zwemmen in de stroomende harmonieën, zooals u dat b.v. wel te beurt kan vallen in den toch ook zoo effenen, maar diepen Lamartine, dat blijft voor den would-be duiker in Feitama, den één-duim-diepe, een ver Eldorado, waarvan zich slechts prettig droomen laat. De rijmer van 9 Treurspelen, Henrik de Grootte, Telemachus en een aantal Mengeldichten is echter ook geen mensch om u boos te maken: want daarvoor is hij weer veel te akkuraat en te eenvoudig, en door aanstellerige drukte zich een schijn te geven, als ware hij groot of diepzinnig, terwijl toch een leege afgrond onder de donderende woorden zou

⁺ gapen, zoals u dat wel eens bij Bilderdijk kan hindren, daarvoor is zijn trouwe, oud-Hollandsche hoofd veel te oprecht en te eerlijk geweest.

⁺Vershil tusschen Feitama en Bilderdijk.

Doch met al zijn afgeschaafde gladheid moet hij toch wildmakend-ongenietbaar heeten, daar er op 't eindlooze ijsveld zijner vlakke alexandrijnen natuurlijk geen bloem van verbeelding kan omhoogschieten, en elk geluid der beweging daar verscherpt of verdoft, maar niettemin leef ik liever op die rustige sufte van eentonige afzienbaarheid, dan dat ik mij met al mijn krachten heen moet worstelen door het stugge struikgewas van heel wijsdoende maar onbeduidende redeneering, dat Verwey thans wil doen doorgaan⁺ voor 'gedachte-poëzie'. Feitama en Verwey zijn psychisch even ondiep, maar de 18de eeuw wist tenminste dat verzen moeten vloeien, een waarheid, die jammer-genoeg Verwey thans geheel en al uit zijn hoofd heeft gezet.

⁺Sijbrand Feitama en Albert Verwey vergeleken.

Ja, de goede Feitama zocht de kunst teveel in het uiterlijke schema, daar werkte hij voor en gaf zijn mondelinge wetten, want hij wist niet, dat de poëzie een produkt is van het psychische, omdat die brave burger niets psychisch' had. Maar toch, al mag ik hem niet, omdat al wat ik van dichtkunst weet en er voor voel, lijnrecht ingaat tegen zijn beginselen, moet mijn rede hem niet alleen verkiezen boven wien ik

zoo even noemde, den tegenwoordigen rijmer Verwey, maar ook boven den in zuiver-dichterlijk⁺ opzicht even drogen O.Z. van Haren - 't is heusch een drieling droge jongens en ze hooren bij elkaêr. Want Feitama toonde tenminste een soort van begrip te hebben, zij 't dan een geheel verkeerd-uitgewerkt, dat een vers een vers behoort te wezen, terwijl de Friesche edelman in zijn toenmalig-aristocratisch-onbeschaamde onkunde schijnt te hebben gedacht: 'Als ik, m'neer van Haren, maar raak rijm over onze vaderlandsche historie, dan ben ik een poëet'. Onno was vaderlandslievend, en dweept met de heldendaden der vroegren, - goed...! Maar dat doet de menheer, dien 'k daar op straat zie wandlen, óók: doch die werpt zich dáárom toch niet op als een dichter en wel, omdat hij, verstandiger dan Van Haren, inziet, dat hij geen talent daarvoor heeft.

⁺Feitama, Verwey en Onno Zwier.

De poëzie was dood bij ons op het eind der⁺ 18^e eeuw en de met heel zijn intellekt en zinnelijken hartstocht toch koude en eentonige Bilderdijk, de met al zijn weekgevoelig-doen - dat was een Duitsche mode - toch meestal, tenminste in zijn lyriek, ontzettend slappe en saaie Feith waren volstrekt geen eigenlijk-gezegde artistieke herleving - de dichters vóór van Haren schreven veel beter en aangamer Hollandsch - doch munten alleen uit door iets

⁺Ware toestand onzer poëzie op 't eind der 18e eeuw. Bilderdijk en Feith.

tweedehands-eigens in voelen en denken, waar hun onmiddellijke voorgangers vaak slechts met aangename woorden hadden gespeeld.

Zoowel Feith's verzen als die van Bilderdijk, voor zoover ze in de 18^e eeuw werden geschreven, zijn qua verzen, in zeker opzicht een achteruitgang te noemen bij de volmaakte, zij 't wat eentonige verskunst der dichters uit het vroegere gedeelte der eeuw. Want in deze viel harmonische beweging te genieten, terwijl daarentegen de stijve nadrukkelijkheid van Bilderdijk die kracht wou wezen, zoowel als de flauwe vaagheid van Feith, die gevoeligheid wou lijken, een beetje een indruk van jongensachtige onbekwaamheid maakt. De aanbiddelijke volmaaktheid van het vroegere Hollandsche vers, met zijn eindlozen rijkdom van rhythmische fijnheden en geluidsschakeeringen, zooals die overal bij Vondel, bij Hooft in diens lyrische kunst voor den dag treedt, en waarvan men in 't begin der volgende eeuw, b.v. bij den toch wel knappen twee-en-twintig-jarigen⁺ schijn-Perk, Lucas Schermer, vooral in diens aardig treurspel 'Meleager en Atalante', telkens en telkens weer een echo⁺ Lucas Schermer 1688-1711. kan vinden, die warme kracht en stevige zachtheid zoekt men in de eerste plaats bij Van Haren, maar niet minder bij Bilderdijk en Feith te vergeefs. Bloed en vleesch, om zoo te spreken, zat er

niet in die verzen, want zij waren, in waarheid, de schraalheid en abstraktheid zelve in een, naar het leek, stalen-ringetjes-kolder of wollen wambuis van kranig-stappende of slap-slepende maar ongevoelde muzieklooze maat. Ik kan het niet[†] helpen, het ligt niet aan *mij*: maar ik hoor in Bilderdijk's jeugd-lyriek een koud-opgewondendoend,[†] [†]Bilderdijk's jeugdwerk. pedant jonkmensch, in die van Feith een half-knikkebollenden, saaitjes-zeurenden [†]Feith's lyriek. grijsaard spreken, terwijl daartegenover het werk der vroegre achttiende-eeuwens, zelfs der Feitamaïanen een veel innemender, tenminste uiterlijk innemender indruk maakt.

Wil niet verwonderd zijn, dat ik zoo spreek: de geschiedenis der 18e-eeuwsche literatuur, bij ons, moet wezenlijk nog geschreven worden, en die literatuur-zelve, die altijd verkeerd, want van moderne begrippen uit beoordeeld is, wacht nog immer op een juiste karakteristiek, die méér zegt dan de onjuiste banaliteit, dat zij zoo onbeduidend is geweest. Want gelooft gij werkelijk dat een eeuw, een heele eeuw vol mensen, die hun leven lang hebben gewerkt en geschreven, epische gedichten, drama's en lyriek, zóó onbeduidend, op 't onnoozele af, zou wezen, dat zij geen ernstige beschouwing, maar slechts een nagepraten dooddoener verdient?

Ik verzeker u op mijn eerewoord van nauw-

keurig-geproefd en goed-overwogen hebbend modern onderzoeker, dat b:v: het geheel der kerkelijke rijmwerken van '40 in zijn kalm-preekend of druk armzwaaiend oratorisch karakter, door latere beoordeelaars, als wij allen reeds lang dood zijn, met het volste recht geplaatst zal worden ver beneden de kunst zelfs van een paar mindrenrangs poëten der 18^e eeuw. Ik spreek niet van de betere dichters, de zoo even reeds genoemde⁺ Dirk Smits of Van Merken, Dirk Smits b:v: van wien ik slechts deze eene mooie strofe behoef aan te halen:

⁺Dirk Smits.

Ei, luister toe. Wat hoor ik hier?
 Wat 's harp en luit en fluit en lier
 Symbael en veël en orgel
 Bij dezen vogelgorgel?

om te bewijzen, dat hij een lievenswaardig zanger heeten moet. Neen, ik dacht hier b:v: aan een veel mindere grootheid, den nu nauwlijks⁺ meer genoemden Frans De Haes. Ik bewonder De Haes volstrekt niet; hij is nog al wijdloopig en tamelijk tam, maar toch, als ik zijn Verloren Soon lees of zijn Stichtelijke Gedichten, besluit mij nu en dan een soort van welbehagen, omdat ik hem bijna een dichter voel te zijn. Zijn verszang is harmonisch, en loopt zacht-klinkend door

⁺Frans de Haes 1708-1761.

als met een enklen zwaai, of nog juister als het gudsen van een goot, waar men van tijd tot tijd in verneemt een zwakken ondertoon van heldere uitklinking, die u het idee geeft: dáár is bijna 't echt-poëtische bereikt.

Lees b:v: dezen aanhef van 'De agtste Psalm:'

Hoe heerlijk blinkt uw naem, o Heer der heerlijkheit
Al 't aardrijk door en door, terwijl uw Majesteit
Zich boven zee en lucht en al het luchtgewemel
Verspreit tot in den top van aller heemlen hemel!

Zie, dit is geen poëzie, waar niets boven uit gaat, en bij Vondel's 'Heilig, heilig' vergeleken, b:v:, kruipen deze verzen als 't ware, langs den grond. Maar toch is 't een meesterstuk van hoogere dichterlijke zangkunst te noemen, bij het⁺ belachelijk-nuchtre:

⁺Frans de Haes en Nicolaas Beets.

Daar leefde een telg uit Levi's stam,
Die Zacharias was geheeten....

of welke andere plaats van den goeden, maar volstrekt verheffings- en zieningsloozen Nicolaas Beets men maar opslaan wil. Waarachtig, ware Beets geen predikant geweest, maar b.v. een comestibles-handlaar (als S.J. v.d. Bergh, meen⁺ ik) geen sterfling die op zijn vrijwel talentlooze

⁺S.J. v.d. Bergh.

verswerk zou gelet hebben, behalve een paar bloedverwanten en vrienden uit de buurt.

Waarlijk - ik verhef mij hier niet, en wat ik zeggen ga, is heel eenvoudig en natuurlijk - als men een dertig jaar lang door de wereldliteratuur heeft rondgekeken, en daar genoten - ik spreek niet eens van de groote dichters,⁺ maar ook van de simpele versjes van Gleim en Claudius, van de zachtvriendelijke en toch poëtische⁺ rijmkunst van Mrs. Hemans, van het evenmin⁺ overweldigende werk van Coppée, en gij wendt u dan weder tot de versprodukten onzer negentiendeëeuwsche dominé's, dan moet het u als een uw land weinig eerdoende teleurstelling treffen, te zien, hoe de laatste even vervelend-abstrakt of koud-drukdoend-leêg lijken als de rijmen uit een ouderwetsch familie-album zijn. Heusch, nogmaals, ik mag die geestelijken wel: zij waren brave, goedmoedige, en in sommige opzichten zelfs talentvolle menschen, maar dichters in den waren zin des woords hebben diegenen onder hen, die verzen maakten, slechts in zeldzame gevallen weten te zijn, en wel omdat zij zoo heelemaal opgingen in hun kerkelijke bediening, en zij de dichtkunst dus hoofdzakelijk als een onderdeel van, of liever een integreerend toevoegsel aan hun ambt hebben beschouwd. De godsdienst maakt zijn bedienaars gewoonlijk

⁺Gleim en Claudius.

⁺Mrs. Hemans.

⁺Coppée.

een beetje hoogmoedig van binnen, en zoo hebben ook onze deftig-wereldsche predikanten wel eens gemeend te mogen glimlachen om onze dichters uit de 18e eeuw. En toch waren die thans slechts antiquarisch verkrijgbare beminnelijke zangers van de natuur en de geschiedenis en 's menschen innerlijk gedachteleven, door de breedzachte harmonie hunner rhythmten en hun telkens opflikkende verbeelding, vele malen betre dichters geweest, dan de aldoor maar in maat over bijbel-excerpten zeurende rijmers uit het midden der vorige eeuw konden zijn. Poëzie, die een succursale van 't predikambt wil wezen, en dus maar altijd over 't zelfde ongevoeld blijft door-divageeren, doet op den langen duur aan kunst en godsdienst beiden ontzachelijk veel kwaad.

* * *

Ik sprak zoo uitvoerig-karakteriseerend over Beets en Ten Kate en andren, omdat ik, wil ik de[†] moderne kunst, en dus in de eerste plaats die van Jacques Perk, historisch verklaren en begrijpelijk maken, door haar in verband te brengen met die van vroegere dichters, ik de lijn der Nederlandsche dichtkunst geheel en al dien te

[†]Verlegging van de hoofdlijn der geschiedenis van de Nederlandsche literatuur van 1600-1900.

verleggen en te trekken langs de plaatsen waar zij wezenlijk te loopen behoort.

Ik heb reeds aangewezen, dat zij niet sinds Vondel en de Decker, Hooft en Huygens, na Antonides en Poot vluchtig aangedaan te hebben, met een reusachtigen sprong drie vierde der 18^e eeuw over, zich plots verheft bij Van Haren, om dan met Bilderdijk een hoogte als van Alpen te bereiken, maar dat zij integendeel sinds de 17^e eeuw op een zeer behoorlijke hoogte, door Schermer, Rotgans, Smits, Van Merken en De Lannoy is voort blijven gaan. Laat ik hier nog⁺ bijvoegen, dat Langendijk, dien men den Van Maurik der 18^e eeuw zou kunnen noemen, al doet hij niet zoo onecht-gevoelig als deze, als eigenlijk dichter geen dubbeltje waard is en volstrekt niets meer dan een genootschapsversifex.⁺ Terwijl Lucas Pater, dien ik ook heb trachten te waardeeren, niet veel meer dan een vervelend-vlakke, Feitamaïaansch-gladde rijmer heeten moet. En vindt men hier en daar een stuk bij deze, dat door den titel tot lezen aanlokt, dan blijkt het meestal nog vertaald te zijn. Maar de andren die ik noemde, zijn wezenlijk allen dichters van verdienste, die, zij 't in bloemlezing, om den dood niet minder een herdruk zouden verdienen dan Mr. Willem Bilderdijk. Voegde men daar dan bij een overzicht met aanhalingen

⁺P. Langendijk 1683-1756.

⁺Lucas Pater 1707-1781.

uit de Arcadia's en van Effen, dan had men veel kans een boekwerk bijeen te krijgen, dat nu nog aller aandacht en belangstelling trekken kon, vooral daar de bekende bloemlezing van Penon en Honig, in haar bevooroordeeldheid,⁺ de 18^e eeuw nagenoeg negeert.

⁺Bloemlezing van Penon en Honig.

De Hollandsche poëzie der vroegere eeuwen is tot dusver bijna altijd besproken door lieden,⁺ die wel zeer veel wisten, want die zich er ijverig op hadden toegelegd, de feiten der literatuurgeschiedenis nauwkeurig te leeren kennen, somwijlen tot in de onbelangrijkste bijzonderheden, maar die tevens telkens toonden, bij het keuren van schrijvers, dat het hun vrijwel aan oordeel des onderscheids ontbrak. En vooral mag dit gelden, zooals ik hiervóór reeds opmerkte, van wat de literatuurbeschrijvers meenden te moeten zeggen over de waarde der dichters van de 18^e eeuw. Zonneklaar b.v. blijkt dit verkeerde begrip uit het zonderlinge verschijnsel, dat de eenige onder allen, dien men zich in onze dagen verwaardigd heeft weer uit te geven, de, als kunstenaar, waarlijk allerbelachelijkste rijmer Onno Zwier van Haren is geweest, wiens talent hoofdzakelijk in nonchalant-brutalen durf heeft bestaan.

⁺Tot dusver algemeen gevolgd verkeerde beschouwing van de dichters der 18e eeuw.

Maar men zal misschien vragen: waar bekommert ge u om? Al hebben vroegere critici verkeerd geoordeeld, doe gij 't dan nu maar beter:

de praktische wereld rolt ondertusschen verder en lacht om dezen als om elken andren literairen twist. Doch wie zoo spreken - mag ik 't rond uit zeggen? - zouden daardoor slechts hun eigen onbevoegdheid verraden, die, in plaats van te luistren, meê wil praten over dingen waar zij niets van weet. Alles wat ik hier zeg toch, zijn geen plotselinge invallen, opgeworpen door een kinderachtige zucht om de wereld te verbazen met buitensporige meeningen: neen, wat ik hier meedeel is het rijpe resultaat van een dertigjarig telkens weer hervat onderzoeken en denken, dat alle mogelijke tusschenliggende stadia heeft doorloopen van jeugdige algeheele ontkenning en verwerping tot de objectiviteit van betrekkelijke waardeering, waar ieder mijner lezers die noch naar gene noch naar deze zijde overdrijven wil, zich met een gerust geweten bij neerleggen kan. Want, - men heeft het reeds gemerkt: het is er verre van, dat ik met onze achttiende-eeuwers zou dwepen: ik lees b.v. tienmaal liever in Vondel dan in Dirk Smits en bij elkander vergeleken doen Mrs. Browning en Lucretia van Merken, als een heldre zon bij een kandelaber vol kaarsen; maar toch verdient de minachtende afkeuring, waarmeê die 'pruikentijd'-dichters door de 19^e-eeuwers behandeld zijn, niets anders als de met krachtigen nadruk gesproken terechtwijzing: Gij hadt u niet

zoo mogen uitlaten, indien gij verstandige menschen hadt willen zijn: want gij waart wel doorgedrongen in hun levensbijzonderheden, zoowel als in uw eigen uit de lucht gehaalde vooroordeelen, maar geenszins in datgene, waarover ge in uw beperktheid vonnis wijzen dorst, n.l. de wezenlijk-bestaande verdiensten der 18e-eeuwsche literatuur.

Ik herhaal, er is maar één standpunt, waarop⁺ een hoogmoedig-vernietigende afkeuring der 18e-eeuwsche dichters, als die waarmeê Jonckbloet zich wou⁺ vergaloppeeren, zoo niet geoorloofd, dan toch begrijpelijk waar geweest. Indien nl. de critici tegenover de verskunst hunner eigene tijdgenooten een even hooge houding hadden aangenomen, en zij dus de produkten onzer rijmende predikanten evenzeer hadden prijsgegeven aan de algemeene minachting, omdat slechts het allereerst-rangsche in de dichtkunst, Sophokles, Dante, Shelley, bv. genade bij hen vond. Zóó ongeveer stond ik er zelf voor in 1880, maar, ouderwordende, leert men, door oefening, de fijnere, eerst niet zoo in het oog vallende nuances onderkennen in den arbeid der mindrenrangfiguren, en scheert men dus deze niet langer, allen over éénzelfde kam. Doch zóo ver hebben de heeren dichtkunst-recensenten der vorige periode het nooit gebracht. En zoo

stelden zij zich tevreden, om wat dicht bij hen lag, al vonden zij 't niet zeer mooi, toch uit maatschappelijke hoffelijkheid meer of minder nadrukkelijk te prijzen, terwijl zij wat wegschool in 't verleden, en, niet, zooals Vondel en Hooft, krachtens de traditie, een gloriekrans om 't hoofd droeg, eenvoudig links lieten liggen, met een smadend gebaar en een neusophalen, als waar het zelfs de moeite van goed lezen niet waard. Dr. Jonckbloet b.v. toen hij er in zijn Letterkunde toe komen moest, om iets over hen te zeggen, heeft, blijkens zijn allerzotst afgeven op tal van talentvolle mannen en vrouwen uit het tijdperk 1700 - ± 1770, niets anders gedaan als de jongensachtige indrukken door hem, in zijn studententijd, bij de lectuur dier schrijvers verkregen, te laten drukken als iets definitiefs.

⁺ Ieder hoogleeraar in de literatuur, die niet tevens een zeer ongemeene geest is - en dit laatste mocht de geleerde Dr. Jonckbloet toch waarlijk niet heeten! - behoorde zich eigenlijk, in zijn onderwijs, altijd streng te bepalen tot zuiver-objectieve, zakelijke mededeelingen, tot wier weergave en uitwerking toch waarachtig, voor een middelslag-mensch, een voldoende mate van doorzicht en intelligentie wordt geëischt. Om oorspronkelijke, eigen meeningen uit te spreken, over boeken en schrijvers, daar hoort nog iets

⁺Over hoogleeraren in de literatuur.

anders toe als enkel veel weten, met uitdagenden moed en groot zelfgevoel!

* * *

Mocht ik er nu, door de voorgaande beschouwingen,⁺ in geslaagd zijn, mijn medemenschen tot nadenken te stemmen en een begin van twijfel bij hen wakker te roepen, of, wat zij tot dusver, door mannen van gezag, als de volstrekte waarheid hoorden verkondigen, zoowel over onze 18^e eeuwse schrijvers als over een aantal anderen der 19^e eeuw, zoo maar klakkeloos als objectief-juist moet aanvaard worden, dan is het doel dier bladzijden volkomen bereikt, en heb ik niet alleen hun inzichten weten te wijzigen en te verruimen, maar ook hun levensgeluk een beetje verhoogd. Want in plaats van, tegen wil en dank, dichters te moeten mooi vinden, zooals tot dusver het geval was, die in waarheid slechts bezaten een uiterst matig quantum van poëtische begaafdheid, - onze preëkpoëten bedoel ik - hebben zij daar voor in ruil een andere driekwart eeuw van veel meer verdienstevolle dichters gekregen, met wie zij, om de oude beeldspraak nog eens te bezigen, wel niet uit zullen kunnen stijgen boven de wolken, maar die toch aangenaam aandoen door beurtlings zachten of stevigen harmonischen vers-

⁺Samenvatting der resultaten van het voorgaande.

bouw, door echt-gevoelden, vaak-belangwekkenden, zij 't al niet grondloos-diepen gedachtengang, zoowel als door flitsjes van verbeelding en naïefheid, welke drie goede dichterlijke hoedanigheden men daarentegen, bij de hier op hun plaats gezette negentiende-eeuwers, jammer voor hen en voor ons, nagenoeg overal mist.

Ik zeg dit alles heel rustig, en ben blij om die rustigheid, want zij geeft mij de overtuiging, dat ik, na jarenlang peinzen en peilen en 'piekeren', waarover ik mij niet uitsprak, eindelijk de juiste formuleering en den waren toon heb getroffen, waarop een dergelijke, het aangezicht onzer letterkunde, zooals dat tot dusver er uitzag, wel eenigszins overbeitlende, want insnijdende waarheid dient te worden gezegd.

Maar hoor ik mij daar niet toeroepen: 'Onze⁺ Nederlandsche letterkunde van de laatste 70 jaar wordt op de wijze, zooals gij haar wilt voorstellen, tamelijk kaal, ja, nagenoeg leêg! Gij doet haar arm zijn, waar zij rijk is geweest!' Waarop ik antwoord: Evenmin als de ware grootheid van een schrijver noodzakelijk in verband staat met de hoeveelheid bladzijden, die hij in het⁺ licht zond, - Edgar Allan Poe, b.v. met zijn ± 2000 pagina's, (in de editie van Ingram) is een geniale 'jongen', Bilderdijk daarentegen, met zijn

⁺De Nederlandsche literatuur der 19e eeuw *niet* verarmd door mijn beschouwing.

⁺E.A. Poe en Bilderdijk.

bibliotheekje vol van eigen dicht- en prozawerken, is veelal niet meer dan een middelmatigheid geweest - evenmin staat of valt de belangrijkheid van een literair tijdvak met het grooter of kleiner aantal schrijvers, dat het bezit. 't Eenige, waar 't op aankomt, is dat de dichters, 't zij dan weinige of vele, die er leven in dit tijdvak, wezenlijk-echte, voortreffelijke dichters zijn te noemen, die, als zoodanig, ook erkend kunnen worden door een volgend geslacht. Maar dát - goede dichters - zijn Beets en Hazebroek, zoowel als Ten Kate, slechts voor een uiterst-klein gedeelte van hun geschrijf.⁺

En zeg nu daarom niet, dat 'k onrechtvaardig zou zijn, of hard. Want het nageslacht, dat altijd streng, ja, soms te streng is voor letterkundigen, zal zich die vriendlijk-vroom-verzekrende rijmers waarschijnlijk even weinig blijven herinneren, als men nú nog denkt aan Jan De Kruyff of andre kleine dichters der 18^e eeuw.

⁺Beets, ten Kate, Hazebroek en Jan de Kruyff. 1706-1775

Maar zijt gij voor dit argument ongevoelig, en blijft gij 't bejammeren, dat ik onze nieuwere letterkunde van overtollige, kracht-van-roem naar zich toezuigende takjes heb geschoren, dan behoef ik u slechts te herinneren aan wat ik, in den aanvang van deze studie, reeds voorop heb gesteld, n.l., dat ik een paar dichters, aan wie niemand nu meer denkt, doch die, ieder voor

zich, grooter zijn dan twee of drie dominé's, wanneer die recht omhoog op elkander's schouders staan gaan, in te voegen heb op de opengekomen plaats.

+ J.A. Alberdingk Thijm en W.J. Hofdijk zijn de eerste naast, de andere onder Potgieter, met dezen de allerbeste dichters geweest van het in de eerste 25 jaren der 19e eeuw geboren geslacht. Bij Thijm en Potgieter haalt in waarde geen der talrijke anderen, die, een tijdje lang, zij 't dan wezenlijk of schijnbaar, zoo populair, ja, beroemd bijna, waren; en Hofdijk, die, ongelijkmatig, toch telkens weêr, tusschendoor zijn ongenietbare rederijkerszonden, zich plotseling wist te verheffen tot een of ander hoogvlak van dichterlijke epiek, sluit zich vaak waardiglijk bij zijn twee grootere, en vooral meer ontwikkelde kunstgenooten aan. Doch het lot der anderen - het⁺ spijt mij, dat ik het zeggen moet, maar men vecht niet tegen de rechtvaardigheid der historie, - zal hoogstwaarschijnlijk reeds vóór 't einde dezer eeuw zijn, dat men zich nog slechts flauwtjes hun namen kan herinneren, en.... 'de rest is zwijgen'. Want zij hebben de vrome nijverheid boven de Kunst verkozen, en Deze, die vrij rechtvaardiglijk, want meestal naar ieder's verdiensten, kransen van eeuwig leven of de vergetelheid ronddoelt, zal ten slotte in Hare hoog-

+J.A. Alberdingk Thijm en W.J. Hofdijk.

+Lot der predikant-dichters in de toekomstige tijden.

heid, die zoo gruwelijk door hen gekrenkt werd, doen gaan, alsof zij nooit hadden bestaan.

Denkt men nú nog b.v. aan H.A. Spandaw,⁺ den dichter o.a. van 'De Vrouwen.'? En toch is deze volstrekt niet minder dan de doorsneê-Beets, als poëet. Geboren in 1777 was hij dus een groot geslacht ouder dan deze, en stond natuurlijk nog veel meer onder den invloed van Bilderdijk's rijmend speech-procédé. Beets is hier en daar een beetje meer levendig, maar Spandaw, van zijn kant, is weer echter-gemoedlijk, hij heeft niet zoo sterk als Beets de Calvinistische overtuiging van eigen uitverkorenheid, hij dweept niet zoo heimlijk inwendig met zichzelf, en zijn ernst werkt dus niet zoo zacht-komisch op den lezer, als een groot gedeelte van Beets' dichterlijken arbeid doet. Beiden zochten gelijkelijk de poëzie in het wijd-uit-gesponnen, in zwakke vers-maat, meedeelen van waarheden-als-koeien, maar Spandaw's zedekundige en godsdienstige⁺ breedvoerigheid is lievenswaardiger, omdat zij blijkbaar komt van een bescheidener mensch.

⁺H.A. Spandaw. 1777-1855.

Wil men hier even de heele genealogie zien van Beets' kerkelijke rijmkunst? Hieronymus, de⁺ sinds de Génestet's niet goed doordachten aanval nu weinig meer genoemde, maar die niettemin als naïef-grappig kinderdichter - ik denk soms dat van Alphen zelf, die veel natuurlijks

⁺Genealogie der 19e eeuwse kerkelijke rijmkunst.

⁺Hieronymus van Alphen. 1746-1803.

had, niets minder in elk geval dan zijn ook wel eens conventioneele jeugdige belager, vaak in zijn werkkamer vriendlijk heeft zitten lachen om zijn Hollandsch-Chineesche wajang-kinderpoppen - zijn vast plaatsje heeft in onze 18^e eeuwse letterkunde, Van Alphen is, óók als godsdienstig dichter, een kraan, en ik zit wel eens met innig genoegen te lezen in zijn ‘Liedren en Gezangen’ of zijn ‘Stichtelijke Mengelpoëzie.’ Welnu, hij, die als deftig-beschaafde, maar toch wezenlijk-gevoelige heerenhuis-patriarch, een Hollandsch schreef, dat nú nog lekker op de tong smaakt, is de eigenlijke, goede en groote oudvader onzer negentiende-eeuwse godsdienstige poëzie. Zijn vers is harmonisch van gang, zoetsterk van beweging, en bij het lezen worden⁺ wij genoodzaakt het rijm voluit te spreken, (in tegenstelling tot bij Beets, die over 't rijm meer heenglipt,) omdat de slotwoorden der regels ook door hun beteekenis belangrijk zijn: ⁺Het rijm bij V. Alphen.

Jezus is mijn Heer en Koning,
 Die me een woning
 In zijn's Vader's huis bereidt,
 Wat mij hier ook moge ontbreken,
 In die streken
 Wacht mij rust en zaligheid.’

Ik behoef slechts deze éene strofe te toonen,

om den lezer de overtuiging te schenken, dat ik niet te veel zeg, en dat Van Alphen, al wordt hij thans verwaarloosd, een dichter mag heeten, voor wien men 't hoedje lichten moet.

Mr. Spandaw komt daarna, die 't wel niet⁺ zoo druk heeft over 'God', maar wiens stijl, in zijn nuchtre half-natuurlijkheid, blijkbaar eenigszins op den sterkere en vollere en echtere van Van Alphen geïnspireerd is, maar met Bilderdijksche elementen vermengd. En door dezen heen waarschijnlijk is Beets gekomen tot zijn nog weer een beetje schraleren en strakkeren vrome-rijmkunst-stijl. ^{+Spandaw.}

Wat toch in van Alphen aantrekt, het zwaarluchtige, nagenoeg-vroolijke, helderklinkende, zooals dat óók soms valt te hooren in de orgels der Hollandsche kerken, en wat het gevoeld-gewijde geeft aan zijn vrome verskunst, dat klinkt onnoemelijk-veel zwakker uit Spandaw, en bij den kleinzoon Beets is 't geheel verdwenen, en bespeurt men niets dan korrek-technisch rijmwerk, zonder een spoor van fijnere beweging of gevoeld geluid.

Neen, geenszins de veertig of vijftig jaren lang de gemeenplaatsen van het dominé's-geloof in expressie-looze verzen maar altijd door weer bedaardjes of met drukte herhalende predikanten zijn de wezenlijke dichters geweest der vorige

⁺ generatie, maar wel Potgieter, Hofdijk en Alberdingk Thijm.

Deze toch waren geen gladde rijmers, wier verzen u, door hun emotie- en zieningslooze leegte, gedurig als onder de hersens wegglijpen, en die dan ook geenszins door hun dichterlijke begaafdheid, maar alleen door hun stelselmatig in vers-maat gezette, kleur- en pit-looze vroomheid, een slecht-onderscheidend, voor kunst weinig-voelend publiek zouden hebben weten te trekken, neen, zij waren mannen, wien het dichterschap, het echte, waarachtiglijk was aangeboren, en die dus, zonder praktische, nuttige of vrome doeleinden na te jagen, zongen zooals hun geest hen gebood om te doen.

⁺Potgieter, Hofdijk en Alberdingk Thijm.

Zij verdienden dan ook standbeelden te hebben, die waardige drie, op één voetstuk bij elkander, omdat zij levend in het tijdperk, waarin een lauwwrome techniek-kunst door een sleurig-kerksch publiek boven alles werd verheven, onbewust de witte vanen eener wezenlijke poëzie hoog boven de biddende en tevens koopmanschap drijvende hoofden dier dagen, die niet omhoogkeken, in de lucht hebben doen wapperen, zonder te vragen naar roem of loon! Terwijl het hun toch makkelijk waar gevallen, om deze beide te verkrijgen, indien zij maar gewild hadden, indien zij, evenals de dominé's, door hadden

gedeund in eentonige versmaat over de stellingen en vertellingen van het christelijk geloof.

Leerlingen waren Thijm en Hofdijk van Bilderdijk,⁺ maar zonder zich, als hun meester, schuldig te maken aan een door dik en dun heen rijmen op alles wat los-en-vast was: zij bezaten een grooter en minder door kinderlijke ijdelheid bevochten zelfbedwang in de vers-maak-woede dan hij. En zoo waren zij in staat, om verzen te schrijven, die, al hebben zij dan ook niet veel publiek getrokken - mooie verzen doen dat zelden in Holland - toch torenhoog uitrijzen boven het weinig-karaktervolle maat-rijm hunner Gods woord bedienende tijdgenooten, die, zelfs in de kunst hun beroep niet konden vergeten, en maar aldoor schijnen gedacht te hebben: 'Ik ben dominé, dus moet ik ook preêken, coûte que coûte.'

⁺Thijm-Hofdijk en Bilderdijk.

Van de twee dichters, Thijm en Hofdijk, is Thijm zeker de meest geslaagde geweest. Niet⁺ dat Hofdijk, in aanleg, minder talent had dan zijn katholieke confrater, maar Thijm was beschaafder en geletterder, ontwikkelder, niet alleen als mensch, maar ook als kunstenaar. Thijm was minder primitief dan de brave, rondborstige leeraar van het Amsterdamsche gymnasium, en daarbij ook eenige malen fijner, en een onvergelijkelijkscherper denkhoofd dan de auteur van 'Ons Voorgeslacht.' Doch deze was daarentegen, van

⁺Thijm en Hofdijk met elkander vergeleken.

zijn kant, ook weer breeder, de greep van zijn talent omvatte meer, en zoomin als hijzelf de fijn-psychische, diep-geziene verbeeldingen van het ‘Voorgeborchte’ kon oproepen, zoomin had Thijm de groot-borstlende, zij 't grovere gave, die ‘In 't harte van Java’ schiep.

+ Zoo vullen deze twee dichters elkander eenigermate aan, en staan tezamen als een soort van overgang van den met de modernen nagenoeg niets gemeen hebbenden Bilderdijk tot de kunst van Jacques Perk en diens geslacht.

+Thijm-Hofdijk de overgang van Bilderdijk tot Perk.

+ Jacques Perk en Beets-ten Kate daarentegen, die kan men niet tot elkander brengen, om hen te vergelijken: want tusschen de vage vormeloosheid der nagenoeg altijd in 't abstrakte blijvende verskunst der laatsten en de plastiek van Perk, gaapt een wijde afgrond, die n.l. tusschen psychische poëzie en koude verzenmaakkunst, waar geen brug over valt te slaan.

+Jacques Perk en Beets-ten Kate hebben geen punt van overeenkomst.

Maar Perk en Thijm-Hofdijk, die kan men wel bij elkaar zetten, om te onderzoeken, waarin het goede-nieuwe van het goede-oude verschilt.

+ Doch eerst Hofdijk-Thijm-Perk tegenover de anderen.

Het talent dezer drie eersten was niet hoofdzakelijk een uiterlijk vorm- d.i. rythmeertalent, zooals wèl dat der predikanten was. Zij hadden alle drie, ieder op zijn eigen wijze, iets

+Hofdijk-Thijm-Perk vergeleken met de anderen.

wezenlijk uit de diepte van den menschlijken geest komends, en dus geziens en gevoelds te zeggen, terwijl de andere dichters, die ik noemde, ja, zelfs ten Kate met zijn merkwaardige formeele begaafdheid, van Bilderdijk slechts hadden geleerd de uiterlijke vaardigheid om in rijm-maat te zeggen al de abstrakte onbepaaldheden, die in een speechend hoofd kunnen opkomen, en die ook op den kansel dienst deden in ongebonden stijl. Ging men dus een vers van Jacques Perk zetten tusschen de hunne, dan zou dat eenigszins den indruk maken van een prachtige bloem in een eentonig gladgeschoren grasveld, maar plaatst men daarna zoo'n Perk-bloem naast het beste werk van Thijm b.v., dan bespeurt men dat dit laatste óók uit wezenlijke bloemen bestaat. Ook Thijm's verzen ontroeren, zij het op⁺ een eenigszins andere wijze als die van Perk dit doen. Want zij zijn niet van een soort, dat spontaanlijk aandoet door zijn zuivere schoonheid, maar van een ander, dat, ten deele tusschen de fijnste atomen van 't verstand heen, uit 's dichters Onbewustheid omhoog-gezogen is.

⁺Perk en Thijm vergeleken.

Ik weet niet, of ik mij hier, voor den gewonen lezer, even helder uitdruk, als ik het ongetwijfeld voor mijn literaire kollega's doe, en daarom even de volgende uitweiding over de vraag, hoe verzen ontstaan.

⁺ De zuivere, geheel en al onvervalschte psychische poëzie, zooals b.v. Poe schreef en Shelley en Verlaine, zooals Perk in de 'Mathilde' gaf, van Eeden in de 'Enkele Verzen', en waar ikzelf, die altijd heb opgepast om nooit te vervallen tot nuchtre maak-procédé's, mij ook, mijn heele leven, in mijn verswerk toe bepaald heb, die poëzie is de eenige, die in waarheid haar naam geheel en al verdient. Zij is een spontaan produkt van 's menschen Onbewustheid, een stem uit de diepte, waar ons daaglijksche verstand, onze menschelijke wilskracht, geen invloed op heeft, noch zelfs op hebben mag. Bij deze kunst is er dan ook geen kwestie van 'maken' of van sterken 'wil': zij groeit, door ons onbewust-blijvende processen, in ons diepste, geestlijke Binnenste en komt dan plotseling te voorschijn tot onze eigene verrassing, precies zooals een groen spruitje, gelijk een onverhoopte blijdschap, uit den zwart-aarden bodem naar boven schiet.

⁺Over hoe poëzie ontstaat.

Dichters, de echte, die hun kunst hooghouden, die haar liefhebben om haar zelf alleen, en niet⁺ ter bevrediging van een kleingeestige eierzucht, zullen dus maar zelden tevens dichters kunnen wezen van onafgebroken productie, die mooie verzen schrijven, den volledigen tijd van hun leven door.

⁺Karakteristiek van den echten Dichter.

Na een tijdperk van rijke voortbrenging zullen

zij soms plotseling een ander van algeheel dichterlijk stilzwijgen moeten doormaken, zoodat het der buitenwereld schijnt, of hun scheppingsvermogen uitgeput, en dus hun dichterlijke loopbaan ten einde is. Doch, dan even plotseling soms, en uit niet minder onnaspeurbare oorzaken, gaat de zielestem, die men inspiratie noemt, weer opklinken, en stroomen de waarlijk-poëtische verzen opnieuw naar het daglicht der menschen heen.

Ik gaf hier een schets van den zuivren, natuurlijken, enkel-waarachtigen dichter, hoe de produceerende macht in hem opleeft en weer⁺ wegzinkt, en hoe hij dus, zijn heele leven door, van het eene stadium overgaat in het andere en viceversa, tot de dood eindelijk komt en hem rusten doet. Doch zulk soort van dichters zijn tamelijk schaarsch. En nu moet men hier niet tegen opwerpen, dat deze diep-in wezenlijke dichters-van-nature toch even goed konstante dichters kunnen wezen, daar Shelley en Vondel wel deeglijk, hun heele leven door, mooie onsterflijke⁺ verzen hebben weten te schrijven. Want dan antwoord ik: De geschiedenis van Shelley's produktie is heel anders als gij denkt. Ten eerste toch is Shelley begonnen, na eerst eenige volstrekt-kinderlijke vers-flauwiteiten begaan te hebben, n.l. 'The Original Poems of Victor and

⁺Inspiratie is altijd intermittent.

⁺Percy Bysshe Shelley 1792-1822.

Cazire' en 'The Posthumous Fragments of Margaret Nicholson' is hij zijn eigenlijke openbare leven, als dichter, begonnen met 'Queen Mab' dat talentlooze, afgrijselijk-aangeblazene, oratorische produkt. En eerst daarna, na die vergissing, heeft hij zich met 'Alastor' op eens getoond als de groote werelddichter, die hij verder zijn heele leven gebleven is.

Doch dat wil ook alweer niets zeggen. Want dat dichterlijke leven, waarin hij voortdurend produceerde, met een koortsachtigen aandrang, alsof hij intuïtief vreesde, zich anders niet voldoende uit te kunnen spreken, voordat zijn laatste uur zou geslagen hebben, dat boordevol-rijke dichterlijke leven heeft in 't geheel nog geen zeven jaar geduurd (1815-22) en toen kwam plotseling, met één slag, de dood. In dien korten tijd nu heeft hij nooit anders geschreven als eersterangs verzen, onmiddellijk uit zijn ziel komende meesterstukken, zonder dat de bewuste wil des dichters daar iets toe afdeed, en dus ook zonder dat hij ooit verviel tot koude redeneering, of nuchter gezeur op rijm. Maar wie zegt ons, dat indien hij langer had mogen bestaan, dit zijn geheele verdre leven, tot zijn ouderdom, zoo door zou zijn gegaan, dat hij geen perioden van zwijgen zou gekend hebben, waarin de inwendige stem geheel en al stom zou

zijn geweest? Zoo goed als zijn goddelijke kunst op eenmaal met ‘Alastor’ was verschenen, zoo goed had na ‘The Triumph of Life’ waaraan hij werkte, in zijn allerlaatste maanden, de ‘inspiratie’ voor een tijdje opgeschort kunnen zijn. Heeft niet ook Milton vele jaren gezwegen, terwijl hij deelnam aan de politieke woelingen, en zijn tendentieuze proza-traktaten vervaardigde, was niet Lamartine de inspiratie op een gegeven oogenblik kwijt, waarna hij industriëel ging werken, voor het geld? En dat Vondel, zijn heele leven door, verzen heeft geschreven is óók geen⁺ bewijs tegen wat ik opmerkte over het intermitterende van 't dichterlijk genie. Want wat [†]Vondel. Vondel heeft geschreven, is zeker allemaal knap, hij had een in waarheid volmaakt, want door en door geoefend meesterschap over den uiterlijken vorm, dat hij, kinderlijk, vaak liet dienst doen, ook als het waarlijk-psychische van 't dichterschap op 't oogenblik niet in hem aanwezig was. Ik vind Vondel den hoog-kalmen, Olympischen God van het Hollandsche vers, die de maat in zijn macht heeft, als Neptunus de baren, maar heel dikwijls is zijn kunst slechts een prachtig-effen meer van zeer peilbare diepte, en geen grondloze wereld-oceaan, zooals wèl in sommige gedeelten van den Lucifer.

Men heeft in Vondel's werk wel zeer te onder-

scheiden den onvergelykelijken technischen zanger, en den aanbiddenswaarden psychischen poëet. Ik zeg hiermeê niets kwaads van Vondel: daarvoor heb ik te diepe sympathie en te oprechte bewondring voor hem, en de pedante Witsen Geysbeek is geenszins mijn vriend. Ik wou alleen maar vaststellen dat de waarachtige, van diep-uit komende ziele-inspiratie ook bij Vondel intermitterend is geweest. Maar toch, al zweeg die, zijn vers, zooals ik reeds aangaf, bleef altijd van een elastische lenigheid van geleding en een helderzachte openheid van geluids-schakeering, die het, zonder meer, reeds tot een aangenaamheid maakt.⁺ Men leest liever Vondel dan Huygens of Hooft, ook al zegt hij niets wat men ‘dichterlijk’ kan noemen, en wel, omdat zijn vers, in het zacht-vast bewegen, waarmede 't beurtelings stil voortglijdt of stevig-rhythmisch stapvoet, ook op die plaatsen, waar hij meer uit gewoonte dan uit zangdrift schijnt te dichten, een wezenlijk genoeg is voor 't aandachtig-luistrend gehoor. Terwijl men bij Hooft daarentegen, behalve in zijn allerfraaiste liedren, altijd eenigermate de overwonnen moeielijkheid kan merken, en Huygens meestal meer een vlug-vlot rijmer dan een wezenlijk zijn-versvoelend dichter heeten moet.

⁺Onderscheid tusschen Vondel en Huygens-Hooft.

Gelukkig zij, die voldoende zelfkritiek bezitten, om te bemerken, wanneer de tijd der produktie op

het oogenblik voor hen voorbij is, en zij dus rust hebben te nemen, ter verzameling van nieuwe⁺ kracht. Ieder dichter kan altijd verzen schrijven, den heelen dag door, en den eenen dag na den andere, doch verzen en poëzie zijn niet één maar twee. ^{+Over dichten en verzen maken.} Waarachtige poëzie is het resultaat van een ongemeen-fijnen en verdiepten psychischen toestand, die onverwacht opkomt en weer even geheimzinnig weg-zinkt, zonder dat onze bewuste wil daar invloed op oefenen kan.

Veel schrijvers van talent echter, 't valt niet te ontkennen, zijn niet zoo fijn-onderscheidend aangelegd ten opzichte van de waarde hunner eigen produkten, en zij bestaan het dus, om in de perioden, waarin zij rust hadden moeten nemen, ter versterking of vernieuwing hunner psychische vermogens, suf-droge of schijn-gevoelige maakwerken saam te stellen, die voor wie slechts letten op oppervlakkige uiterlijkheden, den schijn aan zich kunnen dragen van echte kunst te wezen, maar die, in waarheid, des literairen Satans, d.i.: der stroeve en droge, of óók wel der valsch-gevoelige Middelmaticheid zijn.

En zulke rijmwerken, zonder wezenlijke dichterlijke waarde, worden dan toch vaak door het groote publiek voor echte dichtkunst, voor iets poëtisch', aangezien. De uiterlijke vorm van rijm-en-rhythmus, die ook door enkel-nuchtren

wil te voorschijn gebracht kan worden (en dit gebeurt meestal zonder dat de rijmers-zelf van die nuchterheid zich bewust zijn) kan onkritische lezers zoo licht om den tuin leiden, zoodat ook het psychisch-leêgste goedmoedig als echt dichtwerk wordt geslikt. Want die brave, maar niet geoefende en dus volstrekt niet met hun fijnste ziels- en zinne-wezen de verzen proevende lezers zien dan vóór zich bladzij na bladzij, bedrukt met regels, die allen goed rijmen en precies in de maat zijn, en zij weten niet, dat dit alles bereikt kan worden, door een ook maar eenigszins geoefend schrijver, met enkel koud-willende kunstvaardigheid, want zonder dat er tegelijkertijd in het binnenste van den op-dat-oogenblik kwasi-dichter iets inderdaad poëtisch' heeft gezongen en geleefd. Technische vaardigheid treedt dan in de plaats der echte bezieling, en het zingend diep-psychische, dat de wezenlijke poëzie is, wordt vervangen door zwaar-op-de-handsch gezanik of ook wel door manierig gevoelig-doen in met-bewusten wil op 't papier gebrachte maat. Zoo'n produktie nu van schijn-poëzie kan zelfs in twee verschillende gevallen voorkomen. Iemand, die gewend is om verzen te schrijven, daar zijn neiging hem hiertoe drijft, krijgt vanzelf zoo'n geoefendheid in den uiterlijk-technischen kant der dichtkunst, dat hij, is hij b.v. bezig aan een

groot gedicht, en de inspiratie houdt, door bijzondere omstandigheden, een poosje op, hij toch door kan gaan met te rhythmieren, krachtig en aanhoudend, ofschoon natuurlijk de inhoud zijner verzen dan een nuchtere zal zijn. Wordsworth,⁺ b.v., die zeer vaak subliem kan wezen, vooral waar hij heel-eenvoudig en als kinderlijk-natuurlijk wil zijn, lijdt, waar hij gewichtig-redeneerend, maar niet ruim-ziend, wel eng vooropgezet doen gaat, nog al sterk aan dat euvel. Doch men vergeeft hem dat gaarne, niet alleen omdat een zeer groot dichter, als hij, ook dáár waar hij nu juist geen dichter mag heeten, toch altijd een zekere knapheid blijft vertoonen, maar evenzeer, omdat hij, waar hij die aesthetische zonde begaat, zich eerlijk-overtuigd houdt van de waarheid zijner dogmatische beginselen op het stuk van zedekunde en godsdienst, ja, deze zelfs voor kostbaarder en blijvender aanziet dan alle wezenlijk-poëtische poëzie van alle landen en tijden bij elkâer.

⁺Wordsworth als dichter en verzenmaker.

Maar iets heel anders is 't natuurlijk, wanneer een geoefend verzenschrijver, gedreven door eerezucht, om een eenmaal-verworven naam, als dichter, op te houden, rijmende regels op 't papier gaat zetten, bij honderden en honderden den éenen bundel na den andre, zonder dat, tijdens of vóór het schrijven, ook maar een zwak

spoor van emotie en muziek en ziening in zijn dieper binnenst heeft geleefd.

Op den duur, door de opeenvolgende geslachten der lezers heen, wordt dit misbruik-maken van den dichtertlijken vorm natuurlijk door het publiek ontdekt, en wel omdat de op die wijze gemaakte, die kil-gefabriceerde verzen, waarin het psychische ontbreekt, zooals vanzelf spreekt, allerdroogst en dus vervelend zijn om te lezen; maar een tijdlang kan toch zoo'n strak-willende werker met maat-en-rijm, vooral indien hij een zekere mate van talent heeft, die hier en daar, tusschen zijn nuchterheid door, voor den dag komt gluren, het publiek op die wijze, wetens of onwetens, een rad voor de oogen draaien, en doorgaan voor een vruchtbaar reuzenkunstenaar. Het publiek toch meet vaak naïevelijk de grootte van een dichter naar den omvang van den door dezen, hoe dan ook, geleverden, in rijm-maat geschrevenen arbeid af. Doch latere tijden brengen zoo'n misverstand wel weer in orde, zooals bijv. ook in het merkwaardige geval[†] van Bilderdijk is gebeurd, die vroeger algemeen als een ontzettend-vruchtbaar dichtertlijk genie, zonder weerga, [†]Bilderdijk als verzenmaker. beschouwd werd, om daarna, van den natuurlijke weeromstuit, een tijdlang geheel verwaarloosd te worden, en die thans eerst, door de meest-inzichtigen, geschat wordt

als wat hij wezenlijk waard is: n.l., als een man-van-talent, maar die zich door de gemakkelijkheid der rijmkunst liet verleiden, om, zijn heele leven door, ook in zijn sufste oogenblikken, in rijm-maat te divageeren en zich dus tal van malen vruchtbaarder voor te doen, dan hij psychisch-poëtisch inderdaad bij machte was, om te zijn.

Ook in onze dagen heeft men, op kleinere schaal, een soortgelijk voorbeeld van gebrek aan zelfkennis, of liever, wat in dit geval waarschijnlijker is, van naïef gebrek-aan-kennis-van-'t-publiek kunnen merken, nl., in Albert Verwey,⁺ die, een tijdlang, bundel na bundel de wereld in stuurde, vol met verschrikkelijk-ondiep-redeneerend, stroef-moeilijk loopend, vlak-nuchter gerijm. Maar omdat, in tegenstelling tot het tegende-klippen-aan-rijmlievend publiek in vroegere tijden, onze op-dat-punt niet zoo maniacale lezers geen behagen meer kunnen scheppen in met-enkel-koud-verstand-tezamengestelde rijm-proeven, bond die hardnekkig-eerzuchtige, maar toch ook soms gezond-verstandige willer zijn uitgeeflust, gelukkig voor zijn naam, ten slotte wat in. Doch, al is dit nu zoo, daarom wil ik toch volstrekt niet zeggen, dat, als Verwey zich waarachtig wil bezinnen, en tot zichzelf inkeeren in het diepste van zijn wezen, zonder zich verder

⁺Albert Verwey als verzenmaker.

door den lof van een paar jongere vriendjes het hoofd op hol te laten brengen, hij niet nog eens er toe zal kunnen komen, om iets te schrijven, wat waarlijk dichterlijk is. Hij hoede zich slechts voor nuchter-wijs-doend verzekeren, verstandelijk betoogen, en houde verder goeden moed.

Een psychisch-gevoelige is hij nooit geweest: daarvoor is zijn temperament een veel te gewikst-uitrekenend, en een oorspronkelijk denkhoofd is hij allermint te noemen, omdat zijn geestlijk wezen te weinig diepte daarvoor heeft, en hij altijd dus te veel heeft moeten bestaan van wat hij uit menschen - of boeken - naar zich toe wist te halen, maar hij heeft, getuige zijn eerste periode, (1883-'88) een inderdaad bewondrenswaardig aanvlingsvermogen, om zich aan andre geesten op te richten, en zich, tenminste in schijn, tot huns gelijke te maken. En wie weet dus, als hij, aandachtig, met scherp-kijkenden geest, de literatuur doorspeurt van de talen, die hij machtig is, of hij thans óók niet een dichter weet te ontdekken, van een ander soort natuurlijk, dat meer overeenkomt met zijn tegenwoordig Zijn, en aan wiens werk hij zich kan opbeuren tot een nieuwe dichterlijke bezieling, zij het dan weer eene uit de tweede hand. Want zijn verswerk van de laatste 19 à 20 jaren - het spijt mij waarachtig, dat ik het zeggen

moet - is wèl oorspronkelijk, maar óók tevens van een nuchtre saaiheid, een gelijkvloersche ondiepte, die heusch doet denken aan die van sommige kleinere rijmers van de 18e eeuw, al weet het vers van deze laatsten dan toch altijd nog meer vloeiend dan het zijne te zijn.

Zie zoo, 't is goed, dat dit eens kalm-beredeneerd gezegd is: want het spelletje van wederzijdsche bewondring, dat Verwey en een paar leerlingen-vrindjes van hem in de laatste jaren spelen, waarbij zeer weinig andre schrijvers worden geprezen, als de enklen, die in het orgaan van hun clubje willen meêwerken, en men allen, die⁺ ook maar een aanmerking op den, door de hulp eens andren, zoo ver-gekomenen ^{+Verwey en zijn clubje.} 'Meester' durven maken, met de slechtst-treffende kwalificatie's achterna-zit - dit spelletje is wel grappig op het eerste gezicht, maar op den duur gaat het óók wel een beetje tegen-staan, omdat men ziet, hoe een stuk-of-wat jonge menschen, door de subjectieve oordeelen van een met-zich-zelf-dwepende als leerstof in te zuigen, en daardoor over zichzelf heen-getild, voor hun geheele verdere leven bedorven kunnen zijn.

Als er wezenlijk iets eigens zit in die jongens, die nu op de bevelen van hun leermeester vliegen, en evenzoo droog probeeren te schrijven als hij, dan zal hun ontgoocheling niet prettig

wezen, als zij later tot zichzelf zijn ontwaakt. En ook Verwey moet wel zeer nadrukkelijk-vriendlijk gewezen worden op het voor hem zelf onverstandige, want dubbelzinnige, dat er in ligt, om zijn intellektuele en artistieke meerderen telkens door zijn trawanten te doen aanbassen, terwijl hij, als hij-zelf over diezelfden schrijft, hen met een zuur-zoet gezicht wel, maar toch wezenlijk prijst.

Laat hij eerlijk voor den dag komen: hij is thans een man, die ongetwijfeld veel heeft gewerkt, en dus zijn eigen inzichten erop na mag houden, maar laat hij uitscheiden, met eenigen half-ontwikkelden jongren, die hem soms blijkbaar slechts voor één kwart begrijpen, inblazingen te geven, zoo langs zijn neus-weg, die dan natuurlijk door hun jeugdige hersens befantaseerd en bijgewerkt, in een geheel verdraaiden en daarom onwaren vorm in druk komen te staan.

Want wil hij dat doen, wil hij eigenmondig en ronduit spreken, dan zal hij ongetwijfeld, voor het Heden en het Nageslacht, een veel flinker en waardiger, want warer figuur slaan, dan hij, jammer-genoeg, op het oogenblik doet.

En dat moet toch wel het allereerste streven van ieder, maar vooral van een openbaar mensch zijn, dat hij voor het publiek als een flinke en

klare, want geheel recht-uite persoonlijkheid staat. En verzen moest Verwey niet schrijven, zooals⁺ hij doet, met nuchter-willende, koel-bedenkende hersens, want, och, - hij weet het nog wel van de Julia-historie, - dat is een zeer goedkoop, ja, waardeloos technisch kunstje; neen, hij moet alleen probeeren om te dichten, als hij gewaar wordt aan allerlei haar-fijne, met woorden niet precies te omschrijvende sensatie's - zeg maar: zenuwtrillingen, voor het gemak - dat de stonde der inspiratie dáár is, en het schrijven van het dichtwerk dus beginnen kan. Ja, de stonde der inspiratie, om die ouderwetsche uitdrukking, afkomstig van vroeger-eeuwsche levensbeschouwingen, te blijven behouden, de stonde der inspiratie, die heeft men af te wachten, en dan komen de 'gedachten', waar hijzelf en zijn vrienden het thans zoo druk over hebben, vanzelf óók wel te voorschijn, maar niet kalm-strak, zwaarsaai, zooals zij thans in Verwey's verzen zich voordoen, neen, bezielde door het psychische gevoel van de stemming, die hem die fijne, inwendige zenuwtrillingen, waarover ik zoeven sprak, doet gewaarworden, worden die gedachten tot levende, wezenlijk-gevoelde, echte poëzie. Doch zónder die stemming wordt het vers niet poëtisch, maar blijft dit een suf-vlak, abstrakt produkt, waar rijm-en-maat heel mal in doen, omdat die

⁺Over 'de gedachte' in Verwey's verzen.

dan niets anders als een uiterlijkheid zijn, en geenszins de weergave van een psychisch beweeg.

Waar is - ik vraag het met rustigen ernst - in 's heeren Albert Verwey's verzen, sinds '88, ik bedoel niet de abstrakte, nuchtre gedachte, het kalme wijs-spreken, de gewichtig-doende verzekering, die even goed, ja, veel beter in proza zou kunnen gezegd worden, maar die echte, fijnste, muzikale kwintessens uit een's diepvoelenden menschen innigste, psychische wezen, waaraan men den naam heeft gegeven van poëzie?

Ik zeg het in alle bescheidenheid, maar ook met het zekere weten van een ijverig naspeurend en doordringend werker: ik vind die poëzie bij Vondel, Hooft en Huygens, zoowel als bij de ten onrechte gesmade achttiende-eeuwers, en ook, een enkel keer, bij Bilderdijk, bij Potgieter is zij aanwezig, ja, zelfs wel bij Beets en Ten Kate, zij het bij deze twee laatsten in zéér geringe mate, maar in het zwaar-zwoegende rijm-werk van den heer Verwey, dat niets met dichtkunst gemeen heeft, behalve het afgetelde kort-lang, heb ik haar, tot mijn leedwezen, overal gemist. Om dichter te zijn, is ambitie heusch niet voldoende, en Verwey is niets anders als een dier eierzuchtigen, op wie ik vroeger zinspeelde in dit boek, en die met alle geweld als dichters

willen optreden, ofschoon het eenig-noodige, de fijn- en diep-voelende, door woord-zang zich uitende zielsgesteldheid hun op het oogenblik geheel en al ontbreekt.

* * *

Doch laat ik, na deze uiteenzetting, die ik noodig had, om de lucht een beetje te zuiveren, mij weer wenden tot vanwaar ik uitging: het ten onrechte verwaarloosde dichterpaar Hofdijk-Alberdingk⁺ Thijm.

Of liever, als iemand mij kan aanwijzen hoe men in 't bezit komt van Hofdijk's ⁺Hofdijk. Volledige Werken - zij zijn thans bijna allen buiten den handel - denk ik later uitvoerig over den dichter van Aëddon te gaan schrijven. Mijn wezenlijke doel moet dus thans zijn, om alleen Thijm een beetje te geven van de eer, die hem toekomt, maar die hem tot dusver - van wege zijn godsdienst, waarschijnlijk - onthouden werd. Want van Hofdijk bezit ik te weinig werken in eigendom, dan dat ik volledig-gedokumenteerd over hem uitpakken kunnen zou.

Maar, Thijm: luistert stil, o, menschen, en laat⁺ mij zeer kalm, hoewel met stellige vastheid spreken; er valt door ons geslacht een onrecht goed te maken, dat door ⁺Alberdingk Thijm. de vorige generatie,

in uit vooroordeel geborene onoplettendheid aan een harer twee beste dichters is begaan...

Potgieter is nu gevierd geworden, zij het slechts in zijn geboorteplaats en naar de mate der middelen, op bescheiden schaal. En er is vroeger zelfs een verzameling zijner werken verschenen, die, al mag zij lang niet volledig heeten, toch aan ieder, die de hoofdzaken van zijn kunnen en willen wenscht te weten, een altijd-openstaande gelegenheid daartoe biedt.

⁺ Maar Thijm, daarentegen - wat heeft men voor Potgieter's Gelijke, J.A. Alberdingk Thijm gedaan? De Jan de Kruijff's en Lucas Paters zijner dagen stelt men in ^{+J.A. Alberdingk Thijm.} goedkoope editie's algemeen verkrijgbaar, ja, men verstrekt de werken dier huisbakken rijmers zelfs zóó schande-koop (de complete Beets, b.v., 1600 bladzijden, voor één riks) als wou men hun grootendeels onfraaie dichtpogingen met geweld gaan gieten in de hersens van ons volk, terwijl men een waarachtig kunstenaar, die nooit naar de gunst van het oogenblik gejaagd heeft, stil-eenzaam op het kerkhof der vergetelheid liggen laat.

Misschien vindt men, dat ik mij hier te nadrukkelijk-streng uitspreek. Maar laat men dan bedenken, dat wat ik hier zeide niet de bijzondere meening is van Willem Kloos, dus van één letterkundige, maar de vaste overtuiging van

wel twee geslachten van dichters en prozaïsten, wier oudste leden nu weldra de 50 hebben bereikt. Wat de dominé's van '40-'80 als vrome dichtkunst durfden vóórzetten, was geen poëzie, en is het nu nog minder, terwijl het in de toekomst geheel vergeten zal zijn.

Ik zeg 't waarachtig niet in boosheid, maar die banaal-nuchtre univelle-rijmen, die door een kerksch publiek in de vorige generatie aangezien werden als wezenlijke dichtwerken, doch waar geen enkel grein waarachtig-psychische poëzie, maar slechts de oppervlakkige welsprekendheid van een goed van-den-tongriem-gesneden predikant in gehoord wordt, dien rijmenden woordenrijkdom, zonder iets van 'het eenig-noodige' der dichtkunst, moeten wij eigenlijk heel gauw uit onze literatuurgeschiedenis schrappen, willen wij tenminste niet, dat het nageslacht om ons grimlacht, als om een menschenras, dat van toeten noch blazen wist.

Ik zeg dit, en mag het zeggen, omdat ik mij in den laatsten tijd nog al vaak met vrome kunst van vroeger tijden heb bezig-gehouden, waar ik inderdaad altijd zeer veel van genoot. Maar o, als men daarna terug-keert tot de verzen dier goede menschen, onze predikanten van de vorige eeuw! Men weet waarachtig niet wat men doen moet, als men die ondiepe woorden-

spelletjes doorsoest: zal men lachen of zich ergren, of ook maar eenvoudig de schouders ophalen over den gebrekkigen smaak van dat vroegre publiek, dat Potgieter's edel-strengte kunst bijna links liet liggen, maar druk te gast ging op glad-zeurend rijm-werk, omdat men er van tijd tot tijd het woord 'God' in vond staan? Die rijmende predikanten zijn nu allen overleden, en het hoe langer hoe meer bekend worden der waarheid zal hun dus onmogelijk meer kunnen verdrieten, maar daarom mag het thans ook des te nadrukkelijker gezegd worden, dat zij door hun godzalig, maar wezenlijk ònvroom, want ongevoeld rijmen, dat alleen door den zalvenden inhoud publiek trok, de literaire beschaving der groote menigte in hun tijdvak hebben tegengehouden, en dus een der oorzaken geweest zijn, waardoor ons volk in die dagen literair zoo achterlijk onder de andre volken van Europa stond. En daardoor komt het ook ten deele, dat de nieuwe generatie zoo'n moeite heeft gehad om door te dringen en erkend te worden, daar natuurlijk wie gewend was, om den ongewild-komischen Rijmbijbel van Nicolaas Beets als echte dichtkunst te beschouwen, onmogelijk[†] iets kon begrijpen van Jacques Perk's mooi-gevoelde en geziene poëzie.

[†]Jacques Perk.

O, was Thijm maar niet Roomsche geweest,

of liever, had hij niet zoo gevochten voor zijn geloof! het jongere geslacht had dan niet zoo behoeven te strijden, want indien dan Thijm's dichtwerk, zooals in dat geval zeer stellig zou gebeurd zijn, reeds toen erkend ware geworden op zijn juiste waarde, had het publiek, in zijn gedachten, Perk's jonge kunst kunnen vast-knoopen aan de oude, en de hulding van het nieuwe door publiek en critici zou veel spoediger tot stand gekomen zijn.

Tusschen Thijm's kunst toch en die van Perk⁺ gaapt geen bodemlooze afgrond, zooals wèl tusschen die van Perk en de artistiek zoo weinig begaafde, of liever ^{†Thijm en Perk.} zoo averechtsch-dichterlijk zich uitende predikanten. Thijm en Perk zijn hoogstens gescheiden door een ondiepen hollen weg, waar men van weerskanten af en op kan klauteren, om elkander te bezoeken en te spreken met elkaêr. Of, om dit beeld te verlaten, Thijm-Potgieter ter eenre, Perk en de verdere jongren ter andre zijde, zijn ieder een fragment, het eene natuurlijk meer voorop in den tijd dan het andre, van éézelfde groote lijn, die van Vondel, Hooft en De Decker uit, en de andre zeventiende-eeuwens, loopt door de achttiende eeuw heen over Smits en Poot en Van Merken, met nog een stuk-of-wat andren, om dan, na door Bilderdijk's gedachtenleven en schaarsche, maar stevige

goede kunst nieuwe kracht te hebben gekregen, zich te verdeelen in de twee als kunstenaars ongeveer-gelijke machten, E.J. Potgieter en Alberdingk Thijm!

Maar Beets en de andre poëtische dominé's vallen, als dichters, terzijde van die historische hoofd-lijn der Kunst.

De als-ondergrondsche invloed van Thijm, zoowel als die van Potgieter, is als men fijn naspeuren en redeneeren wil, eenigszins aan te wijzen in Jacques Perk's moderne kunst. Ik zal hier maar dadelijk den knoop doorhakken en zeggen, waar 't op staat:

Thijm kan men noemen: het Klassiek-romantische, waaronder ik versta: het Romantische dat klassiek zal blijven, Potgieter daarentegen het Romantisch-klassieke, nl. het streng-lijnige, vast-gebeeldhouwde, positief-gezegde, maar met sporen van romantiek, hier en daar. En in Perk zijn dan romantisme en klassiekheid te saamgekomen en hebben zich versmolten tot een hoogere eenheid, waarvoor ik geen beteren naam dan 'het moderne' weet.

Hier nu 't klassiek-romantische van Thijm: Thijm's poëzie, die ik dadelijk meer gedetailleerd ga bespreken, is inderdaad de eenig-echte, waarachtig-romantische kunst geweest van ons land in dien tijd.

Thijm's romantische verhalen-in-vers-maat zijn,⁺ zonder overdrijving, tienmaal levender, want wezenlijk-rhythmisch-bewogener, kleuriger, gevoeliger dan de romantische verhalen zijn van b.v. Nicolaas Beets. En in deze laatste buitendien valt de dichter telkens uit de stemming en de situatie - hierboven, bij Guy de Vlaming, gaf ik een grappig voorbeeld - om op te treden als een heelemaal niet bij het bezongene geval passend, zedepreekend voorvechter van zijn Christelijke sekte, precies als ware hij een onwillensgrappig proponent met één vinger in de hoogte, terwijl zijn andre hand het stijve witte dasstrikje in orde te schuiven schijnt. Men krijgt waarachtig soms lust, als men hem zoo zot ziet doen, hem zachtjes te kloppen op den zwarten schouder, met de schertsende woorden: 'Heusch, goede vriend! U is verkeerd: U behoort niet *hier*, in de wild-romantische streken, maar ginds in uw deftig-gemeubelde studeerkamer, waar gij voor aanstaanden Zondag uw proefpreek hebt te vervaardigen, wier voorlezing u ongetwijfeld succes bezorgen zal'.

Ik spotte hier zachtjes, maar kon het niet helpen: en ik ben hier in elk geval niet de eerste, die spotte. Want Beets-zelf - ik gun hem gaarne het allerbeste, en de God der Hervormde Kerk hebbe zijn zalige ziel! - maar hij heeft in zijn

⁺Thijm's romantische verhalen vergeleken met die van Beets.

verzen, op gruwzame wijze, herhaalde malen onwetend gespot met de poëzie, dus met dat wat andren menschen het Heiligste is en blijft.

+ O, wijze Anna Roemers Visscher, (die door Beets zelf zoo weidsch zijt uitgegeven) gij neemt geen blad voor den mond en verzet u zelfs zachtjes tegen Bijbelteksten (no. 92 der 100 Christelijke Zinnebeelden: +Anna Roemers Visscher.

Wanneer de sotte Mensch ontsteken is tot quaet,
En brant van gramschap, soo dat hij zijn broeder slaet
Aan de eene wang, sal hij hem d' ander dan toekeeren?
Neen! want dat was maer om sijn toren tevermeeren.)

En toch waart Gij een vrome, maar een tienmaal frisscher-en-ruimer-voelende dan uw acht geslachten jongere Neef-in-geloof-en-kunst.

+ Ik geloof waarachtig soms dat Beets wijzer zou gedaan hebben, voor zijn naam bij de nakomelingschap, indien hij zich nooit op de dichtkunst had geworpen, en +Beets. zich streng tot het proza had bepaald. Want, omdat hij niet genoeg zelfkritiek bezat, om alleen dan in vers-maat te schrijven, als zijn dichterlijk vermogentje, dat hem in zijn jeugdijaren eigen bleek te wezen, inderdaad in hem woelde en aan 't werk wou

gaan, is het thans zeer moeielijk voor 't publiek, om de stuk-of-wat aardige verzen, die hij heeft geschreven, op te visschen uit het verdere onbeduidend-prozaische rijmgeteem.

Ik gebruikte hier sterke expressie's, maar het moest geschieden, om mijn lezers goed bewust te maken, hoe er, van ± '45, een reusachtige literair-kritische vergissing is begaan, doordat men Beets en de anderen tot zeer talentvolle Nederlandsche dichters ging uitroepen, en Alberdingk Thijm daarentegen nagenoeg doodzweeg, alsof hij slechts een onbelangrijke rijmer heeten moest.

Geloofshaat was dat allemaal, afgrijselijke, schandelijke, letterlijk-uitzinnige, maar onder onverschillige kalmte zich verbergende geloofshaat, om welken te voldoen alles tot zelfs de waarheid, zij 't dan onbewustlijk, opgeofferd werd. Men haatte elkander, en werkte elkander tegen, zij het niet door daden, dan toch door onthouding. Als de Katholiek Alberdingk Thijm een romantischen bundel uitgaf, kocht men dien tienmaal minder dan wanneer de een of andre dominé een gelijksoortig boekje het licht deed zien. Het feit dat men van Thijm, toen hij bejaard was, tenauwernood zich nog vaag kon herinneren, dat hij op jongren leeftijd ook gedichten had geschreven, terwijl de vers-bundels

der predikanten daarentegen in alle winkels te koop lagen, wijst dit onweersprekelijk uit. En toch was Thijm talentvoller, toch beteekende hij, als dichter, zéér veel meer.

+ Wezenlijk, men heeft wel een beetje reden, om, met een opgetrokken mond, goedig neer te zien op het verzen-lezende publiek dier dagen, dat de maar heel ^{+Schaepman.} weinig naar méér smakende rijm-produkten van dilettantisch-letterkundige predikanten grif-weg inkocht, en tegelijkertijd de echte dichters zijner dagen, Alberdingk Thijm en Potgieter, als waardeloos op de zolders der uitgevers liggen liet.

Men zal hier misschien vragen: Alles goed-en-wel. Maar Schaepman dan? Die was óók Katholiek en werd toch wèl verkocht!

Waarop ik antwoord: De goede Schaepman, die nu in elk opzicht, d.i. ook letterkundig, dood is - zijn literaire faam heeft maar kort mogen duren - was, in zijn wezenlijke essentie, niet zoo zeer een katholiek dichter, als wel een turksche-trom'sche dekadent van Da Costa, die het toevallig over katholieke onderwerpen had. Want hij miste geheel en al het echt-gedistingeerde, fijn-sterk-gedragene, stil-beschaafde, dat de beste Roomsche Kunst ten alle tijde kenmerkte, en dat ook aan Thijm steeds eigen is. In zijn oratorisch doordraven, zonder eenige

fijnere psychische kwaliteiten, lijkt zijn werk, heusch, méér op de voorgeschreven rijmoefeningen der leerlingen van een katholieke kostschool, waar toevallig een der priester-leeraars óók een soort van dichter zou wezen, dan op in 's menschen binnenziel geborene, door en door gevoelde, waarachtige poëzie, zooals die, waar Thijm wel, door de uitgave, publiek voor gezocht heeft, maar in zijn leeftijd niet vinden kon.

Als een ijskille wind waait u uit Schaepman's koude drukte tegen, die alleen door het onderwerp, maar geenszins door den geest, waarin dit was behandeld, katholiek mocht heeten, en die dan nu ook reeds lang, gelukkig voor den goeden smaak, bij het Hollandsche publiek heeft afgedaan. Roepen en schreeuwen en holwegverzekeren behoort hoogstens in een ouderwetsche rederijderskamer, maar geenszins in de Roomsche dichtkunst thuis.

Men zal mij, hoop ik, wel niet kwalijk nemen, dat ik, om misverstand te voorkomen, in ronde woorden de waarheid heb gezegd over dezen wezenlijk-zinledigen en banalen navolger van den zeer merkwaardigen Slag-bij-Nieuwpoortschrijver, over hem, die een aardige en beste man mag geweest zijn, doch die geen grein dichterlijkheid, van de psychische noch van de artistieke, in zich heeft gehad. Holle deklamatie

was zijn werk en anders niet. En ik waarschuw er hier tegen, omdat het, door zijn luid-doend, pronkerig karakter, juist die grove kwaliteiten bezit, waardoor de onontwikkelde smaak van een vrij talrijk publiek zich laat verleiden, om te roepen: ‘Daar heb je nu pas een dichter van sta-vast!’ En zij bevroeden niet, dat de gewaarwordingen, die zij door dat rijmend gerol en geboem in zich op voelen komen, volstrekt niets hebben uit te staan met kunst of schoonheid, maar in nog veel sterker mate gevoeld kunnen worden, als zij gaan luistren naar een goedgeschoolden redenaar, die, armzwaaiend op de publieke tribune, met een stentor-stem het woord tot hen richt. De echte, de eenige dichtkunst toch ligt geenszins in druk-lawaaierende leegheid, noch in beeldspraak die lijkt op slingers en krullen uit dertig-cents bazarwinkels, maar uitsluitend in fijn-diep-menschlijke toespraak, in schoonheid van lijn en kleur en beweeg. En dit laatste, waar dr. Schaepman zelfs 't bestaan niet van vermoedde, vindt men in rijke mate bij Alberdingk Thijm.

Ik zeg het hier wederom: want een waarheid, die nog nooit gehoord is, kan niet genoeg herhaald worden voor de mensen: niet Beets en ten Kate, niet Ter Haar en Hasebroek, die hier en daar wel knappe, maar over 't geheel toch zeer

conventioneele, want meestal als mechanische, rijmers zijn de eigenlijke dichters van 't geslacht van '40, de ook in de toekomst blijvende, geweest, maar wèl in de allereerste plaats E.J. Potgieter[†] en zijn katholieke kunstgelijke J.A. Alberdingk Thijm.

[†]E.J. Potgieter en Alberdingk Thijm.

Dit is de waarheid, de zuivere, onweerspreeklijke, en al zou er van heel mijn kritischen arbeid, waarmede ik dóór hoop te gaan tot het einde van mijn leven, over honderd jaar b.v. niets over blijven dan de enkle herinnering aan de reeks van literair-historische misverstanden, die ik in mijn levenstijd weg heb mogen bezemen, en van welke de verheerlijking van rijmer Beets, de doodzwijging van dichter Thijm wel een der ergste moet heeten, dan zal ik, in dat vooruitzicht, toch tevreden de oogen sluiten, met de gedachte: Ik heb niet geheel vergeefs geleefd, omdat ik een kastvol korrekt-koude verzenmakerij de deur uit heb geschoven van het huis onzer letteren, en een wezenlijk dichter, van wien niemand iets wou weten, op heb gedoken uit de rommel-chiffonnière, waar hij weg lag gestopt bij wat geen waarde meer had.

Zie, waarde lezer, ik spreek hier volstrekt niet als een opgewonden standje, dat plots de een of andre bevlieging zou gekregen hebben, en nu, blij daarmee, jubelt en juicht. Neen, ik ben alleen

verheugd als een man, die jaren lang gestaan heeft voor een ondoorgrondelijk raadsel, maar die ten slotte dan de oplossing vond.

Want een onontwarbare puzzle inderdaad heeft mij altijd toegeschenen de Nederlandsche literatuur van ± '30'-80, zooals die officieel werd beschreven en voorgesteld. Na Bilderdijk toch, met het geslacht van '40, kwam er, zooals de feiten tot dusver schenen, plotseling een geweldige nêerval in 't banale, volstrekt-onbeduidende, maar dat men rondom hoorde prijzen, in 't hol-doende moderne rederijkersachtige, maar dat doorging voor diepgevoeld-geestdriftig en beziel. Men hoorde, in kranten en tijdschriften, die verzen voortdurend loven, doch ging een algemeen-ontwikkelde, die zijn wereldliteratuur kende, deze dichtbundelslezen, dan viel hij bijna om van verbazing, zoo wezenloos onpsychisch, zoo koud-enkel-technisch als al dat rijmwerk hem scheen. En omdat hij het toch hoorde toejuichen en het soms zelfs zag gelijkstellen met het beste werk der groote zeventiende-eeuwers, moest hem wel een twijfel bekruipen, of den prijzenden recensenten, die hun handen bijna stuk-klapten, ook maar in 't geheugen was gebleven ééne bladzij van al dat mysterieuse, want door niemand in werkelijkheid ooit waargenomene en genotene moois. Ik noemde van al de ten onrechte hoog-gecomplimenteerde

dichters van dat tijdvak er zoo even slechts vier, omdat zij de eenigen waren, die in staat zijn geweest, de rijmkunst vol te houden, daar zij, door hun positie, voor hun talrijke bundels makkelijk uitgevers vonden, en dus tot op onzen tijd doorgedrongen zijn. Maar er zijn er van datzelfde soort, en heusch niet veel mindre, misschien wel een paar dozijn geweest!

Men heeft b.v. de ‘Jaarboekjes van het Schoone⁺ en Goede’ van '50-'60 er slechts op na te slaan, en de verzen door te lezen van nu nooit meer, zoo ooit, genoemde dichters en dichters (Lesturgeon is, geloof ik, de minst onbekende van allen) die even verdienstlijk-correcte, maar ook even weinig waarlijk-poëtische verzen schreven als de nu nog genoemde dichters van dat geslacht. Maar van tijd tot tijd merkt men dan plotsling in die almanakken, waar alle poëten onveranderlijk altijd precies hetzelfde zeggen en nog eens zeggen, en alles met precies dezelfde wendingen en beelden, zoodat zij onderling alleen door hun naam zijn te onderscheiden, merkt men, zeg ik, op eens een vers, dat treft door een zekere gelukkige kracht van expressie, door een subtielen en toch mannelijken gang, en een toon van bezieling, die we in al de andre rijmen van het boekje, ook in die van Beets en Ten Kate, helaas, misten, en die ons gauw doen kijken, wie

⁺Jaarboekjes voor het Schoone en Goede van 1850-'60.

dat nog wel niet zeer mooie, maar toch uitzonderlijke, tusschen al die suffe gladheid van de andren, heeft gewrocht. En dan vinden wij altijd den naam van den buitengewonen man, over wiens dichtwerk ik hier thans eenige indrukken ga meedeelen, van den altijd door de andren als een soort van *quantité négligeable* beschouwden, maar in wezenlijke dichterlijke begaafdheid hen allen ver overtreffenden Thijm.

Ik zeg het heusch niet om te schimpen, maar de overige verzen in die verguld-op-sneê boekjes, alleen ook natuurlijk op die van Potgieter na, lijken wel weeke substantielooze kwallen, die blijven liggen waar zij liggen, zonder dat iets ervan zich heenbeweegt naar u.

+ ‘Maar in ’t rijp en rijpend graan,
Maar in halm en schoven
Lacht de goedheid Gods ons aan,
Die wij dankbaar loven.’

+Een vers van Beets.

Als de schrijver hier had willen zetten:

‘Lacht de goedheid Gods *mij* aan’

had men dat kunnen laten gelden, als een persoonlijke opvatting, waartegen volstrekt niets in te brengen viel. Maar nu hij durft zeggen ‘ons’, verkondigt hij, op kategorisch-veralgemeenenden prêektoon, een daardoor half-komisch, half-erger-

lijk-wordende ònjuistheid, die de schrijver zelfverzekerd wil opdringen als waarheid, ook aan wie een heel andre opvatting van 't Bestaande er op nahoudt, als hij-zelf, de ondichterlijke, les-gevende dichter hier, krachtens zijn kerkelijke betrekking, doet.

Iets verder, in datzelfde vers, komt het oratorische handgebaar van den dominé-dichter nog merkbaarder te voorschijn, en men meent nu zelfs duidelijk daaronder te zien bewegen de zwart-neerhangende opening der wijde toga-mouw.

‘Lieve kindren! elk genot
Is aan tijd verbonden:
Smaakt het met een oog op God
En ter rechter stonde.’

Ik spreek hier nu nog niet eens van de aesthetisch-verfoeilijke want onjuiste zegswijze, dat het ‘genot’ aan ‘tijd’ ‘*verbonden*’ zou zijn, en waaruit een onoplettendheid voor de fijnere beteekenis der woorden blijkt, die alleen aan een penny-a-liner te vergeven waar. Maar het heele vers toont duidelijk, dat de maker, Nicolaas Beets, zich om de wezenlijke eischen van het dichterschap, frissche, naieve verwoording en juiste zegging, in het geheel niet bekommerde, als hij maar op zijn alledaagsch-predikantsch ten algemeenen nutte redevoeren kon.

Ik vond dit vers toevallig in den ‘Almanak voor het Schoone en Goede van 1858’, (het staat ook in deel III der Gedichten, bladz. 178, Sythoff), en het gaf mij een schokje, omdat het mij toen plots in de hersenen als priemde, hoe stremmend zulke slecht-gestyleerde preekverzen, die door een man van gezag met zijn naam werden geteekend, indertijd moeten gewerkt hebben op den goeden smaak van het toenmalige publiek. Ja, in kanaänitisch hollandsch rijmspeechen was 't, en anders niet, en wie, door bijredenen gesuggereerd, gewend was, om zoo iets ‘mooi’ te noemen, had natuurlijk een veel te onzuiver en verkeerd-geoeffend aanvoelingsvermogen voor literaire kunstwerken gekregen, om de verzen⁺ van Perk te kunnen waardeeren, die niet laag-bij-den-gronds verstandelijk-verzekerend, maar gevoeld en gezien ^{+Perk.} waren en wier stijl dienovereenkomstig óók gezien was en gevoeld.

Iemand, die nooit iets anders als couranten heeft gelezen, en, heusch, de stijl der meeste verzen van Beets en Ten Kate is geenszins zooveel beter dan die van een beschaafd journalist hunner dagen, zoo iemand staat, zoowel voor de verzen van Perk, als voor die van ieder ander wezenlijk dichter, bijna even vreemd, als gij zelf, of ik, waarde lezer, voor een tekst in 't Sanskriet of Japansch. Maar lees nu in Potgieter's werken

(dl. XII bladz. 278) het vers 'Moederrouw', dat in denzelfden almanak, dus tegelijk met Beets' 'Nazomer', verscheen, en verbaas u dan, met recht, hoe de laatste nog eenigen naam als dichter kan hebben, terwijl de eerste, die tienmaal méér dichter mag heeten, eigenlijk door niemand gelezen wordt.

Ja, Alberdingk Thym, de door het in geloofszaken niet zoo bijzonder-ruime geslacht van '40 op den achtergrond gehoudene, alleen omdat hij het Bovernaardsche een klein beetje anders zag, als de andren het zich voorstelden, Alberdingk Thym verdient met des te voller recht een posthume erkenning, nu hem zelfs de matige eer, die een wezenlijk dichter bij ons kan krijgen - denk maar eens aan Vondel en Everardus Potgieter - tijdens zijn leven is ontzegd geweest. Men heeft hem geëerd als aestheticus en kunstrechtter, als literair-historicus en als moedig strijder voor zijn katholieke inzichten, maar als wat hij boven alles was, als het blijvendste wat hij was, n.l. een zielvol dichter, die hoog uitsteekt door diepte en fijnheid, door echt-psychische rhythmiek en zeggings, boven al de meer nuchtre, koud-conventioneele Protestantsche rijmers, is hij en wordt hij nú nog niet genoemd.

O, nogmaals, hadde het anders mogen zijn, hadden wij Hèm maar kunnen kennen, toen wij

jong waren, dan had het dichterlijke tijdvak, dat vlak achter ons lag, ons niet zoo desolaat want ledig kunnen schijnen, als het toen noodzakelijk⁺ moest doen. Want Everardus Potgieter - waarom het te verbloemen? - wij eerden hem, en eerbiedigden hem, en voelden, ondanks onzen polemischen stand in de toenmalige letteren, geen enkele booze gedachte tegen hem in ons opkomen, maar vraagt men mij, of wij hem toen wezenlijk in zijn geheel met aandacht lazen, dan moet het antwoord ronduit luiden: 'Neen!'

Hij toch was te sterk-stroef voor de levendigheid onzer jeugdijaren, en al genoten wij dikwijls van een zeker aantal waarlijk-schoone werken, in ons diepste Zijn bleven wij eigenlijk naar iets anders verlangen, iets minder zwaar-degelijks, iets meer onmiddellijk ons gevoel en onze verbeelding treffends, en ik weet zeker, dat, hoe veeleischend wij ook waren, Alberdingk Thijm's poezie ons toch dat meer puur-mooie, onberedeneerde, dat wij eischten, in sterkere mate dan Potgieter had kunnen geven, indien zijn werk toen maar in omloop ware geweest.

⁺ Maar misschien zal hier iemand vragen: waarom weidt ge hier breed uit over de - 't zij zoo - minder belangrijke kerklijke dichters, terwijl gij geheel en al zwijgt over den grooteren Da Costa, die toch waarachtig beter verdiend ⁺Da Costa.

heeft, dan dat men hem zwijgend voorbij stapt met afgewend gelaat?

Wie zoo sprak, zou gelijk hebben, en daarom zij het mij vergund, hier den indruk weêr te geven, dien het werk van dezen zonderling-onvolledigen, want ongevormden kunstenaar op den goed-willenden twintigste-eeuwer maakt.

Zeker behoort hij met Potgieter en Thijm tot de beste dichters van '40, maar dan slechts voor een uiterst klein gedeelte van wat hij schreef. Het geschikste zou men zijn werk kunnen vergelijken bij een zwaar en breed-hangend wandtapijt, dat zich eentonig en effen voordoet met een doffen, niet bijzonder aantrekkelijken tint. Maar hier en daar vindt men dan vakjes en brokstukjes, die dieper en tevens heller zijn gedaan, en die, tusschen het een-beetje-vervelende andere, u als-springen in de oogen en daar gloeien en branden met een onzegbaar-doordringende kracht.

Herinner u slechts de beide regels:

God met ons, God op de aard, God uit de heerlijkheden,
Des ontoegankbren lichts in 't stofgebied getreden,

die, ondanks een gruwlijken stijl-misgreep (dat 'stofgebied' toch behoort hoogstens in een vorige-eeuwsche verhandling, maar geenszins in een

‘hymne’ thuis,) niettemin, door hun wonderbaarschoone eigengevoeldheid van rhythmische zeggings, ook nog den later-levende en andersdenkende treffen als met een slag.

Of stel u die andre plaats voor, in den Slag bij Nieuwpoort, waar de dichter zich eveneens in twee sterk-suggestieve, heerlijke regels ten volle toont als de Grootte, die hij had kunnen wezen, indien hij niet liever geloofsgetuige dan waarachtig kunstenaar had willen zijn:

‘Men zegt dat op dien stond bij 't dondren der bazuinen
Twee groote schaduwen gezien zijn op de duinen’.

Gedenk die plaatsen, herhaal ik, en betreur het dan, dat Da Costa niet altijd-door zoo geschreven heeft, omdat hij, van den weg gebracht door 't voorbeeld zijns Meesters, meestal aan het dichten ging, wanneer zijn innerlijke aandrang nog slechts leefde als-in-embryo, en zich dus niet kon uitspreken als visie en rijk-gemoduleerde muziek.

Zoo is Da Costa dan ook bij uitstek de aan-zichzelf-ongelijke, wiens kunst meer heeft van een kostbaren ertsgrond, waar hier en daar de metaal-adren zich aan de oppervlakte vertoonen, dan van volkomen-gaaf, zuiver-edel metaal.

Om nu nog even Da Costa bij zijn grootste⁺ tijd- en land-genooten te vergelijken. Bij hem gezet, is Potgieter de rijkere, bredere, intelligentere, die niet slechts, als Da Costa, door één groote kwaliteit van verbeelding en rhythmus, maar door zijn heele geestlijke Wezen onzen eerbied wekt. Nooit heeft misschien een ander schrijver geleefd, bij wien de natuur zóó tot kunstige kunst, maar tevens die kunstige kunst weer tot natuur was geworden, als de zeldzame Potgieter, een man zóó eigen, zóó individueel in heel zijn innigste Wezen, dat het eenvoudigste iets ongewoons kreeg onder zijn behandeling, zonder dat men toch ooit zich behoefde te beklagen, daar het ongewone zou zijn geworden tot onnatuur.

⁺Da Costa en Potgieter.

Potgieter heeft verzen geschreven in allerlei toon-aard, van het speelsche der ‘Liedjes van Bontekoe’ tot het streng-gedachte, subliem-visionnaire van het even onsterfelijke meesterstuk ‘Florence’, en tusschen die beide uitersten ligt een breede reeks van rijm-werken, soliede, breed-gestijlde, en toch subtiel-gedetailleerde, die wel misschien ons, lateren, niet zóó kunnen treffen als deze vlekkelooze mensch en schrijver het liefste gewild zou hebben, maar die toch altijd den eerbied zullen afdwingen, ook der later-dan-wij geborenen, door hun ernstige gedragen-

heid, zorgvuldige afwerking, zoowel als door 't waarachtig-voelend intellekt, dat de Leliegrachter beursman, naast zijn degelijk zakenhoofd, in zijn ruime, fijn-veelzijdige hersens droeg. Over tweehonderd jaar, als aan het vrome rijm-werk onzer dominé-dichters even weinig meer zal gedacht worden als men thans zich nog herinnert het stichtelijke werkje van den 18^{en} eeuw Hermanus Hermsen, waarin deze de Uitnemende Kracht van Christus' Liefde beschrijft, met heusch wat frisscher talent dan onze midden-negentiende-eeuwsche poëten aan de uitzegging húnner vrome overpeinzingen wilden besteden, en dus Beets en ten Kate hoogstens alleen nog voortleven door een klein aantal geestige of gevoelige niet-kerkelijke bladzijden, dan zal toch Potgieter nog omhoog staan als een door geestige gevoeligheid onsterflijk, soms subliem auteur.

Naast deze zijn beide evenknieën staande (al was Da Costa dit slechts met een zeer klein aantal bladzijden) en in een tijd toen de latente geloofsstrijd tusschen Protestanten en Katholieken waarschijnlijk nog veel meer broeide en dreigde, dan thans in onze voor 'hemelsche' aangelegenheden wat onverschilliger geworden tijden het geval kan wezen, zag Thijm een dam gesteld tusschen zich en de massa, dien wel later, voor een tijdje, het grove woordgebas

van den bloedvollen Schaepman, maar dien nooit zijn beschaafdere, stillere, en diep-in-wezenlijke, want meer-psychische kunst te doorbreken wist.

Da Costa en Thijm: ik voor mij stel den⁺ laatste in wezenlijke dichterlijke begaafdheid verre boven den eerste: Da Costa is de man,⁺ die van tijd tot tijd in zich een krachtige gedragenheid, maar een niet zeer afwisselende van rhythmisch ziele- en zenuw-beweeg voelend, daaraan uiting gaf, in zijn krachtig-stuwende, aan het einde der regels soms breed en toch licht ombuigende verzen, wier lezing hier en daar voor den verfijnden kenner wezenlijk een stilmakend genoeg is; en ook gloeit er van tijd tot tijd op het marsch-pad zijner rhythmten een opbliksemende visie den aandachtigen lezer tegen, wier herinnering ons, in ons verdere leven, nooit meer verlaat.

⁺De Costa en Thijm.

⁺Slotoordeel over Da Costa

Maar tevens mag niet verzwegen worden, dat hij zich meestal door de vaart, die hij in zich voelde, en die bij hem werd gewekt door alle kerkelijke en traditioneel-historische, of wilt gij ze liever zoo noemen, godsdienstige en vaderlandsche kwestie's, verleiden liet om maar opgewonden-verhandelend door te redeneeren, ook als de echte bezieling op het oogenblik ontbrak. En zoo danken we aan dien weinig kritischen kijk van den dichter, op eigen vermogens, een

groot aantal bladzijden met stampenden rhythmus, maar waar de waarachtige poëzie geheel in wordt gemist: Da Costa redeneert en betoogt veel vaker dan dat hij dichterlijk voelt en ziet en wezenlijk zingt: ondanks zijn uitstekenden, ja, genialen aanleg, is hij meer een verhandelaar dan een dichter geworden, omdat hij de fijnere letterkundige ontwikkeling en het daarmee gepaard gaande vermogen van zelf-kennis en -controle niet bezat. En zoo weet hij een enkel keer wel te stijgen tot den rang van een werelddichter en doet dan zelfs niet onder voor den eenigen Milton, maar het geheel zijner produktie is toch, heusch! met weinig anders te vergelijken als met het artistieke dilettantisme van een buitengemeen-talentvol kerkeraadslid uit den Drenth'schen achterhoek dier dagen, waar iedre kring van dorpen zijn rederijderskamer heeft.

Stelt men nu den Katholiek Alberdingk Thijm naast den orthodoxen Protestant Da Costa, dan kan Thijm nooit geheel de hoogte bereiken, waartoe Da Costa zich in zijn schaarsche goede oogenblikken verheft, ofschoon hij wel in het Voorgeborchte vrij dicht daartoe nadert, maar daarentegen blijft hij zichzelf ook meer gelijk, en zakt hij nooit zoo onredbaar in de stijf-staande moerassen van het rijmende proza, als zijn protestantsche geloofsgelijke doet. Thijm's kunst wordt nooit strak-

nuchter, en heeft buitendien hoedanigheden, als daar zijn: gratie, geest en levendige losheid, die aan Da Costa nooit eigen zijn geweest.

Terwijl ik dit schrijf, lees ik in de bladen, dat een paar uitgevers den durf in zich hebben voelen ontwaken om Thijm's volledige werken het licht te doen zien. Dat is mij een ware vreugde, want deze ongemeene mensch, die nog nooit naar verdienste door zijn volk gewaardeerd is, krijgt zóó eindelijk de kans om zich de plaats te verwerven in de rij onzer officiëele dichters en schrijvers, die hem ten volle toekomt, maar waar hij reeds al te lang op heeft gewacht. Oneindig-meer dan menig ander, die zich lang heeft mogen koestren in het valsche zonnetje eener op bijzaken steunende schijn-populariteit, verdient hij voor alle toekomst gerangschikt te worden bij de zeldzame goede schrijvers van het Holland der 19^e eeuw.

Zij het mij dan vergund, hier een paar dichtbundels van Thijm in 't kort te behandlen: mijn lezers zullen er een poëzie door leeren kennen, die hare onmiskembare en toch nog nooit goed gewaardeerde verdiensten bezit, en die stellig tienmaal beter in staat is, om als achtergrond te dienen voor de kunst en den dichter, die het eigenlijke onderwerp van dit boek hebben uit te maken, dan het niet alleen minder-artistieke, maar ook minder waarachtige innerlijkheid bergende

rijm-werk van het tot dusver als officiëel-geldende poëtendom van Thijm's tijd.

Laat ik echter, voordat ik aanvang, een voor velen misschien onnoodige verzekering geven: de literator, die deze studie heeft samengesteld, is *niet* een katholiek, en is ook geenszins voornemens katholiek te worden: hij is niets dan een gewetensvol onderzoeker en keurder van literaire kunst, die zich steeds bij zijn letterkundige nasporingen en uitspraken in geen enkel opzicht laat beïnvloeden door het bijzondere godsdienstige geloof, dat den schrijvers der door hem beoordeelde werken eigen is geweest of nòg mag zijn.

Hij erkent het recht van bestaan van het Katholicisme zoo goed als van dat van het Protestantisme, daar hij van meening is dat ieder mensch moet gelooven wat hij niet laten kan. Van het koude verstand uit, laten zich op ieder geloof, welk ook, min of meer gegronde tegenwerpingen maken, en grond en reden van het Geloof kunnen dus voor een twintigste eeuw niet zitten in het denken, maar enkel en alleen in het persoonlijke gevoel. Gaat men uitsluitend met zijn rede te rade, dan vallen zoowel Protestantisme als Katholicisme weg, maar daar onze rede ons in metaphysische kwesties nooit veel verder brengt dan gissingen en vermoedens - alle echte filosofie b.v., wat kan zij bij moog-

lijkheid anders zijn als een gebouw van prachtige vermoedens onzer intuïtie? - is het best te begrijpen, dat menschen, die graag het onmogelijke, d.i. een doorgronden van het levensmysterie verlangen, en die zich innerlijk niet krachtig genoeg voelen om zich tevreden te stellen met wat zij krijgen kunnen, de handen om hulp uitstrekken naar het Geloof.

Dat is altijd zoo geweest, en zal altijd zoo blijven en dat moeten de andren, die niet geloovig zijn, gedooogen, zoo goed als men hunzelf veroorlooft, òngeloovig te zijn.

Alberdingk Thijm nu was een waarachtig-geloovig mensch, maar hij was niet iemand, die met zijn godsdienst te koop liep, die zijn medemenschen met den naam van het Opperwezen storm-ramde, en ieder ander mensch voor minderwaardig aanzag, omdat deze een beetje anders over God dacht, als hij.

De anders-geloovige noch de vrijdenker worden dan ook in zijn verzen gehinderd door eindeloosherhaalde geloofsverzekeringen, waardoor bijv. het vers-werk zijner Protestantsche tijdgenooten vaak meer op rijmende vertoogjes dan op waarachtige dichtkunst gelijkt. Alberdingk Thijm had te veel goeden smaak, om niet onbewust te voelen, dat het geloof der negentiende-eeuwers onmogelijk meer zoo'n zuiver, onvermengd senti-

ment kon wezen, als zeshonderd jaar vroeger bijv. het geloof van Dante had kunnen zijn, en hij onthield er zich dus van, als de fijngevoelige aestheticus, die hij was, om dingen te berijmen, die misschien méér nog een subtiel weten bij hem waren, dan een zijn heele Wezen vervullende hartstocht, die telkens in zijn kunst tot uiting komen *moest*.

Alberdingk Thijm's vers-werk was geen maakwerk, waarin hij alles, ook het onbeduidendste en banaalste, in rijm-maat zette, wat maar in zijn hoofd kwam; neen, dat dichtwerk was wezenlijke kunst, die uit zichzelf ontstond, als de stonde der schepping dáár was, en die dan ook doorlopend in het heiligende teeken der psychische echtheid leeft. Zoo komt het dan ook, dat ik, die heel anders denk als de dichter, die andere lektuur heb en studie en voorkeur, een stellige ontroering in mij voel opkomen, als ik deze thans reeds circa 60 jaar oude, en ten onrechte nooit veel opgemerkte bundels van hem lees. Zij doen mij áan met een dergelijk gevoel als men krijgt, wanneer men loopt door de Duitsche musea, waar de kunst der aloude geslachten wordt bewaard. De onderwerpen zijn u vreemd, en niet meer van dezen tijd, zou men zeggen, maar de aangename voortreffelijkheid van kleuren en lijnen, het cachet kortom van 't geheel trekt u aan.

En dan doet het er ook niets toe, of het onderwerp, op zichzelf genomen, u vreemd was, want door de kunst, waarmeê elk ding is behandeld, komt ook alles u naderbij, zoodat zelfs het vreemdste tot een deel van uzelf wordt, en gij het kunt genieten, als waar 't eerst gistren gemaakt.

Ja, laten wij dan stil-blijde in 't bewustzijn, dat echte poëzie van alle tijden moet heeten, een blik slaan in wat deze dichter, de goede, fijne, diepe, aan kunst heeft vermocht.

Twee gedichten zal ik hier behandlen, ten eerste 'De Klok van Delft', in 1846 verschenen, en ten andre 'Het Voorgeborchte' van '53, Thijm's beste stuk.

Het verhaal speelt te Delft: Daar woont Heynrich⁺ van Trier, de smid, met zijn dochter Josina. De vader, een nuchtre, harde man, wil zijn dochter overdoen aan Sasbout Pieter Van ter Veer, een ouden heer, en een der regenten van de stad. Want deze verlangt haar tot zijn vrouw te maken. Josina echter, ondanks al haar kinderlijke gedweeheid, is daar niets van gediend, want drie maanden vroeger had een jonge vreemdeling bij haar vader zijn intrek genomen, die zich Ewout noemt. De jonkman deed dit blijkbaar met een belangrijk, maar voor ieder geheim gehouden doel. Hij zondert zich veel af,

in het hem toegewezen vertrek, hij schrijft en teekent groote vellen papier vol, en vertoeft ook soms met ernstige belangstelling in de smederij, waar het gietwerk wordt bedreven en gestadigen voortgang heeft. Tusschen Josina en den eerst stuggen vreemdeling is langzamerhand een betere verhouding ontstaan, en de oude smid, ofschoon hij dit bemerkt, ziet er geen kwaad in. Hij heeft zijn dochter reeds bekend gemaakt met zijn plannen en gelooft, dat zij zich langzamerhand wel aan het denkbeeld van die echtvereeniging gewennen zal.

Daar komt een feestdag, en de meester heeft een plannetje bedacht, om zijn dochter, buiten op het veld, onder de hoede eener oude kennis, saam te brengen met den aspirant-aanstaande. Doch Josina, toen zij zijn verlangen hoorde, geeft er de voorkeur aan, om dadelijk na kerktijd weer naar huis te gaan. De vader, hierover ontstemd, moet toegeven.

Josina zit nu thuis, in de verwachting, dat Ewout zal opdagen. Maar, hoe zij hoopt en peinst, de jongen, dien zij in stilte reeds liefheeft, laat zich niet zien. Den heelen dag wacht zij, en eindelijk, als de avond valt, steekt zij den haard aan. Toen kwam Ewout, en hij, dien zij in haar onschuld 'broeder' noemt en

acht, onthult haar thans zijn geheim, nu zijn werk, zooals hij haar meedeelt, tot de uitvoering genaderd is. Hij wil nl. een klok maken:

De klok, die boven 't stormgerucht
 Zijn toon doet heerschen in de lucht -
 Die ons tot God, ter kerke, noodt -
 In vreugde en lust, verderf en dood,
 In bruiloftslied, of uitvaartpsalmen,
 Den rijken toon mengt van zijn galmen -
 En boven 't stof en 't stoflijke uit,
 Een onvergankbren staat beduidt -
 Die buiten 't aardsch gewoel geheven,
 Meer dan de priester hier in 't leven,
 Gezalfd, gedoopt ten eersten tolk
 Des Heeren, bij 't onteenigd volk,
 De stem des Heeren zelve schijnt
 Die 't hart bevestigt, wen 't verkwijnt -
 Die telker uur zich kenbaar maakt,
 En uitroept, uitroept: 'Bidt en waakt!'
 Die langs de velden, schaars bewoond,
 't Verloren schaapje tot zich troont -
 De stem die zelfs in nacht en graf
 De leer geeft, die 't Geloof ons gaf -
 Die, hoe vermomd, en waar wij vlien,
 Herhaalt: 'Gij wordt van God gezien!' -

.....

De klok, die, God ten hoogsten Lof,
 En 't Menschenkroost ter Zielsverengeling
 Een mensch den Geest aan duurzaam stof
 Doet paren in verheven mengeling,
 En drukken, Aarde- en Hemelspruit,
 Zijn Gansche Menschheid daarin uit -
 De klok, de klok, ziedaar 't gewrocht,
 Mijn menschlijk leven lang gezocht.

.....

't Mocht eindelijk onmiskenbre wetten
 Der afgemeten bergstof zetten,
 En drukken vollen toon bij toon,
 Zelfstandig maar in wedstrijd klinkend,
 Harmonisch rijzend, buigend, zinkend,
 In welsels uit, onwraakbaar schoon!

Morgen nu zal het beeldwerk klaar zijn, waaraan hij zoolang heeft gewerkt. Alleen het beeld van haar, die hem vroeger alles was, moest nog worden gebootst en aan de klok gehecht. En wij zien Ewout dan ook daaraan bezig, den volgenden morgen, en vernemen uit zijn alleenspraak, dat de tegenwoordige Josina hem aan de vroegere Anna herinnert, door haar heele geestlijke en uiterlijke wezen, en dat hij dus, in Josina, Anna op aarde weergekomen waant.

Eindelijk, na 18 uren werkens, is ook dat laatste

klaar, en spoedt hij zich naar de afgesloten ruimte, waar het metaal er op ligt te wachten, dat het gegoten worden zal. Doch, wat ziet hij daar? Men is reeds bezig met gieten! Meester Heynrich heeft de begeerte niet kunnen weerstaan, zelf de spijs in den vorm te doen loopen, opdat zijn naam, naast dien van den waren maker, als de naam van een der scheppers in het randschrift prijkt. Ewout, buiten zichzelf, wijst hem erop, in hartstochtlijke wanhoop, dat de Meester, uit onkunde, het werk verkeerd heeft aangepakt, en de klank van de klok dus afgrijzelijk zal zijn, inplaats van schoon....

Den volgenden morgen maakt de heele gemeente zich op weg om het eerste luiden der klok te hooren.

Ziet, hoe levendig en levend de dichter dit schildert:

De morgen blonk rustig en heilrijk aan 't Oost',
 De zon joeg den dauw van de weiden
 En heeft ze vaak voorhoofd en veldplant geroost,
 Nu zal ze slechts zoelheid en zoetheid en troost
 Voor menschen en kruiden verspreiden.

Zij scheen op de glazen van waag en stadhuis;
 Zij kwam van de St. Catharijnen,
 Dier torens, en vensters en spuigang, en sluis,

Langs Ursulaas leidak, haar choor, en haar kruis,
Hippolytus' kerktin beschijnen.

Wat vuurblanke keien! wat gevels versierd!
Wat zedig gewoel langs de grachten!
Wat maagden, ginds schuchter ter boodschap gezwierd!
Wat vrolijke feestdag, die straks wordt gevierd!
Wat vreugde van 't uurtjen na achten!

Ter kerk! naar de kerk! gaat de kreet van alom;
Ter kerk, noot de luidende toren;
Ter kerk, naar de kerk, wijst de bonte kolom
Der deftige burgers en vrouwen, wier drom
Langs markt en Ou-delft zich verloren.

De jonkheid in feestdos, wipt, luchtig ter been
Gepaard of geschaard naar het kerkgebouw heen,
Dat toen reeds den naam droeg van 't Oude -
Maar dat, als licht eenmaal hun grootvaer het plach,
Gemoedlijk en goedig, in liefde en ontzag,
De jonkheid verwelkomen zoude.

De menigt vloeit toe; en de menigt' vloeit af.
Een juffertjen tracht, op verborgen draf,
Nog zachtjens het kerkuur te winnen:
Een koets rolt nog aan, en het mantelfluweel...
De veer van den paadje... een slip... een juweel...
Blinkt uit, en dringt woelig naar binnen.

Daar zingt reeds het orgel zijn statig choraal,
 En galmt door de eerwaardige muren;
 De wacht vat zijn post op terras en portaal;
 De blinde bidt vurig, telt kralen bij kraal;
 Zijn knaap ziet weer rond naar het steen en metaal
 Der sierende heilge figuren.'

Ewout staat ondertusschen verslagen te wachten, in Meester Heynrich's woning, dat de eerste slag zal klinken, en daar wordt deze gehoord:

Daar klinkt het van omhoog!
 Een klepelslag dreunt, somber krijtend
 Zijn venster in, en of, van 't oog
 Der burgerij, een blik, verwijtend
 Hem in 't bestorven aanzicht vloog -
 Deinst hij terug met wankle schreden;
 Een huivring vaart hem door de leden -
 Hij zwijmt ter aard, naar ziel en zin verdoofd.

Toen was het uit, want de klok was, gelukkig, gebroken.

Het volgende hoofdstuk geeft de gesprekken van de menigte op straat.

Josina zoekt Ewout op, die bezwijmd ligt door dien eersten slag, en deelt hem de troostende waarheid mede. dat de klok gebroken is door dien slag, zoodat de menigte den valschen klank

wijten zal aan het breken, en hij zich dus niet te schamen behoeft.

In den volgenden zang 'De Klok' ziet men Meester Heynrich en Sasbout samen praten. Sasbout Van ter Veer wil den meester de middelen geven om een nieuwe klok te maken, in ruil voor Josina's bezit. En de rijke oude insinueert zelfs, dat, bij het gieten van de nieuwe klok, Ewout best bij ongeluk in de kokende massa vallen kan. Terwijl dit besproken wordt, en baas Heynrich aarzelt, komt plotseling Ewout binnen, die vertelt, dat de Geuzen de stad hebben veroverd en weldra ook hier zullen zijn. Hij geeft Heynrich goeden raad, hoe te handlen, en stormt dan door naar het klooster, waar Josina zit opgesloten voor haar veiligheid. Het klooster wordt juist belegerd, en Ewout dringt door allen heen, en met hen binnen, waar hij Josina tegen ieder te verdedigen weet. Ten slotte slaagt hij er in, met haar, in een bootje, te ontvluchten.

Op weer een volgenden dag, is Josina terug in het vaderhuis en peinst, of zij, om Ewout zijn klok te bezorgen, niet met Sasbout trouwen zal. Daar komt Ewout binnen, met een ouden, eerwaarden priester en vraagt haar om iets, dat haar zeer dierbaar is, in de klokspijs te gooien, en zij offert daarvoor een gouden halssieraad, dat haar moeder haar nagelaten heeft.

Als de klok eindelijk af is, wordt Ewout ziek, Josina gaat hem verzorgen, en op een goeden morgen vindt men beiden dood.

Ik gaf hier, in 't kort, den abstrakten inhoud, en zeker zal de een of ander, als hij dat leest, een lichten lust in zich voelen opkomen, om te glimlachen over die uit den tijd zijnde romantiek. Doch ik, die dit gedicht nu voor de 5^e maal las, kan met vaste zekerheid verklaren, dat die glimlach de glimlach van 't vooroordeel zou zijn. Want in waarheid is *De Klok* een bekoorlijk kunstwerk, óók nog voor den modernen lezer, en men kan zich slechts verbazen over den vreemden smaak van het vorige geslacht, dat zulke poëzie, die op haar eigen wijze volstrekt niet minder mooi is dan die van Vondel, kalm in den afgrond der vergetelheid liet liggen, terwijl men tegelijkertijd de droge rijmerij, waar men om den andren regel over een alledaagsche zedeles struikelt, van een stuk of wat graag gehoorde predikanten, voor wezenlijk-waardevolle kunstwerkjes aanzag, die men hoog in eere te houden had.

Want 'De klok van Delft' is niet slechts sterker van toon en subtieler van rhythmus, maar ook dieper van opvatting en bezielder in alles dan de dichterlijke verhalen van Thijm's protestantsche tijdgenooten zijn. Er wordt niet zoo zeurend-

abstrakt, gemoedlijk-vaagjes in geredeneerd, en de hartstocht, die er spreekt uit de heftige tooneelen, is geen tweedehands literaire, afgezien van Byron, Scott of Moore, maar treft ons meer in 't hart, omdat hij van een ongemeenen Hollander afkomstig blijkt.

In plasticiteit van voorstelling, in fijnheid, liefde, naïefheid van sentiment, evenals in 't volstrekt zich vrijhouden van prozaïsche nuchterheid en laag-bij-den-grondsche vermanende redeneerzucht, dus van de gebreken, die de lang-volgehouden lectuur van Thijm's tijdgenooten, de kanselpoëten, tot een haast ergerlijke kwelling maken, staat Thijm tusschen het meerendeel zijner tijdgenooten absoluut eenzaam, want beminnelijk-groot.

Al was hij, op zijne wijze, evengoed een kerkelijk Christen als de anderen, toch had hij te veel smaak, om zich telkens te bezondigen aan het preekend spelen met vrome zegswijzen, waar de dominé-dichters hun vers-werk meê gemaakt hebben tot een ongenietbaar-eentonig geteem, zonder diepte of verheffing, zonder gevoel of geest.

Doch Thijm vond, en toonde zich daardoor een veel ernstiger kunstenaar dan de protestantsche kansel-rijmers, dat een dichter zich niet, naar aanleiding van de dingen, telkens mag verliezen in plat moraliseeren en theoretiseeren, neen, dat hij de dingen zelve moet laten zien.

Heel duidelijk blijkt dit, als men De Klok van Delft met Guy de Vlaming b.v. vergelijkt. Daar kan in Beets' verhaal weinig belangrijks gebeuren, waar hij niet een kleine les aan hangt van onbetwistbare waarheid zeker, maar die juist om die onbetwistbaarheid niet zoo heel belangrijk heeten moet, zoomin als iemand, die, telkens als het regenen gaat, op gewichtigen toon verklaart, dat die regen minder wenschelijk is voor de kleeren van wandelaars, die geen parapluie bij zich hebben, daardoor een hoofd vol uitnemende wijsheid zich toont. Ja, zoover ging de aesthetische onnatuur der proponenten van die dagen, dat de dichter van Guy de Vlaming zijn hoofdpersoon[†] een vrouw laat kiezen uit een minderen stand, dan de adellijke waaruit hij zelf is voortgekomen, niet omdat hij dat meisje zooveel liever of mooier vond [†]Beets' Guy de Vlaming. dan de meisjes, die maatschappelijk-gelijk met hem stonden, maar omdat hij met die kleinburgerlijke zooveel beter bidden en vroom zijn kon! De meisjes uit zijn eigen stand toch deden daar niet zooveel aan!

Beets toonde zich hier, door dit toedichten aan zijn figuur van zedelijk-godsdiensstige karakter-appreciatie's, natuurlijk een evenzooveel slechter dichter, als hij een beter godgeleerde er door wou zijn. Maar Thijm, die als mensch en dichter zeker een driemaal fijnere ontwikkeling had dan

zijn protestantsche kollega's, onthield zich zeer terecht in zijn verzen van al zulke bedenkselen van het verstand.

Tusschen twee haakjes sta hier nog: ook op⁺ Thijm als lyrisch, vaak geestig-satyrisch dichter is door onze goed-protestantsche vaders, en, in onbewuste navolging van deze, door hun zonen, die wij zijn, ternauwernood gelet. Men spreekt altijd van de Génestet, en prijst diens geestige Leekedichtjes, maar de Katholieken hebben in den vaak niet minder geestigen en in elk geval artistiek-rijkeren Alberdingk Thijm een dichter bezeten, die zeker nog iets meer mocht heeten dan de Génestet's evenknie.

⁺Thijm als lyrisch dichter.

Reeds de lezing van De Klok van Delft, al is het niet Thijm's allerbeste dichtstuk, maakt het ons bewust, dat een herdruk van Thijm's volledige werk, in 't bijzonder van zijn verzen, een gebiedende eisch is des tijds. Maar nog sterker wordt die gedachte, als men Thijm's⁺ hoofdwerk 'Het Voorgeborchte' leest.

Zij het mij dan vergund, om ook over deze onopgemerkte schoonheid het licht te doen schijnen van 't moderne begrip.

⁺Thijm's 'Het Voorgeborchte.'

De dichter loopt langs het strand: de avond valt, en langzamerhand voelt hij zich op een weg gaan, die naar de hoogte leidt. Zoo bereikt hij

een groot, fantastisch slot, en daar binnen getreden, vindt hij Bilderdijk, die veel tot hem spreekt, waarna de beide dichters samen zich door de lange gangen begeven naar een zaal. Daar ziet de dichter terug al degenen, die hij gekend heeft en geliefd, toen hij nog op de aarde was. Willem de Zwijger, Floris V, de Nassau's uit den vrijheidsoorlog tegen Spanje, Prins Maurits met Oldenbarnevelt, de De Witten, Rembrand en Vondel worden beurtlings door hem ontmoet. Eindelijk komt ook Karel de Groote. Deze zet zich neder op den troon, die in de zaal staat, en zijn hofstoet wordt gevormd door een reeks van keizers en koningen, Napoleon, Karel de V,⁺ Maximiliaan, Philips II, en de koningen van Nederland, te beginnen met Lodewijk Napoleon.

⁺Thijm's oordeel over onze zeventiende eeuw.

In de beschrijving van al die vorsten, zooals de dichter haar geeft, prikt wel telkens de opvatting van den Katholiek naar buiten, maar voor een twintigste eeuw, die de geschiedenis kalmer en objectiever dan zijn voorgangers bezien kan, is Thijm's eigenaardige, zoozeer van den officiële afwijkende blik op het verleden, meer belangwekkend dan wezenlijk-hinderlijk.

Wij hebben b.v. waarachtigen eerbied voor Willem den Zwijger, want, zonder zijn kracht en inzicht, was onze historie waarschijnlijk anders gelopen, dan zij in de laatste 3 eeuwen heeft

gedaan, maar toch: de juiste verhouding in zijn natuur tusschen edelmoed en diplomatische berekening is, zooals van zelf spreekt, voor ieder mensch, behalve voor hemzelf, die de geslotene heette, een onoplosbaar mysterie geweest. Niet slechts de poëzie, ook de historie heeft haar rechten, en wie den kop van Willem den Zwijger bestudeerd heeft met den nauw bespeurbaren glimlach om de lippen en de koele oogen, ziet méér in hem een geniaal inzicht en den vasten wil om te bereiken wat hij zich voor had genomen, dan een zelfopoffrend vereerder van een volk en een land, waar hij feitelijk voor zevenachtste vreemd aan was.

Ik zeg dit hier slechts, zooals ik het ook meen, om, nu het Voorgeborchte, met Thijm's andre werken, weer onder de menschen zal komen, van te voren het verwijt van den dichter af te wenden, dat hij zoo onvaderlandslievend zou zijn geweest. De ware vaderlandsliefde toch bestaat niet dáárin, dat men, zwelgend in idealistische voorstellingen van 't Verleden, het Heden laat loopen, zooals het loopen wil, maar dat men vriendlijk-nuchter, zoowel het Verleden als het Heden beschouwend, in zichzelf den vasten wil voelt: 'Geen Duitscher en ook geen Franschman zal raken aan iets wat Hollandsch is!' En dit moeten wij voelen, omdat Holland ons land is,

en het dit landje en dus ook ons-zelf zeker nog slechter zou vergaan, dan nú het geval mag wezen, indien wij kwamen te vallen onder buitenlandschen invloed of opperheerschappij.

Deze praktische beweeggrond, die natuurlijk meer kracht heeft dan alle fantastische droomerijen, is de onwrikbare kern van alle vaderlandsliefde, die zich wezenlijk echt voelt en dus stand houden kan.

Al lag Thijm dus niet in blinde aanbidding op zijn knieën voor de traditioneele opvatting onzer geschiedenis, zooals die door de Protestanten was gemaakt, toch zou het zeer eng zijn, hem daarom te willen aanwrijven, dat hij geen goed Nederlander is geweest. Hij zag onze zestiende en zeventiende eeuw, met haar groote figuren, alleen een beetje nuchterder en koeler, dan zijn tijdgenooten deden, en al mag er op zijn voorstelling misschien wat af zijn te dingen, die der andere partij, waar men alles boekerigedel zag, was toch óók niet objectief.

En wil men, om Thijm toch maar te blijven aanvallen, de heele kwestie over een anderen boeg gooien, en zijn voorstelling van den Zwijger als een bewijs doen gelden, dat hij een bevooroordeelde droogpruimer zou geweest zijn, die het vermogen miste om de dingen en menschen in 't ideale te zien, dan wijs ik op zijn, óók hier

gegevene, idealiserende opvatting van den toch heusch niet idealen Bilderdijk. Deze onplezierige jurist, die, al was hij op lange na zoo min niet, als sommigen hem willen voorstellen, toch hoofdzakelijk een wilskrachtig-eerzuchtige knapkop en geenszins een dichterlijk genie geweest is, deze van tijd tot tijd tweederangs, maar meestal slechts vijfde of zesderangsrijmer wordt bijna beminnelijk en eerbiedwaardig, zooals zijn eerbiedwaardige en beminnelijke leerling hem hier te schilderen weet.

Wij haten Bilderdijk geenszins, zooals vele vroeg'ren deden: wij kunnen alleen maar niet veel van hem houden, en glimlachen vaak om hem, als we alleen met hem zijn: En het geslacht, dat na ons komt, zal nog verder van hem afstaan en waarschijnlijk heelemaal niet meer aan hem denken, zooals ons geslacht reeds volkomen is ontgroeid aan den op zijn wijze ongetwijfeld kranigen, maar woest-vervelenden v.d. Palm en diens deftige breedvoerigheid.

Maar niettemin blijft Bilderdijk, als mensch en als schrijver, een zeer interessant psychologisch geval. En zoo kunnen wij dan ook goedkeuren, want begrijpen, dat de temperament-volle Josef Alberdingk Thijm in den lauw-flauwen godsdienstigen tijd van '40-'80, toen de vrome

dichters weinig anders deden als de kerkelijke waarheden ondiep-abstrakt in glad-vloeiende vers-maat over te zeuren, zich onweerstaanbaar aangetrokken voelde tot dien and'ren temperamentvolle, die hem, óók door zijn wijsgeerige ontwikkeling, wel een reus moest schijnen, in vergelijking met de als bloed- en zenuwlooze, minzaam-tamme dominé's-bent van zijn eigen tijd.

Ja, wèl behoorde Thijm tot een van de onze geheel verschillende generatie: wat hij vóórstond en wenschte, wordt in dit jaar 1908 beschouwd als overblijfselen van een afgesloten tijdperk der menschelijke beschaving, waarop geen terugkeer mogelijk is. Zijn kunst daarentegen, vooral die in vers, maar ook die in proza, blijft door haar echte, fijn-mannelijke gevoeldheid, zoowel als door haar overige aesthetische kwaliteiten, een heerlijk bezit, dat de komende geslachten elkander over zullen leveren, als een der edelste nalatenschappen van de 19e eeuw bij ons.

Doch laten wij nu nog even terugkeeren tot het 'Voorgeborchte'.

Karel de Grootte, op zijn troon gezeten, geeft Bilderdijk verlof, om van zijn volk te verhalen. Dan gaat Bilderdijk spreken en vaart uit tegen de ontucht en 't verval van het Christendom, doordat de Christenen onderling strijden en

elkaër wederzijds aan 't belagen zijn. Hij vaart verder uit tegen de Kunst, die niet meer om God denkt, evenmin als de Staat, terwijl Gods woord 'het weerloos speeltuig werd van drieste schriftverklaring.'

Karel de Grootte is diep getroffen geworden: hij staat op en zet alle aanwezigen aan, om God's hulp af te smeeken voor Nederland. De aanwezigen doen dit: de zoldering opent zich, en men staart in een lichtzee, waaruit dan een engel neerdaalt en te kennen geeft, dat terugkeer tot de Katholieke kerk het eenige is, wat de menschheid van ondergang redden kan.

Ik kan niet anders als zeggen, dat dit gedicht van 678 regels, naast Potgieter's Florence, het beste is, wat het vorige geslacht aan poëzie heeft gegeven, en het moet in waarheid een schande heeten voor dat geslacht, publiek zoowel als critici, dat men dit wezenlijk ongemeene dichtstuk, waarschijnlijk uit geloofsoverwegingen, op den achtergrond heeft gehouden, alsof het in 't geheel niet in aanmerking komen kon.

+ Thijm toont zich in dit gedicht een leerling van Bilderdijk, maar een leerling die zijn meester verre overtreft. Als men een stouten sprong

+Thijm en Bilderdijk
vergeleken.

wilde wagen, zou men kunnen zeggen, dat, als Bilderdijk een Aeschylus is, Thijm naast hem⁺ verdient te staan als een Sophokles. Nu is Bilderdijk, wel is waar, op lange na geen Aeschylus: het geweldig-gevaartige en toch breed-fijn-gevoelde, waardoor de dichter der Atriden soms oud-Egyptische beeldwerken in de herinnering schijnt te roepen, zoekt men in Bilderdijk's classicistisch grootdoen, zoowel als in zijn soms smakeloos lawaaien, geheel en al te vergeefs, en ook Thijm en Sophokles zijn onderling onvergelykbaar: maar toch de verhouding tusschen de geestlijke essentie en toon der beide Hollandsche dichters is ongeveer dezelfde, als die welke bestaat tusschen de twee heroën der Helleensche literatuur.

⁺Bilderdijk-Aeschylus.
Thijm-Sophokles.

Bilderdijk is breedvoerig-abstrakt, nadrukkelijk-verzekkerend,⁺ maar van tijd tot tijd, niet te dikwijls, schiet er uit zijn sterk-gebouwde vers-maat, wier koud-zware eentonigheid onmogelijk valt te verbloemen, als een bliksemsprank naar voren van dieper-gestemdheid en plotselinge visie, waardoor zelfs de onbevangene moderne zich geneigd voelt, om al het onbeduidende zwaar-saaie woordvermors, dat hij heeft moeten doorworstlen, wat vriendlijker aan te zien, dan anders allicht het geval zou zijn geweest.

⁺Bilderdijk.

Welnu, zóo gaat het ook eenigszins met wie

in Aeschylus kijkt, en hem oppervlakkig gaat lezen, terwijl hij alleen op den inhoud-in-abstracto let. Men vindt hem dan droog en onbeduidend, en denkt een beetje teleurgesteld: Is dat nu die groote Grieksche dichter, waar de wereld zooveel ophef van maakt? Maar men spreekt dan precies, als een 'n beetje bijziende, die nooit van bergen gehoord had, en die er dan plotseling een vóór zich hebben zou. Die ziet alleen iets vaags, maar het dringt niet tot hem door, terwijl het toch een indrukwekkende berg is, wat daar rijst. Of als Droogstoppel doet hij, die zeggen zou, voor den Montblanc staand: 'Dat is een groote hoop steen, waar niemand wat aan heeft.' Doch beklimt men dien berg, en is men in staat om van de pracht te genieten, zoowel van wat dicht voor onze voeten ligt, als van de onmetelijke vergezichten, die zich rondom opdoen, dan verandert ons oordeel, dat een vooroordeel was, en leert men de ontzachelijke hoeveelheid van schoonheden waardeeren, ja, bewonderen, die daar op, zoowel als van ieder plekje te genieten valt. Welnu, zoo gaat het ook met wie Aeschylus gaat aanpakken: heeft men de volharding om er dieper in door te dringen, in die schijnbaar-vlakke massa van groot-woordige volzinnen, dan voelt men zich ten slotte eerbiedig stemmen door de waarlijk-levende fijnheid, waar

die zwaar-klinkende verzenpracht telkens en telkens blijk van geeft. Dringt men daarentegen in Bilderdijk door, dan merkt men van dat bloed- en zenuwrijk-levende geen millioenste-maal zooveel als bij Aeschylus. Bilderdijk's indrukwekkendheid blijkt meer in het uiterlijke te liggen, het psychische daarachter is maar een enkel keer van waarachtig belang, en wel omdat Bilderdijk's geestelijke diepte van zien en voelen niets dan een rijk-bebladerde wortelbos mag heeten als men hem vergelijkt met den zwaren eikeboom, die Aeschylus is.

Ik zeg dit alles, uitvoerig, om misverstand te voorkomen bij de menschen, die het liefst oppervlakkig lezen. Vergelijken is geen gelijkstellen en als ik dus Bilderdijk samen met Aeschylus noem, bedoel ik in de verste verte niet daarmee te zeggen, dat hij wezenlijk een soort van Aeschylus zou zijn. Ik wou er alleen meê te kennen geven, dat de uiterlijkheid van het als-primitieve, stijflijnige, groot-klompige bij beide dichters aanwezig is. En als ik Alberdingk Thijm noem met Sophokles, versta ik hieronder, dat het warm-menschelijke, meer onze levende zenuwen in trilling brengende, wat den dichter bij ons staanden Sophokles kenmerkt, ook eenigermate gevonden wordt in het dichtwerk van Thijm.

Thijm is niet zoo filosofisch-aangelegd als

Bilderdijk, maar hij past er dan ook beter voor op, om niet eindloze ellen lang te gaan redeneeren, stijf-droog te redeneeren in klinkende vers-maat, terwijl hij inwendig zoo koud blijft als een steen. Neen, als Thijm verzen maakt, dan gloeien ze altijd van een inwendig geestelijk vuur, hij haatte het om sufweg-technisch te kletsen in rijm-maat, en de dichtkunst wou hij, met niet genoeg te prijzende zelfkennis en rijmlust-beheersching, alleen beoefenen in die oogenblikken zijns levens, dat hij wezenlijk voelde een dichter te zijn.

In vergelijking met den levenslang kordaat-weg rijmenden en bundlenden Bilderdijk, die wijzer had gedaan voor zijn goeden naam bij het nageslacht, indien hij er niet naar getracht had, even vruchtbaar als de onuitputtelijk-rijke Vondel te schijnen, schreef de verstandige Josef Thijm, die begreep, dat rijmen en dichten niet hetzelfde mag heeten, slechts een matige hoeveelheid verzen, maar dat weinige is voor het moderne publiek waardevoller en genietbaarder, dan alles wat de groote versifex op 't papier heeft gebracht.

Het Voorgeborchte behoort wezenlijk tot de weinige onsterflijke gedichten, die het vorige geslacht ons schonk. Het is voor mijn smaak, die niet licht tevreden is, verre te stellen boven

bijna alles wat de Nederlandsche poëzie, na de eerste helft der 18e eeuw, had geschonken, en wat één kwaliteit, het suggestief-psychische ervan betreft, moet men zelfs tot Vondel terug-gaan, om een dichter te vinden, die er gelijk mee komt. En dat echt-psychische is het juist wat Thijm boven al zijn tijdgenooten, behalve Potgieter, verheft. Da Costa b.v. ik kan mij best begrijpen,⁺ dat hij, in zijn tijd, als een onvergelijkelijk dichter werd beschouwd. Want niemand verstond beter de kunst, ^{+Da Costa.} om met een breeden streek, als van een schaatsenrijder, schuins heen en wedergaand voort te zwieren over de velden van het Hollandsche vers. En die rhythmenvaart was geen louter technische knapheid, zooals de verskunst van Ten Kate dikwijls moet heeten, neen, de lezer merkt aan het stil-worden van zijn eigen binnenste, dat er iets in den dichter moet zijn omgegaan. Doch gaat men vervolgens wat hij zegt, en hoe hij het zegt, opletten na, van regel tot regel, dan merkt men al heel gauw, dat de stijl van al die goed-gebouwde vers-regels niet die is eens dichters, maar eens redenaars. Voortdurende toespraken, uitroepen, tegenstellingen, elkaâr opvolgend en verdringend, op den lezer koud-latende en dus vermoeiende wijze, wekken de illusie, dat men een kunstvaardigen, prachtig-geschoolden kanselredenaar hoort. 't Is

een eindeloos beweren en stellingen verkondigen, waarbij de ooren wel gestreeld worden door den kranigen vorm, maar waar ons binnenste wezen, als men geen orthodox Christen is, onbewogen door blijft, omdat de sterke nadrukkelijkheid van uitzegging de plaats moet vervullen van het in alle gedichten onmisbare waarachtige dieper-psychische gevoel.

Ik kan mij niet weerhouden, de volgende plaats aan te halen, die ik bij den eersten opslag in Da Costa's verzen vond, en waar de bovenstaande kenschetsing precies op past:

O, zalig Bethlehem! Gij, onder Juda's steden
De kleinste! maar bij God meer dan de heemlen groot! (!)
O, diep verneerd verblijf waar de ongerepte schoot
Der koninklijke Bruid des werlds Heiland baarde!
Hij, die den Hemel heeft ten troon, ten voetbank de aarde,
Gaat, menschenkind! u voor in zelfvernietiging,
En openbaart zich arm, zachtmoedig en gering!
Aanbid de vrucht uws buiks, gezegendste der vrouwen!
Komt, Oosterwijzen, hier den Hemelgod aanschouwen!

Spoedt, Herders! werpt u neer voor David's Heer en Zoon,
 Niet in de schitring van d' Aartsvaderlijken troon,
 Maar liggende in de krib, met doeken omgewonden,
 In 't schaamle Bethleem! Doch de Engelen verkonden
 Zijn glorie! 't Geestendom, daar 't op onze aarde staart,
 Looft in de heemlen God in 't lichaam geopenbaard!

Zie, dit alles is zeker voortreffelijk uitgestooten; men ziet den dichter staan, met den uitgestreken arm op- en neergaand herhaalde malen, terwijl de vuist telkens valt met een slag op den kathedr vóór hem: maar wie het hoort blijft toch zoo koud, als liep hij in den vries-wind, omdat Da Costa hier geen wezenlijke poëzie geeft, maar slechts opgewonden-doende oratorische kracht. Al het fijn-diepe, wezenlijk-poëtische, dat hier toch gepast had, ontbreekt er aan.

En toch was die zelfde hymne zoo schoon begonnen:

God met ons! God op de aard! God uit de heerlijkheden....

Ieder, die poëzie kan lezen, hoort dat deze eerste regels wezenlijk uit Da Costa's diepste

ziel kwamen, en de lezer voelt zich hier ontroerd. 't Is of er een diep en toch klaar, en dan plots hoog opgolvend muziek-stuk begint, terwijl het daarvóór door mij gegevene citaat, in vergelijking met deze heerlijk-schoone muziek van zin-en-woorden, niet veel meer is dan nuchter-technisch beweringsgeboem. Hoezeer Da Costa hier van de wijs is geraakt, en smakeloos doorgalmt zonder te zien of te voelen, blijkt vooral uit dien regel van bijna laag-komischen wansmaak, waarbij men niet weet of men lachen moet of zich boosmaken:

Aanbid de vrucht uws buiks, gezegendste der vrouwen,

omdat dit als-v.d. Linde'sche trekje afgrijselijk-schreeuwend invloekt tegen het hoog-psychische, als Beethovenaansche van het weergaloos-prachtige begin.

Alweer: dit is in geenen deele polemieek van mij tegen het ouderwetsch-godsdienstige van den dichter: niemand kan Da Costa, waar hij wezenlijk Da Costa is, meer bewonderen dan *ik* hier doe: maar daar waar de door zijn geloofsdrijf voor al het andre Blinde galmen voor voelen en alexandrijnsche toespelingen voor poëzie wil doen doorgaan, verdient hij niet anders als de

vriendlijke maar ernstige toespraak: Gelooven en dichten, Da Costa, zijn volstrekt niet hetzelfde, en theologie en poëzie staan zelfs tot elkander in een soort van contrast!

En vraagt men nu, door welke oorzaak Da Costa niet is geworden tot wat hij had kunnen zijn, dan geloof ik, dat deze in zijn blinde vereering van, in zijn kritiekloos mee-gaan met zijn Meester ligt. De zijn dichterlijk ideaal menigmaal nabijkomende en soms zelfs overtreffende leerling had veel te veel naar *die* plaatsen gekeken, waar Bilderdijk zich te-buiten-gaat aan koud-holle declamatie, en zoo komt het, dat een niet gering gedeelte van Da Costa's dichtwerk voor onzen tijd niet goed leesbaar moet heeten; terwijl daartegenover het 'Voorgeborchte' van den in zijn dagen weinig, als dichter, in aanzien staanden Thijm ook den modernen mensch nog kan bekoren door zijn stille innerlijke warmte, en het je ne sais quoi der echte poëzie.

Wilt gij ten slotte een proefje van 't Voorgeborchte? het geheel kunt gij genieten in de komplette werken, die, naar ik hoop, nu aan 't verschijnen zijn.

De zee was stil: het uur van scheemring had geslagen
Ter kerke in 't visschersdorp; de wind in lichte vlagen,

Kwam ver 't Noord-Westen uit, en ademde over 't zand,
Van 't middagvuur nog lauw. Den blik op zee en strand,
Een duintop boven mij, een helling aan mijn voeten,
Mocht de avondkoelte mij den druk des dags verzoeten.
Maar spoedig voelde ik, in de huivring door mijn leên
En hoorde ginds en veer wat mij de voorboô scheen
Eens stormwinds; zelfs het vlak gerol der graauwe baren,
't Voorzeî, bij 't meeuwenbroed mij over 't hoofd gevaren,
Een omkeer. Wolk aan wolk verdikten 't rustloos zwerk
En, schroevende in elkaar, bezetten 't maatloos perk
Der lucht als met een heir geharnaste oorlogsknapen.
Een koele nachtwind gleed nog even langs mijn slapen,
Langs mos en heesters, toen een domlend dof gesteen
Het naadrende oorlogstuig dier wapenknechten scheen.

De lucht was kil; het duister tastbaar; uit de verte
Sloeg 't gieren van d' orkaan een rilling om mijn herte.

Ik zal niet verder doorgaan met citeeren; ieder kan het vervolg in den herdruk van Thijm's werken lezen, en ik toonde deze bladzij alleen, om den algemeenen lezer de overtuiging te geven, dat ik in het vorige geheel onbevooroordeeld heb gesproken, *niet* als aanhanger van een of andren godsdienst, maar eenvoudig als voelend en denkend, als een de gedichten ziend en hoorend mensch, die geen hoogere literair-historische vreugde weet, dan wat sinds lang in miskenning lag vergeten, weer op te mogen halen en aan 't daglicht te brengen, zoodat ieder ander het óok kan zien.

Thijm heeft nog nooit gehad, wat hem toekomt als dichter, en ons geslacht mag 't zich dus tot een rechtmatigen trots rekenen, dat het hem dien eerbied en liefde gaat bewijzen, die hem door zijn tijdgenooten werd ontzegd.

Ja, waar ligt het eigenlijk aan, in ons land, of een dichter beroemd wordt? Stellig in 't geheel niet aan zijn dichterlijke verdienste. Evenals freule De Lannoij, zoowel door haar geest als haar⁺ dramatische begaafdheid (lees slechts haar Gast-

⁺De dichteres De Lannoij.

maal en haar Leo de Groote) tienmaal aangenamer en ook waardevoller lectuur geeft dan het gros der verzen, die Bilderdijk wou schrijven, en toch in de 19^e eeuw ternauwernood meer genoemd is, laat staan gelezen, zoo is ook Thijm, die veel beter is dan de Lannoj, reeds twintig jaar na zijn dood als dichter in vergetelheid geraakt. Terwijl daartegenover de sufste rijmlarij, als zij maar van een graag-gehoord predikant is gekomen, nog in onze dagen te koop ligt in de winkelkasten, wezenlijk, tot een bederf van den publieken smaak.

* * *

Wij hebben Thijm nu behandeld, en den lezer laten zien, welk een onvermoede schoonheid er in zijn, door de vroegere kritiek achteruit-gezette of geheel genegeerde gedichten heeft liggen wachten op den vrijeren blik van onze generatie, om eindelijk te behalen haar ten volle verdiende eer.

Doch Thijm was niet de eenige, toen levende, die in wezenlijk talent, zoowel als in zuiveren smaak en breede kennis, minstens een manshoogte uitstak boven wie toen door het groote publiek beschouwd werden als ongemeene dichters, opvolgers van Hooft en Vondel, terwijl zij in waarheid niets anders als hier en daar ver-

dienstlijke rijmers zijn. Wezenlijk, waren de dichters Beets, Hasebroek, ten Kate geen deftige predikanten geweest, die iedereen als de zoodanigen luid roemde, maar eenvoudige katechiseermeesters uit de Wetering-dwarsstraat, b.v., geen mensch van eenige beschaving zou ooit het ontzettend-nuchtere en kille rijmwerk, dat zij der menigte durfden toe-duwen als godsdienstige dichtkunst, in ernst hebben opgenomen als waarachtige poëzie. Alleen door hun kerkelijke betrekking schijnen deze letterkundigen een suggestie geoeffend te hebben op het boeken-koopende publiek, waar de betere smaak van Huet en Potgieter, die om hen glimlachten, machteloos tegenover stond. De algemeene richting van den tijd evenwel, voor zoover deze leeft in de gewone menschen-hersens, keurde dat alledorste rijm-vlechtwerk, waarin gevoel, muziek en verbeelding met een gloeilicht moeten gezocht worden, in haar onverschilligheid voor echte dichtkunst, goed.

Dat dominé's-vers-werk immers was onmiskenbaar-duidelijk voor den eerste den beste, men behoefde er zijn hersens nooit voor in te spannen, en geen zenuw van uw binnenste kon er door overstuur raken, want rhythmisch-onbewogen lag 't zoo rustig als een vijver, terwijl het, boven dat alles uit, nog een goed doel

beoogde, en even stichtelijk wist te werken als een proza-preek. En, daarbij, de menschen, die deze verzen vervaardigden, waren alom-geziene mannen-van-gezag, een feit, dat óók niet zonder invloed was op het goedkeurende oordeel, dat hun produkten te beurte viel. Zoo zag het er uit in die kalme oude dagen, toen Holland wel iets had van een eindeloos weiland, waar, onbeweeglijk staand, de koeien langzaam mummelden, en de laag-neerdruilende hemel alle levensvrijheid drukte, als waar hij een zoldering, die op invallen stond.

Doch dit uiterlijk der literatuur, zooals deze zich officiëel voordeed, was niets dan een door verganklijke factoren, sleurige kerkschheid en slapheid, te voorschijn geroepene oppervlakkige schijn, die slechts de groote onontwikkelde menigte, en, als gevolg daarvan, de toenmalige pers om den tuin leidde, maar waar stellig, niet slechts door Huet⁺ en Potgieter, maar ook door de kleine waarlijk-ontwikkelde fractie van het publiek, achteraf in de binnenkamers, van tijd tot tijd leuk-kijkend mee werd gescherst. En zeg nu niet: daar kunt gij niets van weten, over wat binnenshuis onder vier oogen werd besproken. Want dacht gij dan heusch, dat de twee eminente critici, die ik noemde, met hun zacht-afkeurend oordeel in het land alleen stonden, zooals geniale profeten wel eens plegen

⁺Huet, Potgieter tegenover hun populaire tijdgenooten.

te doen? Och, neen, beide uitnemende mannen waren diep-inwendig veel te bezadigd, te burgerlijk-rustig, om ooit de excentrieke Messias te willen spelen, en zelfs Huet was veel te verstandig, in den gewonen zin des woords, om voortdurend te sollen met 't eene of andre literaire verschijnsel, als hij niet had gevoeld, neen, zeker geweten, dat tenminste een gedeelte, het meest ontwikkelde van het publiek, daarbij achter hem stond.

En er was dan ook echte poëzie in die dagen, ik noemde reeds de drie dichters, die wisten te geven, wat ook in later tijd waardevol zou blijken, omdat zij zongen uit hun dieper Wezen, en niet maar rijmden met hun dagelijksche weten en verstand. Doch er was nog een vierde, een nauwlijks-opgemerkte, een door 't groote publiek, tenminste als dichter, in 't geheel niet gekende, en wel, waarschijnlijk, omdat hij 't versmaadde in den vollen luiden dag der openbaarheid te treden met het waarlijk-uitnemende wat hij vermocht. Ik doel hier op Mr. W.W. van Lennep,⁺ een goeden vriend van Thijm en later wethouder onzer hoofdstad, die het laatste groote gedicht van Keats, *Hyperion*, vertaald heeft op zóó'n uitstekende, de schoonheden van 't origineel getrouw weergevende wijze, alsof hij een der besten van 't jaar '80 waar'.

⁺Mr. W.W. v. Lennep en zijn *Hyperion*-vertaling.

De uitgever dezes is, gelukkig, door de familie van Lennep gerechtigd geworden, om deze vertaling, die reeds in 1879 voor de leden van den Alberdingk Thym-kring privatim gedrukt is, maar die nooit in den handel kwam, verkrijgbaar te stellen, en ik zal dus mijne beschouwing over dit waarlijk-verrassende kunstwerk tot zoo lang opschorten. Het zij mij slechts vergund, hier een proefje ervan te geven, de eerste 22 regels, in de zekere verwachting, dat mijn lezers daardoor lust zullen krijgen, om de vertaling, in haar geheel, te zien.

Diep in de sombre droefheid van een dal,
 Ontzonken aan den vollen morgenwind,
 Aan al het vuur des daags en de avondstar,
 Zat grijze Kronos, roerloos als een steen,
 Stil als het zwijgen óm zijn toevluchtsoord -
 Woud boven woud omhing zijn buigend hoofd
 Als wolk op wolk. Geen luchtgesuizel daar,
 Niet zooveel leven als in 't heet seizoen
 Zelfs niet één pluim ontroofd aan 't wufte zaad,
 Maar waar het boomblad viel, daar vond het rust.
 Onmerkbaar vloeide daar een stroom, in 't floers,
 Dat zijn gevallen godheid om zich spreidde.
 Den kouden vinger op de lippen, week

De Naias in haar lisch en bladig riet.
 Langs d'oever dwaalden breede stappen, diep
 In 't zand, tot aan de plek, waar, afgemat,
 Zijn voet zich neerlei. De oude Koningshand
 Lag in de dras, ontzenuwd, willoos, dood,
 Ontschepterd; en ontwaereld vielen dicht
 Zijn oogen; naar zijn oude Moeder, de Aard
 Scheen 't zinkend hoofd te luisteren om troost. -

Misschien kennen mijn lezers Keats nog niet, maar als zij zich aangetrokken voelen door het waarlijk-moderne karakter van de verzen dezer vertaling, laten zij deze dan eens vergelijken met het origineel. Want dan zullen zij zien, dat W.W. van Lennep een veel zuiverder opvatting en juister begrip had van de vertaalkunst, dan al zijn tijdgenooten, omdat hij zich streng aan 't origineel hield, en de verslappende paraphrase, waar al de anderen 't zich makkelijk mee durfden maken, gestrenglijk heeft vermeden als een den dichter en hemzelf onwaardigen truc.

En hiermede zet ik een punt achter het eerste gedeelte dezer kritische beschouwing, waarin ik, om de kunst van Jacques Perk literair-historisch verstaanbaar te maken, de geschiedenis der Nederlandsche literatuur van de laatste drie eeuwen geschetst heb in hoofd-trekken, zooals zij er uit-

ziet voor een twintigste-eeuwer, die, boven alles, let op de *schoonheid* der Kunst, m.a.w. op het eenige, waardoor vers-werk inderdaad dichtwerk heeten mag.

Zoo kunnen wij nu verder gaan en ons meer onafgebroken met den dichter bezig-houden, ter wiens verklaring deze studie is opgesteld.

II.
Jacques Perk's historische betekenis in de Nederlandsche literatuur.

Na al het voorgaande doorlopen te hebben, zal de een of andre lezer misschien kunnen zeggen: Dank u zeer voor uw mededeelingen, maar waar heeft dat alles nu eigenlijk voor gediend? Want ik heb een reeks indrukken gekregen en karakteristieken van vroegere Hollandsche dichters, die, ik kan het niet ontkennen, nog al sterk verschillen van de meeningen, die ik door andre literatuur-beschrijvers over diezelfde dichters hoorde uitspreken, en ik wil zelfs gaarne aannemen, dat wat ik hier las, objectiever moet heeten dan wat ik bv. van Jonckbloet heb vernomen, want juister den aard en de waarde van sommige oude poëten weêr-geeft, doch.... wat heeft dat alles nu met Jacques Perk uit te staan? Ik wou over Perk hooren, maar de kritikus noemt slechts een enklen keer diens naam, en ik ben dus eigenlijk door een valsche voorspiegeling gelokt in een soort van vang-net, waardoor ik heb moeten aan-

hooren, wat mij op het oogenblik minder kon schelen, terwijl er van datgene, waarom ik kwam, ternauwernood werd gerept.

Misschien zal iemand zoo mopperen, doch dan komt dat door de warmte of de kou of iets anders: want wel degelijk heeft de schrijver dezes, terwijl hij het voorgaande op 't papier bracht, aldoor gedacht aan den grooten dichter, die het eigenlijke onderwerp van dit boek heeft te zijn.

En zoo is dan ook alles, wat hier staat, alleen geschreven, om als inleiding te dienen tot datgene wat ik eigenlijk zeggen wou en zal. Want ik moest vooraf de historische beteekenis bepalen, die Jacques Perk's kunst heeft in de geschiedenis⁺ der Nederlandsche poëzie. Jacques Perk staat niet zoo alleen, niet zoo afzonderlijk ^{+Jacques Perk.} en onverbonden met al het vroegere onzer Nederlandsche dichtkunst, als tot dusver gedacht werd, en om dat duidelijk te maken, om aan te toonen, dat de groote lijn onzer nationale dichtkunst logisch-begrijpelijk doorloopt van 't begin tot heden, heb ik een aantal dichters, die tot dusver, tenminste in de nieuwere tijden, weinig gekend, ja, zelfs geheel miskend werden, naar voren moeten halen tot de eer, die hun eerlijk toekomt, terwijl ik, tevens, een aantal andren, die tot nu op de beste plaats zaten, weg heb moeten vegen

met een niet onvriendelijke, maar toch stevige hand. De geschiedenis onzer dichtkunst, zooals die vroeger werd beschreven, zit inderdaad vrijwel verkeerd in elkander, op verschillende plaatsen, omdat de menschen, die haar behandelden, en de waarde der dichters, op hun wijze, wilden vastleggen met hun subjectieve, want de poëzie niet voelende, oordeelvellingen, zich vaak weinig meer dan kritische dilettanten hebben getoond. Men weet inderdaad niet, of men zich boos moet maken of lachen om die nu reeds lang tot stof vergane, hoogwijze heeren, met of zonder titel, die maar hebben gedekreteerd, hetzij ter dood veroordeelend of tot de wolken verheffend, en beiden zonder eenigen schijn van recht. De nietigste levensbijzonderheden der dichters, die tot de kunst van deze in geen enkel verband stonden, hebben zij uitgedroogd, met bewonderenswaardigen ijver en prachtige nauwgezetheid, maar gingen zij daarna aan 't oordeelen, dan kwamen er vaak enormiteiten uit hun hoofden-vol-detailkennis, waar ieder, die poëzie kan voelen over verstomd moet staan.

En als een belangrijke opgave, neen, een dure plicht voor het thans volwassene geslacht van '80, moet het dan ook gelden, om de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, zooals die tot heden werd voorgesteld, op verschillende belang-

rijke onderdeelen, grondig te herzien, ten minste wat de aesthetisch-beschouwende en onderscheidende zijde ervan betreft.

Laat ik hier dan nog even, in 't kort, bijeenzetten de resultaten der voorgaande onderzoekingen, om zóó vasten grond onder de voeten te krijgen voor wat ik over Perk aan nieuws te melden heb.

Vondel en De Decker, die beiden uitzongen wat zij wezenlijk voelden, zijn de groote dichters⁺ der 17^e eeuw. Hooft en Huygens staan vlak onder hen op het tweede plan, de eerste als de bewonderenswaardige, met rhythmten en rijmen, en beeldjes en wendingen kunstig-spelende, bijna parnassische, maar dan ook ijs-kille technicus, Huygens als de zeer belangwekkende en soms zelfs dichterlijke redeneerder-op-rijm. Bij hen sluit zich aan: de nu nagenoeg in 't vergeetboek⁺ zijnde Jacob Cats, op wien men veel heeft gescholden, en niet geheel ten onrechte, maar⁺ Cats. die toch, op sommige plaatsen van zijn werk, een dichter zich toont, die, met zijn eigen karakter, gerust naast Huygens en Hooft kan staan.

⁺Algemeen overzicht van al het vorige.

Na deze voorname zeventiende-eeuwers komen de dichters uit de nadagen dier eeuw en het begin der 18^e, Lucas Rotgans, o.a., die veel beter verdienen dan, zooals tot dusver gebeurde,

met een korte, stroeve buiging in den hoek te worden gezet. Dan ziet men de 18e eeuw, die, zooals ik reeds zeide, een nieuwen bloei geeft met wezenlijk-echte dichters, Lucas Schermer, de dames van Merken en de Lannoy o.a., totdat tegen het einde dier eeuw de honderdjarige regeering van het proza begint, die reeds was voorbereid door de aardige Spectator's en de, heusch, te veel geminachte Arcadia's: Wolff en Deken, Feith en Bilderdijk schreven allen zoowel in verzen als in proza, maar in proza waren zij verreweg het best. Ook in de romantiek was het proza de meerdere: bij Beets' proza zinkt zijn vers-kunst, zoowel aan omvang als aan waarde, geheel in het niet. Potgieter, Thym en Hofdijk schreven óók zesmaal meer in proza dan in verzen, en dat veranderde eerst in '80, toen met Jacques Perk de zuivere dichter⁺ opkwam, die niets dan een geniaal dichter is geweest. Want Perk's proza, zooals dat b.v. bekend is geworden door de brief-fragmenten in Vosmaer's voorrede en vooral door het tweede deel van Tante Betsy's boek, toont dat Perk van den echten proza-stijl nog niet veel meer begrip had dan de eerste de beste intelligente schooljongen, die gewoonlijk het hoogste cijfer voor zijn opstellen haalt, omdat de onliteraire leeraar, die hem wel mag, ze meestal zoo

⁺Jacques Perk.

‘degelijk-ernstig’ en ook wel eens zoo ‘leuk-levendig’ vindt.

Na Perk echter kwam het proza nogmaals in de hoogte: om van mijzelf natuurlijk te zwijgen, v. Eedens proza, al moge het vaak wat vaag doen, is, b.v. in de ‘Koele Meren’ zeker niet minder goed dan het echte gedeelte van zijn vers-werk, terwijl Verwey, als hij op zijn best is, d.i. stil-onderzoekend en breed-overwegend en harmonisch-sprekend, zooals b.v. op verschillende plaatsen in zijn zeer verdienstelijke levensbeschrijving van Potgieter, thans zeker een tienmaal beter prozaïst dan dichter mag worden genoemd. Na dit overzicht in algemeene trekken kan ik overgaan tot het aangeven der geestlijke verwantschap tusschen Perk en een aantal goede dichters van den verledenen tijd.

⁺ Ten eerste dan Jeremias De Decker. Perk kende hem niet, maar toch zijn zij als kunstenaars, hier en daar, verre neven naar den geest geweest.

⁺Perk en De Decker.

Om deze stelling, (die paradoxaal moet klinken aan al degenen, die, op moderne wijze, gauw klaar zijn met een oordeel) een beetje minder vreemd te maken, moet ik mij veroorloven, een gedicht van De Decker ‘Christus gekruist’ te laten zien:

Ik hoor de spijkeren met ijsselijke slagen

Door hout en handen jagen:
't Geklop gaat overhand;
De wreedheid treft bij beurt dan de een dan de ander hand.

Nu sal se gaen aan 't hout de teere voeten hechten.
Daar smijtse door den rechten,
Dan door den slincker heen;
Amy! wat slaan is dat! dat knerst door vleesch en been.

Men recht het hout omhoog: ach, ach, dat dreunen, draaien,
Dat waggelen en zwaaien
Dan van en naar den grond,
Is elck hier weer op nieu een slag in elcke wond.

Zie daer het kruis gerecht, sie daer des Heeren leden
Van boven tot beneden
Soo jammerlich gereckt
Dat laes! het vel geen rib geen zenuw houdt bedeckt.

Dit vers - ik haal niet verder aan - is tot hiertoe inderdaad zóó schoon, zoo vlekkeloos
klaar in eenvoud van plastische beelding, zoo

ziel-doordringend van rhythmische muziek, dat ik wezenlijk niet begrijp hoe Dr. Jonckbloet er toe kon komen, zijn zotten eigenwaan te luchten door minderachtend te gaan spreken over den aanbiddenswaardigen dichter die dit schiep. Want zie, ik geef waarschijnlijk minder om het reële onderwerp van dit dichtstuk dan Dr. Jonckbloet doen moest, en toch voel ik me een zenuw-trilling van het hoofd tot de voeten door het lichaam gaan, als ik dit vers lees, wat hem onverschillig liet.

(Tusschen twee haakjes: ook het zetten⁺ naast elkander van De Decker en Cats als dichters van één soort, terwijl de hooge, hartstochtelijke De Decker, de kalme, nuchtre Cats, als poëten eer elkanders tegenvoeters zijn, is een zotheid, waar wie haar uitspreekt, alleen zijn algeheele anaesthesie mee bewijst).

⁺De Decker tegenover Cats.

Neen, dit gedicht is in waarheid een der allerschoonste gedichten van de heele 17e eeuw bij ons, daar een psychische gewaarwording als die dit gedicht geeft, anders alleen bij Vondel te krijgen is.

⁺ De meesterlijke Hooft, maar dien 'k nog meer zou bewonderen, als hij, wat men noemt, een ziel had bezeten, kan daar niet toe reiken, al gaat hij op een ladder staan, en Huygens, er bij vergeleken, vertoont zich als een maatschappelijke, uitstekend-pratende menheer.

⁺Hooft en Huygens

Welnu, houdt men dit thans ternauwernood meer genoemde vers van De Decker dicht bij de psychisch-ernstigste verzen van Jacques Perk, dan merkt men tusschen beide dichters een soort van broederschap, of liever De Decker wordt⁺ dan de poignantere vader, Perk de niet volgroeide, nog niet zoo volkomen-ontbloede zoon, maar die 't accent van zijn vader toch reeds uit de verte te pakken heeft.

⁺De Decker en Perk.

Jacques Perk, als eind-negentiende eeuw met moderne gedachten en levensbeschouwing, stond natuurlijk te verstandlijk tegenover de oud-Christelijke verbeeldingen, dan dat deze hem dichterlijk hadden kunnen stemmen, hem diep hadden kunnen grijpen in het overgegevene hart, maar toch, de donkerstille, gelatene wanhoop van De Decker's tafereel leefde ook eenigermate in Perk's over 't algemeen luchtiger binnenst en sprak zich, zij 't op minder hartstochtlijke wijze uit in der Grot-sonnetten even donkre maar zachter-gestemde pracht:

In de regels b.v.:

Wat of dat klotsen toch beduiden mag,
Dat jammeren, dat de echoos ondervingen?
Uit diepte en afgrond stijgt een eindloos ach.

hoor ik als een gedempten nagalm van De

Decker's onpersoonlijke wanhoop, ofschoon ik, zooals ik reeds zeide, zeker weet, dat Perk nooit De Decker had gelezen en zelfs misschien niet eens zijn naam had gehoord. Perk is natuurlijk, als half-kinderlijke jongeling, heel veel lichter, minder-schrijnend dan De Decker, maar blijkens de aangehaalde plaatsen konden beide dichters toch van een eenigszins overeenstemmende, waarachtig-dichterlijke zieleomberte zijn; doch 't is een somberheid, die, zelfs op haar toppunt, den lezer heerlijk aandoet, in tegenstelling b.v: tot de kwaadsappige donkerheid van Bilderdijk, die ons, al naar we op 't oogenblik zelf gestemd zijn, wild-ongeduldig of hartlijklachend maakt.

Nu ik over De Decker spreek, moet mij de klacht van het hart, die ik dikwijls, als ik hem las, in mijzelf heb geuit: Wat zijn wij toch voor een volk, dat de meest weemakende flauwheid van negentiende-eeuwsche vers-produktie slikt - ik noemde hierboven eenige voorbeelden - nieuwe editie op editie ervan gretig inkoopend, terwijl een waarachtig dichter, als de kranige Jeremias, nauwelijks ooit gevraagd, in de bibliotheken verduft....

⁺ De geleerde Jonckbloet, die alle poëzie, ook de voortrefflijkste, beoordeelde en meestal veroordeelde met zijn uit de tweede-hand theoreti-

⁺Dr. Jonckbloet.

seerende verstand, deze wezenlijk, ondanks zijn studie, ontzettend-dwaze poet's-killer, dien ik zelden kan lezen, zonder lachensstof te vinden, zooals een ernstig dokter glimlacht om een in eigen middelen geloovenden, naïeven charlatan, - Dr. Jonckbloet mag dan eenig goed gedaan⁺ hebben, door 't bot-weg vereeren van al wat oud was te stuiten, zeker heeft hij nog veel meer kwaads gebrouwd. De algeheele onverschilligheid van het thans levende publiek voor onze vroeger-eeuwsche letterkunde is, voor het grootste deel, aan hem te wijten, omdat hij met een aantal uit buitenlandsche boeken geputte frases, als met een vliegenklap, geslagen heeft naar eenige geniale talenten, wier geestelijke en artistieke voortreffelijkheid hij zelfs niet kon bevroeden, daar 't orgaan er voor hem ontbrak.

⁺Dr. Jonckbloet's schadelijke invloed op den smaak.

Zie, men kan mij gelooven, als ik zeg, dat wijlen de heer Jonckbloet, in zijn kritische uitspraken over onze vroeger-eeuwsche dichters, de plank bijna altijd misgeslagen heeft. Men kan mij daarin gelooven, zeg ik, en wel, omdat ik volstrekt geen opgewonden bewonderaar ben noch van mijn land, noch van zijn letterkunde, noch van iets anders wat uit Nederland komt. Ik vind volstrekt niet, dat onze vroeger-eeuwsche dichtkunst geheel gelijk zou staan in waarde met de oud-Grieksche, of de beste Engelsche; het

⁺ eenige wat Vondel b.v. gezegd kan worden boven Shakespeare vóór te hebben is de technische volmaaktheid van zijn vers, en een reeks van breed-lyrische, hoog-vrouwlijke sentimenten, waar de kortaffere, kernachtigere Shakespeare zich nooit in liet vergaan, terwijl ook het vers van den grooten Engelschman meer toevallig-uitgestooten lijkt, zooals het gaan wil en Vondel's klassieke evenwichtigheid mist. Shakespeare is een pittig-ferm prozaschrijver uit wien ook wel eens mannelijk-zielvolle verzen komen, Vondel is vóór alles de doorwrochte dichter van schoone verzen, die de volmaaktheid in zijn kunst heeft bereikt. Maar dit kon Dr. Jonckbloet in 't geheel niet zien en voelen, hij miste volstrekt het begrip van, want het orgaan voor de dichtkunst, en omdat hij daar blind voor was, moest hij wel alles gaan beoordeelen naar van buiten geleerde abstracties, hem door andere, knappere geleerde leeken aan de hand gedaan. Maar het resultaat is dan ook, dat hij zeer dikwijls leelijk vindt wat in waarheid goddlijk-mooi moet heeten - denk maar aan De Decker! - terwijl hij op een andren keer prijst datgene wat niets dan een schersenden neusknip verdient.

⁺Vondel en Shakespeare.

Wij hebben nu een, zij het ver, verband van sentiment gelegd, van geestesstemming tusschen Perk⁺ en De Decker. Perk's verhouding tot De Decker's

⁺Perk en Vondel.

tijdgenooten, Hooft en Vondel, die hij, voor zoover⁺ hij hen had gelezen, door en door kende, is natuurlijk heel innig geweest. Wie b.v. de moeite wou nemen, om, ^{+Perk en Vondel.} woord voor woord, Vondel's vertalingen van Vergilius en Ovidius na te speuren, waarin Jacques Perk veel heeft zitten lezen, zal waarschijnlijk een aantal parallel-plaatsen of ten minste -uitdrukkingen vinden. Ik ben er zelf nog nooit toe kunnen komen: er valt zooveel te doen in 't leven, maar voor wie zoo'n vergelijking belangrijk genoeg kan vinden, ligt daar waarschijnlijk tamelijk veel stof. Toen ik, in '81, de noten tot de eerste editie der Gedichten verzamelde, gaf ik een paar van die plaatsen op in 't latijn, ofschoon ik niet begreep, hoe Perk, die natuurlijk als aspirant-juridisch student slechts zeer weinig latijn kende, die plaatsen zoo vast⁺ in zijn hoofd kon hebben gehad, dat ze spontaan bij hem opkwamen, terwijl hij ^{+Perk en de Latijnsche klassieken.} verzen schreef. Jaren later echter kwam toevallig de herinnering bij mij boven aan de twee dikke deelen van Van Vloten's Vondel, die altijd bij hem op tafel lagen, en ik vermoed dus, dat hij daaruit zijn kennis der oude Latijnen had geput.

Nog belangwekkender vind ik het echter om vergelijkingen te treffen tusschen Perk en die Hollandsche dichters, die hij *niet* had bestudeerd.

En zoo wil ik hier dan even spreken over

+ Perk's lot-genoot Lucas Schermer, die zijn evenknie mag heeten in de 18^e eeuw. Schermer - ja, wat is het eigenlijk dat in Schermer bekoort? Wat hij zegt: zijn Herderszangen, Heldendichten en Mengeldichten, zelfs zijn treurspel Meleager, dat alles kan den modernen lezer, bij een vluchtige inzage, weinig treffen inderdaad. Hij lijkt te koud-mythologisch, te boekrig zou men zeggen: want hij haalde zijn poëzie voor een goed deel uit zijn lektuur, en niet, zooals Jacques Perk kon doen, uit zijn levensaanschouwing. De arme jongen toch, die slechts 22 jaar werd, is, van zijn geboorte, ziekelijk geweest, en heeft dus waarschijnlijk meer in de boeken, dan naar de natuur of het leven gezien. Maar toch, als men hem leest - doch dan moet dit aanhoudend en aandachtig geschieden - bevangt u, tusschen al het vervelende van zijn klassieke toespelingen en conventionele voorstellingen, een aangename gewaarwording langzamerhand, omdat zijn verzen plezier geven als de prachtige geheelen van zorgvuldig-bestudeerde en toch, door de echtheid van 's dichters natuurlijke aandrift, den lezer spontaan toelijkende muziek, die zij zijn. Zijn verzen zijn welluidend en levendig, zooals geen zijner tijdgenooten, zelfs niet de één geslacht⁺ oudere Lucas Rotgans, de koper-stemmige maar ook veel monotonere, ze te maken ver-⁺Schermer en Rotgans.

mocht. Ja, als Rotgans wel koper lijkt, door zijn zwaar-luid geschal, dat eentonig en toch niet leelijk, want vol-klinkend uit een klaroen schijnt te komen, dan is Schermer, daarbij vergeleken, veel fijner, hooger en rijker, ongeveer zooals een concert van fluiten mag zijn. Ik kan hier nu niet lang over Schermer en Rotgans uitweiden, maar in een bloemlezing van 18^e eeuwse literatuur, met karakteriseerende studies, die in 1909 bij den uitgever dezes verschijnen zal, en waarin ik de door het beperkte aanvoelingsvermogen der negentiende-eeuwse critici langen tijd zoo averechts-geziene dichters van den zoogenaamden 'pruikentijd' zal behandelen, in het boek waaraan het mij een genoegen is om te denken, daar onze 18^e eeuwse poëzie er door zal komen te staan in een ander en wel het ware licht en de eer zal krijgen die haar toekomt, in dat boek dan, hoop ik ook Rotgans en Schermer uitvoeriger te bespreken, en aan te toonen, dat onze negentiende-eeuwse poëten van vóór het jaar '80, op een paar uitzonderingen na, in vergelijking met hen niets meer dan onbeteekenende rijmers zijn geweest.

Maar toch, al houd ik van die eind-zeventiende-eeuwers en begin-18^e eeuwers, Jacques Perk, bij hen vergeleken, wordt een diep-psychisch, alleen naast Vondel te plaatsen genie.

⁺ Wilt gij de bewijzen? Lucas Rotgans is wezenlijk een knap poëet. Hij hoorde den klank van zijn vers en zag wat hij schreef.

⁺Lucas Rotgans.

Ziehier b.v.: ieder kent de geschiedenis van Narcissus, die verliefd werd op zijn eigen beeltenis in een beek. Welnu, zóó wordt dit door Rotgans beschreven:

Narcis zag bij geval zichzelf in de beek,
 En wierdt van liefde door syn schijnbeeldt ingenomen;
 Hij dacht den blanken hals te omhelsen in de stroomen,
 Den mondt te kussen, die naar zijnen mond geleek:
 Uit water wierdt de vlam in zijne ziel geboren,
 Een schijn, een zweemsel nam de minnaar voor de zaak,
 En voedde in zijn gemoedt de droefheid of 't vermaak.
 Dat nooit in wezen was kon 't blaakend hart bekoren.
 Dan tradt hij van de bron, maar aanstonds quam hij weer.
 Als hij haar vleide, scheen de schim hem ook te vleien;
 En schreide hij om haar, zij scheen om hem te schreien:

Maar rees Narcissus op, dan dook de schaduw neêr.
 Al wat beminlijk was, den wellust van zijn leven,
 Zijn allerhoogste goedt, zijn heil en grootsten schat,
 En al den rijkdom, dien hij in zichzelf bezat,
 Kon hem een hand vol stof, verbeeldt door 't water, geven.

Is dat niet fraai? De verzen loopen, als sloeg iemand op de piano, de voeten zwaar op de pedalen, en ik begrijp dan ook niet goed, om de waarheid te zeggen, waarom een auteur, die zóó krachtig wist te dichten, en tegelijkertijd zoo zacht, geheel en al in 't vergeetboek moet zijn geraakt. 't Is waar, op deze verbeelding volgt dan nog een vermaning en toepassing in 8 regels, maar die kan men best weglaten: zonder die, is het vers reeds geheel compleet. Rotgans heeft een zekere deftigheid die nooit stijfheid wordt, en die het vermoeden wekt, dat hij den eveneens in den goeden zin des woords deftigen Latijnschen dichter Claudianus tot model⁺ had gekozen, die hetzelfde grootmachtige, breedreikende gebaar heeft, en denzelfden sterk-gedragenen toon, [†]Rotgans en Claudianus. zwaar-klinkend, eenigszins plechtig, die alles om en in u tot zwijgen tracht te brengen door haar alles overstemmende, bedaardnadrukkelijke kracht. Maar muzikale harmonie is er toch meer in Rotgans dan wezenlijke ont-

roering, en als gij een aantal bladzijden hebt gelezen, nadat gij er eenmaal *in* zijt en zijn toon te pakken hebt gekregen, dan doet gij den fraaigedrukten kwartijn weer dicht, wel niet onvoldaan maar toch ook niet diep in uw ziel getroffen. Het psychisch-poëtische zit er wel in, maar komt toch niet, als bij Vondel, aangrijpend naar voren. Rotgans schreef meer meesterlijk vers-werk dan wat wij, thans-levenden, onder poëzie verstaan. Hetzelfde is 't geval met Antonides, en alleen als beschaafde, harmonische galmers spannen deze twee poëten boven Vondel de kroon.

⁺ Men kan hier zeker van worden, als men eerst een tijdlang in Vondel leest, en daarna even zoo lang in Rotgans of Van der Goes. Deze twee laatsten treffen u dan meer door hun zwaarder-dreunenden stijl, hun, zou men zeggen, rijkere volheid van klank, maar van Vondel houdt men over een aangenaam zielsgevoel, men kan aan verschillende plaatsen met genoeg terugdenken: omdat zij u eenigszins in 't hart hebben gegrepen, terwijl gij u daarentegen van zijn beide toch waarlijk talentvolle zonen weinig meer blijft herinneren dan een zeer prettige taal-muziek.

⁺Vondel, Rotgans,
Antonides.

Ik zeg dit alles volstrekt niet, om deze vergeten dichters, die beter verdiend hebben, te na te komen: integendeel, ik bewonder hen koelvriendlijk, en kan soms zelfs, bij reflectie, van

hen gaan houden, omdat zij zoo goed wisten, beter dan vele thans levenden, wat mooie Hollandsche verzen zijn, en zij de kunst verstonden, om verdienstelijke schijnbeelden der schoonheid uit hun pen op 't papier te gooien, met haast iedren haal hunner hand.

Maar dichters in den moderneren, of liever in⁺ den wereld-zin des woords, zooals Vondel vaak kon wezen, waren zij toch niet. Perk heeft regels, telkens en telkens, [†]Perk en Rotgans. die u zóó treffen door het slaande der verbeelding, het diep-doordringende van 't gevoel, dat gij ze uit uw hoofd kent, zoodra gij ze hebt gelezen. Misschien zelfs wordt dit intensief-dichterlijke veelvuldiger aangetroffen bij hèm dan bij Vondel, die op het voorbeeld der groote Latijnsche dichters, welke hij als vlekkelooze, onvergelykelijke Meesters beschouwde, zich ook vaak vergenoegde met klankvol te speecheen, in plaats van 't waarachtig binnenleven zijner ziel te doen zien. Maar dat wezenlijk diep-in psychisch dichterlijke, dat Vondel heel sterk had, naast de fouten, die hij van zijn modellen afkeek, omdat hij ze als geoorloofde dichterlijke manieren, ja, als deugden beschouwde, dat waarlijk-poëtische vindt men bij Rotgans in veel geringer mate: en het werk van deze was dan ook meer voortreffelijke welsprekenskunst dan wezenlijke poëzie. Toch zou een herdruk van

den dichter der 'Boerekermis' geen kwaad doen in onze dagen, want wil onze hedendaagsche Hollandsche verskunst, die aan den eenen kant wat stroef is, aan den andren wat stijf, en dikwijls zelfs volslagen klankloos, zich weer verheffen tot een schoone kracht, waar ook latere geslachten van genieten kunnen, dan moet zij alle zelfverbeelding afleggen en school willen loopen bij onze oude dichters, die wel niet heel diep gaan - maar och, de modernen op wie ik hier doel, doen dat toch waarlijk óók niet - doch die tenminste wisten, hoe verzen moeten wezen, om verzen te kunnen heeten, en hoe er tusschen de opeenvolgende klanken en den op en neergaanden rhythmus een wezenlijk verband moet bestaan en gehoord werden, zonder hetwelk een vers-regel wel een volg-reeks van korte en lange syllaben, maar toch nog geen vers-poëzie kan zijn.

Ik sprak hier over Rotgans en Perk en gaf aan, hoe deze dichters, ondanks hun onderling contrast, toch ieder voor zich wisten wat verzen zijn, in tegenstelling tot vele dichters van vóór, zoowel als na het jaar 1880, die zich verbeeld schijnen te hebben, of het nog doen, dat het eenig onmisbaar-kenmerkende van een vers in het beurtelings al of niet beklemtoond-zijn der syllaben bestaat. Alsof de deugdelijkheid van

een vers kon gemeten worden met een eenvoudig tel-raam, waar beurtelings een rood en een zwart balletje komen opschuiven, zwart voor het kort en rood voor het lang! Neen, mijneheeren, de zaak zit heel anders, is veel gecompliceerder: want de wezenlijke waarde van een vers wordt niet slechts naar de kortte en lengte der lettergrepen, maar ook naar de opeenvolgende klankwaarden van elke lettergreep afzonderlijk, in verband met die der vorige en volgende, bepaald. Die moet de dichter hooren en onbewust uitkiezen bij het dichten, zoowel als dat de lezer hen moet gewaarworden en voelen bij het in zich opnemen van het vers.

Wie nu de fijnste klank-nuances van het vers,⁺ waardoor het subtielere uiterlijke wezen van de dichtkunst gevormd wordt, wist te onderscheiden en hen, in de juiste combinatie, te gebruiken voor zijn eigen vers, die man, die jonge man was Lucas Schermer, en daarin stemt hij met Perk overeen. Ja, daardoor blijkt de arme jongen, ondanks het ons soms minder frischlijkende mythologische zijner stoffen of ten minste van de behandeling, die hij deze deed ondergaan, een als-jongere want minder-kranige broeder van Jacques Perk naar-den-geest. Evenals Perk, voelde Schermer behalve de groote lijn ook het fijne detail, zoodat men, wat bij Rotgans niet zoo ^{+Schermer en Perk.}

goed zou gelukken, telkens kleine stukjes uit zijn werk kan aanhalen, die, op zich zelf beschouwd, iets moois voor oogen brengen, waar de lezer plezier van heeft.

Telkens vindt men in het 534 bladzijden dikke klein 8° deeltje, waarin al Schermer's verzen door P. Vlaming zijn verzameld, van die fraaie plaatsen, bv.

Dat dartel meisje snoept gestadig van het ooft,
Zij eet de kern en gooit de doppen naar zijn hoofd.

of:

Voor wiens ivoore fluit
Zal nu de nachtegaal stilzwijgen op de abeelen?

of eindelijk:

Wij alleen
Vernoege ons, om 't vee al koutend na te treén

Bijna tweehonderd jaar geleden zijn deze verzen geschreven en toch doen zij u eenigszins aan, hebben zij dezelfde fijnheid van geluid en verbeelding, als bv. Karel van de Woestijne's ongemeene poëzie.

Het middelste van deze citaten had ook best door Perk gezegd kunnen zijn, terwijl het 1e en 3e aardige beeldjes geven van 't fantastisch landleven, zooals de op zijn bed woelende, want

voortdurend door pijnen gekwelde dichter het in zijn rustige oogenblikken schiep. Daarmede zeg ik echter niet, dat Schermer Perk's gelijke zou zijn: daartoe miste de eerste te veel Perk's warm-menschlijk, vergeestlijkt-zinnelijk gevoel en de gestadigheid der natuur-visie die den als een gezond mensch graag buiten levenden 19de-eeuwer, zoolang hij gezond was, eigen zijn geweest. Nóg een citaat:

De druifooft wekte alom op 't land
Een blijdschap

Lees dezen anderhalven regel maar eens goed in de maat: hoort gij dan niet, dat de woorden als huppelen, muzikaal dansen, zooals ze anders alleen bij Vondel, Perk en Hooft mogen doen? Te rekenen van het woord 'wekte' schiet de regel letterlijk verder, als had hij vleugels, en springt, zonder ook maar één terts stil te houden, over naar den volgende, waar het voorwerp staat[†] van den zin. Zoo'n overloop van den eenen vers-regel in den andere, die eigenlijk ingaat tegen de gewoonte van het oude Hollandsche vers, wordt ook herhaaldelijk bij Perk aangetroffen: en is misschien een der redenen, waarom sommige ouderwetsche critici vroeger beweerd hebben, dat Perk de kunst van verzen-maken

[†]Over het eniambeeren.

niet verstond. Mij is indertijd verteld, dat Ds. Hazebroek zich eens in dien geest heeft uitgelaten. Doch die goede menschen wisten blijkbaar niet, dat wat zij als ongeoorloofde vers-vrijheden van Perk-alleen beschouwden, reeds 180 jaren vroeger als iets gewoons gegolden had.

Duidelijk blijkt weer uit dit voorbeeld, dat, wie over dichters wil spreken, niet kan volstaan met in 't algemeene te praten en te beslissen, terwijl men uit zijn hoofd of uit boeken leerstellingen haalt en als vast-staand verkondigt, die op niets steunen als op eigen of andrer menschen willekeur. Neen, men moet de Nederlandsche dichtkunst kennen, ook in haar minder doorzochte hoekjes, want dáar zit vaak het allermooiste verscholen, welks voortreffelijkheid aan vroegere onderzoekers is ontgaan.

⁺ De wijsneuzig-nuchtere Jonckbloet bv. voor wien de poëzie een wezenlijk bovenwerp was, geeft zich bijzonder veel moeite om den toch nooit veel opgemerkten Schermer den kop in te drukken. Tien bladzijden lang zit hij, in zijn Literatuur, af te geven op den armen Haarlemschen knaap, die zich nooit op den voorgrond heeft gesteld. Maar hij toont daardoor alleen, dat er iets aan zijn eigen ontwikkeling ontbrak. Want Schermer gaf natuurlijk geen modern

⁺Jonckbloet over Schermer.

realisme, maar ondanks al 't voor ons gekunstelde, had zijn poëzie toch iets even bekoorlijks, als de achttiende-eeuwsche porceleinen beeldjes, die men nog wel in musea ziet. Men⁺ kan dat nu wel, op zekere wijze en uitgaande van eenzijdige, theorieën, onnatuur noemen, maar wat blijft er op die wijze over van de heele Europeesche literatuur van de 17e en 18e eeuw, die allemaal meer of min klassicistisch is geweest? Zelfs Shakespeare is van die mode niet⁺ vrijgebleven, doch voor wie het juiste begrip heeft der dingen, wordt een dichter nooit minderwaardig door den eersten oorsprong zijner beelden, maar alleen, indien hij de beelden in het geheel niet vóór zich heeft gezien, en dus alleen met woorden speelt. En evenmin ook als⁺ een inzichtig mensch Racine b.v. onnatuurlijk zal vinden, omdat zijn Grieksche en Romeinsche figuren meer hebben van heeren en dames aan het hof van den Zonnekoning, dan van wezenlijke Grieken en Romeinen uit den tijd, waarin zij gezegd worden te leven, evenmin is aan Schermer de dichterlijke waarde te ontzeggen, omdat hij Grieksche goden beweert te schilderen, terwijl hij in waarheid een beetje mal-doende Hollandsche jongens van zijn tijd geeft in Grieksch costuum. Neen, Schermer verdient ten volle een reha-

⁺Over het classicisme onzer vroegere dichters.

⁺Shakespeare.

⁺Racine.

bilitatie; hij was geen aangrijpend kunstenaar, maar hij kon aardig en bevallig zijn en op zekere wijze geestig en zijn vers is van een soort, voor wier zacht-genuanceerde fijnheid van beweging en sporadische visie ik voor mij gaarne de met groote slagen voort-roeiende verstandlijkheid van Bilderdijk's, op verre na niet zoo aantrekkelijke, want koud-opgewonden-doende of onbeduidend-zeurende verzenreeksen geef. Beschouwt men een vers van Schermer op den keper, en diep-in, dan komt men, evenals bij de kunst van Perk, op dezelfde wijze behandeld, tot de artistiek-gevoelde opvatting, door den dichter, van de, door de inwerking van 't leven op zijn zielszijn, geborene en gevormde stof. Tracht men daarentegen evenzoo door te dringen in en achter Bilderdijk's verzen, dan komt men meestal, evenals dit bij de latere verzen van Verwey het geval is, meer tot een wel eenigszins droog-verstandelijke en koud-wilskrachtig geuite opvatting van de dingen, waarbij het eenig-poëtische, dat geconstateerd kan worden, in het hier uitsluitend uiterlijk-technische van den vers-vorm bestaat.

⁺ O, ik weet zeker, dat als Schermer en Perk elkander ontmoet konden hebben in de Elyzeesche velden, dat dan de 18e-eeuwer tot den 19de-eeuwer zou hebben opgezien, als tot den

⁺Ontmoeting van Schermer en Perk.

diepren en rijkren gevoelskunstenaar, terwijl Perk, van zijn kant, aan zijn niet-onverdienstelijken voorganger de hand zou gereikt hebben, om diens over 't geheel krachtigen en toch aangename vers-bouw, zoowel als om de bijzondere fijnheid van zijn nu eens realistische, dan weer fantastische detaillering, en in 't kort om de vloeiende en toch stevige levendigheid van zijn dikwijls zacht-karaktervolle en altijd vriendelijk-behagelijke vers.

Na zóo Perk's veel zwakker, maar toch wel aardig broertje van tweehonderd jaar geleden uit zijn vergetelheid omhoog te hebben getrokken, gaan wij nog een eindje verder, en bemoeien ons, voor een oogenblik, met den wel eenigszins meer dan Schermer bekend geblevenen, maar evenzeer als deze, en bijna even onrechtvaardig, door negentiende-eeuwsche pedante wetters terneêr-gehaalden Smits. Dirk⁺ Smits behoort tot de reeks van ook voor ons geslacht nog waarde-hebbende dichters, die eerst door de luide redenaarspoëzie van Bilderdijk en zijn tijdgenooten op den achtergrond gekomen, daarna nog eens flink door een paar zichzelf voor bijzonder knap aanzierende, maar geen spier kritisch inzicht vertoonende filologen om de ooren zijn geslagen, als verdienden ze geen plaats in de Nederlandsche poëzie.

⁺Dirk Smits. 1702-'52.

De waarheid echter is deze, zooals zij gezien en begrepen en gevoeld wordt door een mensch, die, in volstrekt-onbevangene keuring, onze 18^e eeuwse literatuur op haar juiste waarde heeft leeren te schatten: Dirk Smits is van tijd tot tijd een allerbekoorlijkst, ons heele binnenzijn dansen doend, oorspronkelijk dichter, en altijd onderscheidt hem, ook daar waar hij niets doet dan rustigjes rijmen, de nimmer laf-wordende, maar steeds iets mannelijk-ferms behoudende zachtvloeiendheid van zijn vriendelijk-open vers.

Men zou, als men op den toon der verzen wil letten, de volgende opklimmende reeks kunnen[†] stellen: Dirk Smits, Perk, Boutens. Alle drie zijn zachthelder-zingende, subtiel-ziende en -zeggende dichters, en wat accent betreft, vindt men bij alle drie iets terug van den nu weinig meer genoemden, maar toch alleraangenaamsten Duitschen[†] dichter Uz. Men begrijpt wel, hoe ik dit bedoel: vergelijken en eenige onderlinge overeenkomst opmerken, is heel iets anders als voor gelijk en gelijkvormig verklaren. [†]Dirk Smits, Perk en Boutens. [†]Uz.

Op den doorsneê-Smits na, zijn deze Hollanders veel beter, vooral veel rijker en ongemeener dan Uz. Maar toch als het vers-werk van dezen vreemdeling in zachtheid zonder slapheid, in geurigheid en fijnheid vergeleken mag worden bij het oppervlak van een rijpen perzik, dan kan ook hetzelfde

gezegd worden van deze Hollandsche talenten alle drie.

Smits en Uz lijken het meest op elkaar: alleen⁺ is Smits dan schraler en tevens breedvoeriger, maar toch ook Perk en Boutens hebben vaak iets van het donzig-mollige van Uz in hun kunst. ⁺Smits en Uz.

Smits en Uz waren beiden achttiende-eeuwers van de, wat men zou kunnen noemen, ‘arcadische’ soort, maar bij Perk is dat arcadische, wat bij Dirk Smits slechts hier en daar zich weet te concentreren tot iets onsterfelijk-heerlijks, verkrachtigd en doorlopend verheven tot een idealiseerend, alles in-rose-ziende, maar toch innerlijk-menschelijk voelen voor het vrouwelijke, terwijl het bij Boutens nog verkantigd en als vermannelijkt wordt tot een gedempt-epigrammatische zieningsmijmerij.

Wilt ge een aanrakingspunt tusschen Perk en⁺ Smits? ziehier:

Zie, hoe in 't kabblend kristallijn
De zilverblanke visjes woelen,
Zij spartelen den vijver uit.
De zwaluw komt met blij geluid
Haar voetjes in het water spoelen,
Terwijl ze op kleine vliegjes loert
Ei, zie! hoe zij haar vlerkjes roert.

⁺Perk en Smits.

Is dat niet een alleraardigst tafereeltje, waar ook de thans levende plezier in hebben kan? En doet het uit de verte, in soort, niet denken aan Perk's prachtig sonnet?:

Het zuidewindje suist door zwarte twijgen
En kust het slapend dons der zangers teeder.

Perk's vers is gevoelig en muzikaal, dat van Smits blij-opmerkend realistisch en de hoofdstemming van beide verzen is dus zeer verschillend, maar de soort van beelding, de wijze van zien is precies gelijk. Smits is lang geen Perk, hij mist diens rijke voelen voor de natuur, zoowel als 't menselijk-melodieuse, waar de dichter van Mathilde door ontroert, maar in zijn wijze van zien staat Perk soms vrij dicht bij hem en toont zich dan als een vervolmaakte, want verklassiekte arcadische Hollander van het eind der 19e eeuw. Hij is, ik zeg het, heusch, zonder schertsen, in sommige gedichten een heel veel verbeterde editie van mijn Hellevoetsluizer huisvriend, in wiens zes kwartijntjes ik vaak met waar genoegen blader en lees.

Tusschen twee haakjes vraag ik: merkt gij⁺ wel, lezer, hoe die 18e eeuwers volstrekt niet zoo 'min' zijn, als zij door sommige wezenlijk-

⁺De 18 eeuwers en
Bilderdijk.

onletterkundige filologen van de 19e eeuw zijn voorgesteld? Bilderdijk heeft hen op den achtergrond gedrongen, door zijn sterkere oratorische kracht en zijn bredere ontwikkeling, maar als loutere dichters beschouwd, spannen zij wezenlijk boven hem de kroon. Bilderdijk toch was niet zoozeer een vrij-uit zingend dichterlijke, die zijn onbewust-psychische binnenleven uitzegt, als wel een betoogende, bewerende en sterk-willend-eerzuchtige natuur, wien de verskunst een welkome gelegenheid verschafte, om voor de wereld te pronken en zich te doen gelden als iets opperst-buitengewoons. Maar in waarheid was hij meer een virtuoos dan een poëet. Hij schreef verzen even makkelijk en coulant, maar meestentijds ook even kalm-onontroerd, als een geroutineerde koopmansklerk zijn brieven en facturen opstelt en in elkaâr zet, en het gevolg is dan ook, dat, voor wie scherp-oplettend toekijkt, alle fijnere schoonheid van klank en beelding, die de weergave is van het waarlijk-dichterlijke voelen, in het meerendeel zijner verzen wordt gemist, terwijl dat alles wèl, al is het niet overal, wordt aangetroffen in zijn voorgangers van het begin der 18e eeuw. Tusschen Perk en Bilderdijk is dan ook geen[†] vergelijking te treffen, want tusschen die twee dichters bestaat volstrekt geen gelijkenis. Men [†]Perk en Bilderdijk.

kan ze wel naast elkander zetten, maar dan merkt men al heel gauw, dat alles wat Perk goeds heeft, zijn eenvoudig, zonder ophef of aanblazing, zich uitend menselijk gevoel, zijn scherp-nauwkeurige en toch dichterlijke, want psychisch-bewogene kijk op de natuur, de fijn-muzikale rijk-genuanceerde huppling en zwiering, tinkling en juiching van zijn melodieuze verzen allemaal dingen waren, die Bilderdijk miste, waarvan deze misschien zelfs het bestaan niet heeft vermoed. En met Bilderdijk's onmiddellijke voorgangers valt Jacques Perk evenmin te vergelijken, want Bilderdijk's oratorische kunst was volstrekt niet uit de lucht komen te vallen, maar liet zich reeds eenigermate voorspellen uit de dichters van het midden en einde der 18e eeuw, die allen, zoo b.v. Lucas Pater, veel meer redenaars dan poëten zijn geweest. Om het hier even aan te duiden: de 18e eeuw bestaat, wat de dichters betreft, uit twee scherp afgescheiden helften. En de grens-lijn tusschen die beiden⁺ wordt gevormd door Feitama, den bedaarden, gladden, nuchtren, maar als zoodanig waarachtig niet [†]Feitama. onverdienstlijken versifex. Ja, Feitama, wat is die man onrechtvaardig behandeld door het nageslacht! Hij was stellig niet wat men onder een wezenlijk dichter verstaat, maar de verzen-makende dominé's van het jaar '40, die hem den gek

aanstaken, misten al zijn goede kwaliteiten, zonder daarom betere poëten te zijn. De lectuur van Feitama, met diens aangenaam-onberispelijk vloeiende verzen is, voor wie poëzie uitsluitend leest om den uiterlijken vorm - en zoo hebben, vooral in den ouden tijd, velen gedaan - een genoegen, dat niet te laag te schatten is. En ik zelf moet ronduit zeggen: hoe de kerel - de heer Feitama vergeve mij de gemeenzame zegswijze! - het klaarspeelde, om zulke aangename verzen te maken, ik weet het nog niet precies, maar hoop er achter te komen, en ondanks al zijn vervelend-vlakke droogheid, heeft hij zich, om eens zoo te spreken, een meester getoond op het studie-klavier onzer taal. En de volstrekt niet verdiende slechte reputatie, die hij tot in onzen tijd heeft behouden - och, de menschen die het hardst op hem schimpten, waren zelf toch waarachtig óók geen oorspronkelijke genieën, en zelfs, in 't opzicht van den vorm, verreweg de mindren van den lachwekkenden paljas, wiens armpjes en beentjes en tong zij luidschertsend deden bewegen, zoodat zij zich voorzeker wat kalmer en fatsoenlijker hadden moeten gedragen jegens den vlijtigen werkman, met zijn geoefend gehoor, die hen allen toch steeds de baas bleef in datgene waar hij naar gestreefd had, nl. te maken impeccabele verzen en anders niet.

Zoo stond, of liever lag Sybrand Feitama als een dam, een onwrikbare dam tusschen de nog artistiek-levendige nakomers op Vondel en de droge, koelere, maar tevens meer beweging makende voorloopers van Bilderdijk. 't Was of de Nederlandsche dichtkunst in hem zich bezon, en dacht: ik moet mij niet meer ophouden met kinderachtigheden uit de oude doos: verbeelding, gevoeligheid, naïefheid, wat is dat, wat kan dat ooit wezen voor verstandige menschen, die hun weetje wel weten, en voor wie slechts het degelijke waarde hebben kan? En zoo siepelde, over hem heen, de stroom der Nederlandsche dichtkunst verder, en vertoonde zich op dat lage, koele, netjes in elkaâr-gepleisterd baksteen en hoogtetje, dat Feitama heette, als een ondiep, zacht-vloeiend en kristal-klaar watertje, dat aan den anderen kant dan weêr afgleed en regelmatig voort-traagde, zonder iets opmerkenswaardigs er aan. Maar langzamerhand kwam er toch weer wat beweging: de zonneschijn van Poot was wel weg, en de fraaie waterplanten, die aan gindsche zijde van den dam op den stroom hadden gewieged, maar men hoorde toch weer werking, ja, zelfs lawaai en kabaal. De schoonheid was niet, met de andere dingen mede, over het dammetje gekomen, en zoo begon nu de koude drukte, die eerst stijfjes-wild opspatte in Onno Zwier

van Haren, om dan haar hoogtepunt te bereiken in Bilderdijk.

Ofschoon Helmers zijn best deed, om het⁺ luidste te rumoeren en daar inderdaad soms in slaagde - hij heeft wezenlijk wel iets van een hollen, strak-voortrollenden storm, van een stijven bries, zooals de zeelui zeggen - hij kon toch op den duur niet de aandacht blijven trekken. Want Bilderdijk was veel ontwikkelder, een man van kunde en beschaving, en deze wist dus in zijn meerendeels nadrukkelijk-nuchtere rijmwerk genoeg te leggen aan geleerde toespelingen en blijken van belesenheid, om de verstandelijkonartistieke verlangens van zijn tijdgenooten in zeer ruime mate te voldoen. Doch de dichtkunst werd zodoende welsprekendheid-op-rijmmaat en dat heele tijdvak der Nederlandsche poëzie van Feitama's dood tot Bilderdijk's afsterven heeft - men kan 't begrijpen - dientengevolge niets met Perk te maken, die geen redenaar-op-rijm, maar een voelend en aanschouwend, een diep-in wezenlijk dichter is geweest van de eenig-echte soort. Op de periode van het na-Vondeliaansche, half-om-half artistieke en kalm-redeneerende, die nog wezenlijke literaire kunst gaf, is zooals ik⁺ reeds aantoonde, gevolgd die andere van het luidkeels-verzekeren, exclameeren, galmen, waardoor de zetterijen een extra bestellinkje uitroepings-

⁺Helmets.

⁺Dichterlijke rhetoriek van voor Bilderdijk tot 1890.

teekens noodig kregen en die nog tot 1860, in een groot deel van Da Costa, neen, nog tot '90, in het meerendeel van Ten Kate's verzen voort heeft geleuterd en door-gedold. Ja, de generatie van '40, op de smaakvollere Thijm en Potgieter na, wist zich, ondanks den diep-in nuchtren aard van haar vers-produktie, vaak aan te stellen of zij diep-bezield was, alleen door rijkelijk te spelen met de uiterlijke versierselen der nagedaan-romantische rhetoriek. Maar in waarheid was haar werk in hoofdzaak niets dan een afstammeling in rechte linie van de twee ouderwetsche poëten, die ik noemde, ter eenre van den bedaardjes-meedeelenden Sybrand Feitama, ter andre van den angeblazen oreerenden Willem Bilderdijk. Zij waren dekadenten, omdat zoowel de toon als de aard van hun arbeid reeds aan lag gegeven in het sterkere werk dier vroegere dichters, terwijl het wezenlijk-goede wat hun Meesters kenmerkte, het soms hartstochtelijk-ziende van den Ondergangsschrijver, het wezenlijk-treffend harmonische van den Telemachus-vertaler in hun eigen tienmaal onbeduidender rijmwerk meerendeels tevergeefs wordt gezocht. Alleen Ten Kate in zijn *Schepping*, een stuk, dat door onze generatie totdusverre veel te weinig is opgemerkt geworden, ja, te weinig, omdat het in zijn soort beter is dan al het andere wat de

dominé's-bent in rijm heeft geschreven, alleen J.J.L. ten Kate heeft zich, in zijn hoofdwerk, *Bilderdijk's* gelijke, ja, in zacht-harmonischen rhythmus diens meerdere getoond.

De lezer zal, hoop ik, merken, zoowel uit wat ik hier, als wat ik hierboven reeds zeide, dat ik volstrekt niet zoo spreek als ik doe, over de dominé's en hun vers-werk, uit vooropgezetten⁺ afkeer. Neen, integendeel, ik weet hen te waardeeren in wat zij goeds gedaan hebben, en moet het alleen betreuren, dat zij die heilzame eigenschap voor iederen dichter, de zelfkritiek, die geen kunstenaar mag ontberen, veel te weinig in praktijk hebben gebracht. En dat zij bij de beoordeeling van hun eigen arbeid zoo nonchalant te werk gingen, daarvoor laat zich zelfs een verontschuldiging vinden of ten minste een verklaring. Want het onontwikkelde publiek, dat zoo gretig greep naar wat een geliefd kanselredenaar uit wou geven, heeft die goede predikanten, natuurlijk onwillekeurig, zóó sterk gestijfd in de overtuiging, die zij misschien uit zich zelf reeds een beetje hadden, van de uitnemende voortreffelijkheid hunner eigen dichtgave, dat zij maar doorrijmden als zieltjes zonder zorg, terwijl geen enkel oogenblik de gedachte bij hen opkwam: 'Zou dat nu wezenlijk poëzie zijn, wat ik daar schrijf'? Want och, het publiek handklapte en

⁺Mijn oordeel over de generatie van '40.

kocht, hoofdzakelijk om nieuwe prachtbandjes te krijgen voor zijn salontafels, en in de gezelschappen, waar de dominé's, met eerbiedige bereidwilligheid, werden ontvangen, hoorden zij somtijds fluisteren: 'Dat is de groote dichter, dominé die-en-die'. Een mensch zou inderdaad wel bijzonder kritisch-inzichtig moeten wezen, ook ten opzichte van de waarde van eigen produktie, om zich in 't geheel niet door dien schijn te laten beetnemen, en niet te gaan denken: 'Ja, er is geen twijfel aan, ik ben een groot poëet!'

Waarbij natuurlijk nog komt, dat die geestelijke heeren inwendig veel te veel vervuld waren van de gewichtige plichten hunner kerkelijke betrekking, dan dat zij ooit ernstig de aarzeling bij zich konden voelen opkomen: 'Ben ik wel wezenlijk zoo'n opperstvolmaakte puik-dichter, en heeft het publiek in zijn lof ook soms ongelijk misschien?'

[†] Neen, tusschen Jacques Perk en bijna de geheele onmiddellijk aan hem voorafgegane dichter-generatie bestaat geen enkel punt van aanraking, laat staan van gelijkheid. Want wat de dominé's aan vers-werk te voorschijn brachten is voor het meerendeel geenszins een uit hun onbewustheid gekomene dichterlijke schepping, maar alleen met bewusten wil op 't papier gebracht rijmwerk, waar de kerkelijke bedoeling

[†]Geen verband tusschen Perk en de meeste dichters van '40.

een duim dik opligt en dat dus in geen enkel opzicht den naam verdient van poëzie. Uit het ondiep-redeneerende en beschouwende dagelijksch verstand toch van de godsdienstleeraars kwam dat pseudo-dichtwerk, maar *niet* uit het voelende, onbewuste Wezen van hun diepste binnenziel, gelijk dat laatste wel het geval was bij de voor den dichter-zelf als uit de lucht vallende verzen, waarmede Jacques Perk, zonder het zelf te willen⁺ of ook maar eenigszins te weten, de thans aan den gang zijnde periode onzer Nederlandsche dichtkunst heeft ingewijd.

⁺Met Perk begint een geheel nieuw tijdvak der Hollandsche poëzie.

Eerst toch met de verschijning der Mathilde nam het anderhalf-eeuwige rijk van Feitama een einde, zoowel als de hol-geestdriftig declameerende redenaarskunst van de Bilderdijksche soort, die beide op het werk der generatie van '40 nog een duidelijk naspeurbren invloed hebben gehad: Beets' allereerste verzen, bv., waren, bij tusschenpoozen, Bilderdijkiaansch, en na, daarna, een tijdje onprettig valsch-romantisch mal gedaan te hebben, verviel hij tot het droge, nuchter-constateerende verzekeren en zeuren, dat naar Feitama heen-wees, maar zonder dat hij tevens diens hoogst aangename, gladde en toch vaste, vorm-volmaaktheid kreeg.

Ja, om hier nog even bij stil te staan: reusachtig-groot inderdaad is de ongeweten-nawer-

kende invloed van dien rustig versificeerenden,⁺ rijken Amsterdamschen rentenier geweest. Of misschien is het juister om zóó te spreken: Feitama vertegenwoordigde, door zijn werk en zijn optreden, een belangrijke zijde van het Hollandsche volkseigen: het nauwkeurige, ondiepe, welgeweten-bedaarde, en een beetje pedante, en al werd hij nu ook, die veel knapper was dan al zijn dekadenten bij elkander, door die dekadenten-zelf later aangescherpst: zijn geest, die de geest-zelf der Hollandsche natie was, in een van haar meest kenmerkende, ondichterlijkste momenten, is in de 150 jaren, die sinds zijn overlijden verliepen, telkens weer voor den dag gekomen in latere poëten, en met zijn koele saaiheid, zijn verstandelijke preciesheid, valt die kant van het toenmalige Hollandsche karakter zoowel in den lateren Beets te bespeuren, als in den tegenwoordigen Verwey, terwijl het onherroepelijk-nuchtere van dien geest ook teruggevonden wordt zelfs in de oratorische figuren van Onno Zwier van Haren, zoowel als in het veelwoordige, en voor ons lateren bijna-onleesbare middelslag-rijmwerk van Bilderdijk.

⁺Langdurige invloed van Feitama.

Wou men paradoxaal zijn, men zou zelfs kunnen zeggen, dat Feitama, blijkens zijn onbewuste voorziening van het later-komende, een soort van genie moet zijn geweest, omdat hij

zoo goed op het juiste oogenblik datgene heeft weten te pakken en vast te leggen in zijn eigen werk, wat gedurende zoo'n lang tijdsverloop na zijn afsterven het telkens weer boven-komende karakteristieke van de Hollandsche natie en haar dichters zou zijn.

In mijn boven-vermelde bloemlezing van 18e-eeuwsche letterkunde hoop ik dan ook over Feitama uitvoeriger te spreken, en hem de historische plaats en beteekenis aan te wijzen, die hem m.i. eerlijk toekomt, maar die hem door zijne ondankbare kleinzonen, wien hij in waarheid een groot dichter had moeten schijnen, uit gebrek aan historisch-letterkundig inzicht, onrechtvaardiglijk is ontzegd.

Nuchter-kalm zijn in alles, tot zelfs in zijn dichtkunst, is het eerste vereischte, waaraan een traditioneel Hollander van de echte soort behoort te beantwoorden, en dat is dan ook de 'drawback', die in al den tijd, verlopen sinds de laatste afglans der 'gouden eeuw' verdofte, onze Nederlandsche dichtkunst terneêr-gedrukt hield en tot alleen-uiterlijke verskunst heeft gemaakt.

Eerst Jacques Perk heeft spontaan met dat nuchtere gebroken, geheel en al gebroken, en daardoor, spelend als een kind, de definitieve daad gedurfd, waartoe, van al de vorigen, alleen

Everhardus Potgieter en Josef Alberdingk Thijm, de diep-ernstige werkers, de degelijke meeners, de vaak geniale talenten, reeds een flinken aanloop hadden genomen, waardoor zij voor altijd den eerbied van allen blijven verdienen, en de innig-hartelijke liefde van ieder Hollandsch dichter, die vindt dat rijmen en dichten niet één zijn maar twee.

En al tracht nu een afvallige van de beginselen van '80 het gemaatzet-constateerende weer in eere te brengen, zoowel door zijn eigen werk als dat van zijn leerlingen, zich verbeeldende dat hij daardoor eerst echt-Hollandsch zich toont,⁺ het zal hem niet lukken, omdat de aard van het Hollandsche volk en dus ook der Hollandsche kunst in de laatste veertig jaren heel verschillend is geworden van die hij sinds lang was geweest. De geestelijke onbewuste ondergrond der menschen van de tegenwoordige en de komende generatie's is reeds en zal hoe langer hoe meer wezen een heel andere als die van de vorige geslachten, en wel krachtens de geheimzinnig-werkende oorzaken, die het algemeen-geestelijke van een heel volk, want dat van elk der individuën afzonderlijk, regelen, doen groeien of zwakker maken, en die altijd aan den gang zijn, al merkt men het niet. De vroegren vatten die oorzaken samen onder de begrippen God

⁺Vershil tusschen de thans levenden en de vroegren.

en Duivel b.v., maar tegenwoordig stelt men voor die beide kinderlijke voorstellingen een ander Begrip, het Onbewuste in de plaats, ofschoon men moet erkennen dat zoowel, de ouderwetsch-mythologische als de modern-psychologische eerste Oorzaak beiden evenzeer den mensch in het duister laten tasten, en in den grond der zaak door de eene zoowel als door de andre niets op voldoende wijze wordt verklaard.

Enfin, hoe dit dan zijn moge, het Hollandsche karakter is in alle gevallen veranderd, en wie dit niet zoo dadelijk gelooven wil, heeft eenvoudig maar te letten zoowel op onze nieuwere plastische als op de moderne literaire kunst.

Jozef Israels en de Marissen o.a. zijn in alles⁺ de contrasten van de schilders, die hen onmiddellijk in den tijd vooraf-gingen, Jacques Perk en de overige thans nog levende goede dichters lijken gelukkig al zeer weinig op de het meeste genoemde en gekochte schrijvers van het vorige geslacht.

⁺Vershil van den nieuwen tijd en den oude.

Ja, het Hollandsche volk is veranderd en, met ons volk, zijn kunst. Wij hebben opgehouden kerksche kooplieden te wezen, uitrekenende en katechiseerende sleur-aanbidders, deftig-bebakkebaarde en lang-gejaste half- of driekwart-synodale christenen, voor wie de wereld in achttienhonderd jaar alleen nog maar éénmaal, in 1517,

iets nieuw-goeds had voortgebracht, die altijd stoften op het verleden, zonder zelf iets uit te richten, en wier hoogste literaire aspiratie erin bestond, om gedichten te schrijven, even braaf en vroom als die van Felicia Hemans, maar zonder de poëzie, die, ondanks alles, toch in haar vriendelijk-weeke rhythmten schuilt. Wij willen nu verzen hebben waarvan de inhoud *niet* bedoeld is met nuchtre hersens, en vervolgens koeltjes uitgewerkt in technisch-knappe rijmmaat; neen, sinds '80, willen de Hollanders échte gedichten zien, poëzie in den waren zin des woords, zooals Vondel en De Decker, de goede 18e eeuwers, Potgieter, Thijm en Vosmaer in of kort voor onze jeugd wisten te geven, en vooral ook Jacques Perk, wezenlijk nog heerlijker dan een der drie laatsten, in zijn korte letterkundige leventje heeft gebeeld.

⁺ Omdat de poëzie gelijken tred houdt, in waarde, met de verdieping en verruiming der volksziel, moet dus ook het tegenwoordige, zoowel als 't komende geslacht blijven breken in de dichtkunst met het hard-nuchtre, verstandelijk-berekenende, het valsche, want verkeerd-gericht wilskrachtig-boersche, om zoo te spreken, dat ons altijd, maar vooral onzen dichters van de laatste anderhalve eeuw, met weinig uitzonderingen, is eigen geweest, en waarvan nog, in het tegen-

⁺Plicht der tegenwoordige hollandsche poëzie.

woordige geslacht, de volwassene Albert Verweij de zuiverste vertegenwoordiger is.

Ja, niet het uitsluitend-verstandlijke, zonder emotie of muziek of diepte, maar het wezenlijk-verstandige, want ruim-uitziende en diep-indringende, tot in de fijnste essentie, moet het hoofdkenmerk wezen, zoowel van onze kunst, als natuurlijk óók van onzen innerlijken aard.

En daarom is Jacques Perk, in zijn wezen, zoo'n uitstekende kunstenaar voor onze en de komende generatie, en wijst hij allen andren dichters den juisten, eenigen weg, dien zij hebben te gaan, omdat hij zelf wat hij schreef geheel en al *doorvoeld* had, in de eerste plaats de dingen, maar dán ook de woorden, zoodat hij beide deze kanten van het kunstwerk, in zijn gedichten, tot gelijk en gelijkwaardig, ja, tot een magnifieke eenheid maken kon.

III.

Jacques Perk vergeleken met een paar buitenlandsche dichters en op zichzelf: psychologisch-aesthetische waardeering.

Waarom is Jacques Perk zoo'n buitengewoon kunstenaar en blijft zijn 'Mathilde,' ook nog na 28 jaren, uitsteken boven bijna al het voortreffelijke wat de Nederlandsche poëzie ons geschonken heeft in dien tijd?

Gorter's 'Mei' bv. is een prachtig dichtstuk, dat ik mijn heele leven hoog zal houden: want het doet denken aan een bosch van boomen-hooge bloemstruiken, waar tusschendoor en onderheen men loopen kan, terwijl er een rozenblaadje telkens om u heen-fladdert, of geurend langs uw wangen en lippen strijkt. Oorspronkelijk is Mei óók en volstrekt geen bewerking van buitenlandsche motieven, maar toch - al wordt de Gorter der schoone jongelingsjaren daardoor volstrekt met minder: zelfs Vondel gebruikte wel eens buitenlandsche stof - toch kan niet ontkend worden, dat de Mei niet zoo heelemaal en diep in van Gorter-zelf alleen is, als de Mathilde dat

van Perk heeten moet. Zie, men heeft Gorter wel eens lastig willen vallen, door te zeggen, dat hij hier en daar aan Keats herinnert, maar al geloof ik wezenlijk, dat hij door de lezing van⁺ Keats' schoone gedichten de eerste aansporing heeft gekregen om zijn eigen, wonderbare schepping te beginnen, toch dient erkend te worden ^{+Gorter en Keats.} dat Mei van Gorter-zelf is, en heelemaal geen navolging of dekadentie van andere dichters, omdat hij alles wat hij mag overgenomen hebben, toch volstrekt tot zijn persoonlijk eigendom wist te maken, doordat hij zijn eigen toon en beweeg er aan gaf. Leest men bv. Endymion, Keats' eerstgeboren hoofdwerk, dan krijgt de voor-poëzie-gevoelige een heel andren indruk, een veel weekere, men zou haast zeggen, een opperst-gedisgeerd-gemaniëerde, dan diezelfde mensch zal ontvangen bij de lezing van 'Mei'. En dat moet ook wel, omdat Gorter, al moge hij dan 't een en ander aan Keats ontleend hebben, toch een heel ander temperament heeft, een ander-soortig mensch is, als Keats heeft gehad en dus is geweest. Gorter's Mei heeft slechts een schijntje van Keats' echte rozenolie in een wijd-klaar-frisch tot op den bodem doorschijnend meer van zuiver-Hollandsch Gorter'schen aard.

Ik kan het niet kiescher, en tegelijkertijd niet juister uitdrukken om te zeggen, dat het

schoonste, wat Gorter maakte, toch iets heeft wat niet van Gorter is. En nu ik over Gorter sprak, zoals deze geweest is in zijn eerste periode, behoef ik eigenlijk niets meer te zeggen over de als-dichters veel mindere Verweij en van Eeden, die beiden te ver van Perk's echte geniale natuurkracht[†] afstaan, om ook maar eenigszins, als poëten, in vergelijking te kunnen komen met hem.

[†]Perk's oorspronkelijkheid.

Want Perk heeft niet eerst naar anderen gekeken, toen hij zijn goede kunst begon te maken: de omvang zijner lectuur en zijn kennis van letterkunde was precies die van iedren oud-leerling eener vijf-klassige Hoogere Burgerschool. Ja, alleen had hij meer in Vondel gelezen dan de meeste jongens, maar voor de rest stond alles precies gelijk.

Perk was oorspronkelijk van top-tot-teen, en men heeft dan ook reden om eerbied te voelen voor het diepere Wezen van dezen jongen dichter, die met slechts een matige, want dikwijls, zoowel door ziekte, als door de onwillekeurige verstrooiing van een allergezelligst en vriendlijk familie-leven onderbroken studie, toch kans heeft gezien, om geheel uit zichzelf, uit het diepste van zijn onbewust-geniale Zijn, gedichten te scheppen, die in zijn tijd afweken van, ja, in karakter, lijnrecht ingingen tegen bijna alles, wat toen door anderen werd geschreven, gedichten

die thans, als zij maar in 't Fransch, Duitsch of Engelsch waren verschenen, ongetwijfeld een wereld-reputatie zouden bezitten, waar die van menig anderen beroemde onder zijn tijdgenooten - ik noem hier slechts den allerkranigsten faiseur Oscar Wilde - ongetwijfeld ver beneden zou gebleven zijn.

Ja, de oorspronkelijkheid, dát is juist het bijzondere wat iemand, die gewend is verzen te lezen van alle landen en tijden, onmiddellijk treft in de 'Mathilde', en waardoor deze jeugdige, toen-aspirant-student zich onderscheidde boven al zijn groote voorgangers in de Nederlandsche poëzie. Perk's Mathilde was geheel van hemzelf, de heerlijk omhoog-komende en opengaande bloem van zijn onbewust-bloeiend binnenleven, waarvoor hij aan niemand eenigen dank was verschuldigd behalve aan zich-zelf, omdat hij was zooals hij was.

⁺ Neem b.v. Vondel: ik zou niet graag iets van Vondel miszeggen: hij is een groot, en gerust kan men verklaren, oorspronkelijk dichter, die zijn eigen toon zingt, en ieder's diepgevoelden eerbied, ook dien der thans levenden verdient. Maar toch in zijn werk, tot zelfs soms in zijn beste, volgde hij, naar de gewoonte zijner dagen, dikwijls andere dichters, en telkens kan men aanwijzen: hierbij heeft Vondel aan dit of dat ge-

[†]Betrekkelijke
onoorspronkelijkheid van
Vondel en de andere
zeventiende eeuwers.

dacht. En met nagenoeg alle andre Hollandsche dichters der 17^e en 18^e eeuw was dit hetzelfde geval. Zij bestudeerden modellen, Latijnsche, Fransche, Italiaansche, want zij wilden even voortreffelijk, d.i., naar de regels, schrijven als de vroegren, vreemden, dat in hùn tijd vermocht hadden, en zoo bleef er van die door hen bewonderde en dus vaak hervatte lektuur altijd tamelijk veel hangen in hun eigen werk, dat daarom wel geenszins veroordeeld mag worden, maar toch dikwijls een buitenlandsch bijmaakje kreeg.

Maar Perk - wie kan een dichter noemen,⁺ die Perk bij zijn Mathilde zou hebben beïnvloed? Hij las b.v. Dante's 'Vita Nuova' in Duitsche vertaling, maar ieder, ⁺Perk en Dante. die dit vreemd-suggestieve gedicht kent, zooals het door Dante Gabriel Rossetti in het Engelsch vertaald is, wie de geheimzinnige en toch klare, de aangrijpende en toch kalmmakende ontroering heeft ondervonden, die, nog na 700 jaar, zelfs van een vertaling van dit meesterstuk uitgaat, moet het erover eens zijn, dat Dante en Perk in hun beelding, toon en alles, even-ver van elkander staan als een plechtig-bevallige, blanke zwaan, die wiegend zich voort-beweegt op een wijden, stillen vijver, van het gratievol-harmonische levendig-doen van een Hollandschen vogel op de buigende takjes van een bloesem-

struik. Tot zelfs in Dante's naïefheid zit iets, hoewel heelemaal niet stijf-, solemneels.

Dante's natuurlijkheid - want hij is, in zekeren zin, subliem-natuurlijk, - geeft als een verre aanduiding, wekt een vermoeden in ons op, van de natuurlijkheid die de engelen in den hemel tegenover elkaar betrachten.

Dante is eigenlijk abstrakter dan Perk, maar door zijn stil-warm rythme, en de ideale innigheid, die iedren regel, ja, ieder woord bezielt als met een intensief-brandend en toch vredig-zacht leven, weet hij den lezer te voeren in een sfeer van emotie, die zeer dicht schijnt nabij te komen aan de emotie der eeuwige zaligheid, terwijl Perk, die trouwens, in vergelijking met Dante, nog maar weinig meer dan een jongen was, toen hij de 'Mathilde' dichtte, zich veel luchtig-menschlijker te houden weet: alle statie, ook de fijnstgevoelige, blijft verre van hem. Perk toeft steeds op de aarde, en al schijnt het soms of hij, waarschijnlijk[†] op 't voorbeeld van Dante, Mathilde heeft willen verheffen tot een onmenselijk-bovenmenselijke [†]Mathilde en Beatrice. gestalte, zooals niet meer passen zou voor de begrippen der moderne tijden, hij is daar, gelukkig voor zijn naam als dichter, niet in weten te slagen, en zijn poging is niet verder gekomen dan tot een paar aanduidingen, omdat zijn natuurlijke natuur, zijn nieuwerwetsch-menschlijke,

die hem dwong tot dichten, het in hem bleef winnen van de aangenomen leer. Mathilde zelve komt eigenlijk weinig in de Mathilde te voorschijn, maar waar zij verschijnt, doet zij zich, gelukkig! steeds voor als een meisje en niet als een ideaal, een godin, een heilige, of iets dergelijks, voor onze tijden mal's. De wezenlijke idealiseering begint pas, als Perk haar niet meer bij zich heeft, en betreft dus alleen, hetgeen ons niet kan hindren, het hersenbeeld, dat hij van haar overhoudt (b.v. in sonnet C: 'Mathilde, Gij die niet mensch meer zijt', etc.)

Ja, in het eerste boek slechts zien wij Mathilde zelve van tijd tot tijd, en de drie verdren geven alleen de ontwikkeling van 's dichter's zieleleven, zooals dit door de liefde voor Mathilde is gegroeid en gemetamorfoseerd. Het 'Wederzien' in het Vierde Boek is dan ook niets dan een literaire fictie: in werkelijkheid heeft dat wederzien nooit plaats gehad, en de dichter stelt het slechts voor, alsof hij Mathilde terug-ziet, om goed duidelijk te maken, hoe zijn innerlijke verhouding tot het meisje, en de wijze waarop hij haar beschouwt en haar aanziet, door zijn zelfontwikkeling gewijzigd zijn. Iets mystieks als bij Dante komt bij Perk niet voor: alles blijft reëel bij hem: tot zelfs het psychologische verloop zijner stemmingen is gebeurlijk, uit gewoon

menschelijk oogpunt beschouwd. Als de jongeling die hij is, staat hij natuurlijk op een lager plan dan de meer volwassene Dante, maar op het plan, waarop hij zich bevindt, is hij dan ook onverbeterlijk. Voor Dante, zoals deze uit de Vita Nuova geabstraheerd kan worden, voelen wij eerbied en bewondering, voor Perk, zoals deze uit de Mathilde blijkt, menselijke belangstelling en sympathie. Wij zien den dichter worstelen met zichzelf en zich ontwikkelen van den naïeven jeugdigen minnaar, die hij geweest is, en die niets was dan een minnaar, tot den volwassen man, die plezier heeft gekregen in de natuur, zoowel als in het denken over allerlei dingen, waar hij zich vroeger nooit van bewust geworden was.

Er zit meer wezenlijke psychologie - psychische⁺ voortgang, ontwikkeling - in de Mathilde dan in de Vita Nuova, en alleen hieruit reeds blijkt het essentiele verschil, dat er bestaat tusschen den menschelijken geest, zoals hij nú is, en zoals hij 650 jaar vóór Perk was geweest. Dante is de mensch uit den tijd, toen alles vaststond, toen 's menschen gedachteleven begrepen was binnen een vast stelsel van begrippen en gevoelens, waarbuiten het volstrekt verboden was om te gaan. Perk daarentegen is de moderne mensch, die, door intiemere aanraking met

⁺‘Mathilde’ en de ‘Vita Nuova.’

de dingen om hem heen, in natuur en menschenleven, komt tot vol bewustzijn van zichzelf en van de beteekenis des levens.

In zekeren zin kan men dus de ‘Mathilde’ een realistisch gedicht noemen, terwijl de Vita Nuova een idealistisch heeten moet. En daardoor komt het hoofdverschil tusschen onzen tijd en dien van Dante zoo treffend, door de onderlinge vergelijking dezer beide gedichten, uit.

Voor Dante is ontwikkeling de zich-zelf-bewustmaking, door den dichter, van de eeuwige, altijd vast-staande, buiten hem liggende waarheden, voor Perk is het de uit zichzelf te voorschijnroeping, door den mensch, van wat het leven en het denken hem hebben geleerd.

Ik geloof, dat het onnoodig is, hier verder op door te gaan, want voor deze studie, die hoofdzakelijk ten doel heeft, de beteekenis te schetsen, die Perk heeft voor onze eigen letterkunde, wat hierboven geschiedde, kan een uitvoerige vergelijking met buitenlandsche genieën moeilijk worden verlangd.

Ook met Petrarca's sonnetten, die Perk eveneens in Duitsche vertaling had gelezen, heeft de⁺ Mathilde niets uit te staan. Petrarca was als dichter de mindere van Dante. De voortreffelijke uitdrukking moest het vooral bij hem doen, waarachter natuurlijk wel iets geestlijks zat, maar

⁺Perk en Petrarca.

niet iets van de kracht en de diepte van Dante, die ook psychisch een groot poëet was, omdat hij inwendig had de fijnheid en warmte en diepte, waardoor alleen de echte dichter zich kenmerkt, terwijl Petrarca, ondanks zijn mooie Italiaansch, veel meer een koele redeneerder heeten moet.

II.

Zoo zijn wij dan nu gekomen tot den sluitsteen van dit boekdeel, tot de detail-kritiek op Perk's ouden bundel, zooals ik die reeds in de 7^e editie voor de nieuw-bijgekome verzen gaf.[†]

Dit laatste gedeelte van het boek zal dus niet zoo vlug-leesbaar zijn als het vorige, want ik veroorloof mij, den lezer opmerkzaam te maken, dat, wil hij iets aan het volgende hebben, hij den tekst der gedichten er bij te nemen heeft. Maar die moeite zal hij dan, geloof ik wel, beloond vinden door de verrassende ontdekking die hij doet. Want bemerken zal hij, dat er niet zoo'n onmetelijk onderscheid bestaat in dichterlijke waarde tusschen de nieuw-bijgekome verzen en die welke altijd in den bundel hebben gestaan.

[†]Karakteristiek van het eerste boek der 'Mathilde'.

Zoo goed toch als er in de vroeger weg-gelatene verzen brokjes zijn, zóó schoon, dat zij gerust kunnen wedijveren, in poëtische waarde,

eenstemt met het zuiver-iambische als deze eerste van Perk's eerste gedicht.

Mr. Vosmaer vond dit óók, en daar dit, volgens hem, een ongeoorloofde vrijheid moest heeten, heeft hij voorgesteld, dat deze regel als volgt zou gelezen worden:

‘Bezielt en streelt, gebeeldhouwde sonnetten’.

Duidlijker bewijs behoeft voorzeker niet geleverd te worden, dat Vosmaer van het eigenlijke karakter, de ware schoonheid van Perk's verzen niets voelde noch begreep. In plaats van het directe, plastische, kwamen twee oneigenlijke uitdrukkingen, het afgezaagde ‘bezielt’ en het onjuist-gebruikte want veel te flauwe ‘streelt’, dat buitendien met het vorige een anti-klimax vormt.

En let dan ook eens op den klank der woorden: bezielt en streelt. Die twee uitgangen ‘It’ onmiddellijk na elkander, geven iets positiefs en zwaars aan het vers, dat met de beteekenis in strijd is, terwijl het energieke, élan-volle: ‘klinkt helder op’ dat spontaan uit de ziel des dichters kwam, een opwekkende uitwerking heeft daarentegen, zoowel door de beteekenis, als door geluid en beweging van den zin.

Dat de regel niet uitkomt, volgens de voor-

schriften der officieele prosodie, is waar: maar is hij daarom slecht te lezen? Immers in 't geheel niet, en voor wie goed kan hooren, klinkt de zin precies als de treffende aanslag op een orgel, zoowel door den rhythmus, als door de beteekenis der woorden: terwijl men, daartegenover, eventjes moet nadenken bij dat 'bezielt en streelt', om te weten te komen wat de dichter eigenlijk meent. Iets wat gebeeldhouwd is kan toch moeielijk 'streelen' in den direkten zin des woords; er wordt dus geestlijk 'streelen' bedoeld, doch dit is een afgrijselijk conventioneele toepassing van het woord 'streelen', die in een echt gedicht niet thuis behoort. Terwijl daarentegen het 'klinkt helder op' in verband met 'gebeeldhouwd' doet denken aan de Memnonszuilen der Oudheid, die gebeeldhouwde steenen waren, en gezegd werden geluid te geven, zoodra de zon erop scheen.

Het tweede kwatrijn, hoewel niet kwaad, dunkt mij, in vergelijking met het overige, een beetje minder dichtelijk, want te abstrakt-doceerend.

De terzinen echter behooren tot de mooiste verzen, die Perk ooit heeft geschreven. Inzonderheid deze regels:

Een zee van liefde in droppen uit te gieten,
Zacht, één voor één.....

zijn gezegd in een rhythmus, zóó ernstig en toch luchtig-levendig, zóó schoon-expressief, zoo geheel de geschetste beweging weergevend, dat men moeite zal hebben, bij andere hollandsche dichters een equivalent er voor te vinden in schoonheid van uitdrukking en beteekenis. *Sanctissima⁺ Virgo* is, in tegenstelling tot het vorige, vlekkeloos-volmaakt. ^{+II.}

Perk kende Shelley ternauwernood: alleen *The Cloud* en *The Skylark*, die in alle school-bloemlezingen voorkomen; maar toch doet dit vers aan Shelley denken: dezelfde subtiele en toch statige toon, als een die boven onze hoofden in den hemel zou gehoord worden, waarin ook het ideaal-realistische niet ontbreekt en die aan het slot uitloopt in een apotheose, waar ons binnenste blij-stil van wordt.

Aan Mathilde is niet zoo absoluut-heerlijk als⁺ het vorige: ‘de moeder van het licht weer licht’ is niets dan een aardigheid van klank, en de tweede regel is, vanwege ^{+III.} het rijm, wat te stijf gezegd; die dankbaarheid van elk bloemeke, dat in die dankbaarheid zijn plicht doet, is een beetje conventioneel-sentimenteel, uit de sfeer der lauw-vrome natuur-godsdienstigheid. Die bloem, die wierook opwolkt, en de zevende regel, met zijn klankspeling, zijn óók niet bijzonder fraai. r. 4. ‘mijn ziel werd vuur.’⁺

^{+IV.}

Ik vind deze uitdrukking niet zóó gelukkig, als men anders van Perk gewend is.

De rest van het vers echter is magnifiek.

+ *Eerste aanblik.*

Die engel, die met een paradijs op aard kwam dalen: men kan zich dit eigenlijk +V. niet precies voorstellen: tracht men dit werkelijk te doen, dan krijgt, wat men ziet, wel een heel klein beetje van een kunstig opera-gebeur, waarvoor een machinerie in beweging moet worden gezet.

De terzinen behooren óók niet tot het beste wat Perk schreef: op den laatsten regel na, nadert alles een beetje het banale.

+ 'In iedren vezel waarde weelde rond' is, voor mijn smaak, niet zoo gelukkig als wenschelijk waar' Er wordt van een plastische beweging gesproken, maar wat +X. zich beweegt, en waar dit gebeurt, blijft onzeker, en geeft zelfs, als men zich wezenlijk iets voor tracht te stellen, een malligheid.

Ook de terzinen zijn niet, zooals zij wezen konden, want: 'Wordt gij bemind, Gij zijt zoo godlijk schoon' doet mij een beetje aan, of 't overgenomen waar' uit een modern straatliedje, waar de minnaar zijn best doet, zich netjes-hartstochtelijk uit te drukken, maar daardoor tot declamatorische deftigheid vervalt.

De drie laatste regels daarentegen zijn weer zeer schoon.

Smeekbede is een vlekkeloos vers: alleen is⁺ ‘toen gij mij zijt verschenen’
rhythmisch-zwak.

+XI.

Op XII en XIII. *Zij komt* en *Die lach* is heelemaal niets aan te merken. Dat zijn
goddelijke verzen, evenals XIV en XVII. *Morgenrit* en *De Schietbeek*.

Madonna.⁺

‘Blauw bloempje waarin morgen parels blonken’

+XVIII.

Deze regel is echt-Hollandsch-romantisch-sentimenteel. Dit beeld is niet in
Perk-zelf opgekomen, maar door hem onbewust ontleend, en zoo'n beetje
gefatsoeneerd, aan zijn lectuur van andere dichters.

Terwijl de twaalfde regel.

‘Een kerk rijst allerwegen aan uw zij’, als men hem wezenlijk-plastisch opvat,
zooals hij toch is bedoeld, een heel andre uitwerking op den lezer zal hebben, als die
de dichter wou geven. Letterlijk opgevat, beduidt deze regel dat, als Mathilde op
haar teenspits ging ronddraaien, zij ieder oogenblik naast zich een groot gebouw met
torens uit den grond zou zien rijzen, wat natuurlijk een kinematografisch-grappigen
indruk maken zou.

Toen Perk aan het schrijven was, moet hem hier de inspiratie plotseling voor een
oogenblik hebben verlaten: en hij liet den regel open, omdat hij geen geschikt beeld
of rijmwoord vinden kon.

Later heeft hij toen, om het vers vol te krijgen, uit zijn bedenkende hoofd dien regel erin gezet, waardoor het heele sonnet echter wel een beetje op een mooie teekening gaat lijken, waarin een ongeoefende kinderhand óók een paar lijntjes méegetrokken heeft. Alles goed overwogen, had dit vers er indertijd veel beter uitgekund, dan menig ander, wat ik toen inderdaad weg-liet. Maar ik zag dat destijds niet zoo goed, want ik ben nu een kwart-eeuw verder, en, gelukkig, in kritisch onderscheidingsvermogen tamelijk-veel vooruitgegaan, vergeleken bij toen. Ik zie natuurlijk, zooals ieder redelijk mensch, vele dingen klaarder en beter, dan toen ik nauwelijks de twintig was gepasseerd.

Ochtendbede is een der mooiste verzen van het eerste boek. Maar ook hierin, evenals in *Madonna*, komt een regel voor, waarover Perk in 't onzekre is gebleven. Dien andren regel: 'Een kerk rijst allerwegen aan uw zij' zou hij ongetwijfeld bij rijper inzien gewijzigd hebben. Maar omdat er geen 'varia lectio' van de hand des schrijvers zelven op bestaat, moest ik hem natuurlijk laten, zooals hij is. Doch de 13e regel van *Ochtendbede* ligt wèl in twee verschillende lezingen voor. Ik heb mij beurtlings van de eene en de andre bediend en het laatste heb ik verkozen: 'Waarin haar aangezicht mijn liefde aan-

schouwt'. Om deze lezing begrijpelijk te maken moet men echter aannemen, dat 'haar aangezicht' niet het onderwerp, maar het voorwerp is van den zin. Want dan eerst komt de beteekenis ervan in overeenstemming met wat er in de drie eerste regels der terzinen staat. Dáár toch wordt Mathilde vereenzelvigd met het heelal, en daarom laat de dichter in dien 13^{en} regel dan ook volgen, dat hij, omdat hij zooveel van haar houdt (of kort-uitgedrukt: 'mijn liefde') haar uiterlijk wezen met zijn verbeelding overal in het Heelal terug-vindt. Met zijn verbeelding vereenzelvigt hij reeds, voor een oogenblik, de onderdeelen van haar aardsche verschijning met de onderdeelen van de schoonheid der wereld, die hij om zich heen aanschouwt. Dit was Perk's eerste lezing, die geheel aansloot bij het overige van het vers. Maar waarschijnlijk omdat hij eenigszins werd gehinderd door de onduidelijkheid, ontstaan tengevolge van het plaatsen van het voorwerp vóór het onderwerp in een hoofdzin, heeft hij er later, door te schrijven: Waarin mijn aangezicht haar liefde aanschouwt, de woordvoeging in orde weten te brengen, maar met een noodzakelijk daaruit voort-vloeiende wijziging van de beteekenis, waardoor deze vager wordt en niet meer zoo goed aansluit bij regel 12 en 14, die boven en beneden regel 13 staan. Buiten-

dien wordt de beteekenis, die dan de woorden 'haar liefde' krijgen, een beetje willekeurig, ja, gezocht, omdat 'haar liefde' hier moet opgevat worden in den zin van: haar lieve verschijning en de liefde, die zij daardoor in mij wekt. Bij rijper nadenken heb ik dus in de 7e editie Jacques Perk's eerste lezing verkozen, omdat deze, ondanks haar gewrongene constructie, beter weergeeft wat de dichter, toen hij het vers schreef, zeggen wou.

Ik weidde hier zoo breed uit over deze ééne bijzonderheid, alleen om den lezer de overtuiging te verschaffen, dat de uitgave van Perk's gedichten volstrekt niet zoo heelemaal gesneden koek voor den bezorger is geweest, als zij anders allicht den oppervlakkigen beschouwer en beoordeelaar lijken kunnen zou. En deze uiteenzetting sluit zich aan bij Vosmaer's opmerking (op bladz. 209) dat Kloos 'de beste redactie uit de drie aanwezige bundels heeft vastgesteld.' Vroeger zijn er, bij het verschijnen eener nieuwe editie, wel eens in de pers meer of minder onvriendelijke stemmen over mijn bezorging van den tekst vernomen. Laat dit dan mijn antwoord aan die zonder reden vittende buiten-staanders zijn. De heeren recensenten schijnen wel eens in der haast vergeten te hebben, dat, om redelijk en degelijk meê te praten over een kwestie, men

er zelf óók iets aan gedaan moet hebben, m.a.w. dat men er in thuis behoort te zijn.

De lezer kan zich overtuigd houden, dat de tekst der verzen geheel gevolgd is naar 's dichters eigen woorden, en dat het eenige, wat ik, als uitgever, met dien tekst gedurfd heb, is, een enkel keer, een geoorloofde, ja, onvermijdelijke keuze doen uit de verschillende lezingen, door Jacques Perk zelf te boek gesteld.

XX, XXIII, XXIV, XXV, d.i. *Belijdenis*, *Zij sluimert*, *Avondzang*, *De Bergstroom* zijn allen volmaakt. Maar wel moet hier gelet worden op de regels:

In 't hart waar liefde en eindeloosheid paren,
Daar zal Mathilde als 't golfje in zee in leven.

Deze vergelijking van Mathilde met één golfje onder velen, is een treffend bewijs, dat de liefde van den dichter voor haar reeds aan 't vermindren, of tenminste aan 't geheel en al anders worden is.

Mathilde is hem niet meer de Madonna of 't Heelal, maar slechts één enkel ding onder vele gelijkwaardigen; 't is of de voortdurende nabijheid zijner geliefde hem inwendig van haar verwijdert, haar langzaam tot een vreemde, onverschillige voor hem maakt. En de scheiding van

hem en Mathilde wordt op die wijze psychologisch verklaard, wordt tot een psychische noodzaak; wil hij het beeld, dat hij in zichzelf van haar heeft gevormd, zuiver houden en onvertroebeld, dan moet hij haar verlaten: hij en Mathilde mogen voortaan niet meer samen zijn. Zoo wordt in het volgende sonnet, het laatste van dit boek, de scheiding geschetst, waarin door den dichter-zelf, maar natuurlijk onbewust, is aangegeven, dat hij, in waarheid, niet meer gewoon-weg jongensachtig van haar houdt, zooals vroeger wèl het geval is geweest.

Voor een fijnproever van verzen toch zijn de regels:

Klein wordt de kluis, waarin de maagd verdween
Die me als godin gedaagd is, duizendtallen
Bloesems om 't hoofd.

met hun sierig-opgewonden-doen, midden-in tusschen het fijn-realistische eerste kwatrijn en de prachtig-zuiver gevoelde terzinen, van een soort ‘poëzie’, dat hier niet scherp aangeduid te worden behoeft. Alleen *dit* dus: J.J.L. Ten Kate maakte in zijn wekelijks klaar-te-rijmen verzenportie vaak gebruik van dergelijke schijnbaar-poëtische, maar in waarheid koud-opgewonden-oratorische ‘verheffingen’, waarbij de fijnvoelende

dichter door den luidkeelschen redenaar in den hoek gedrongen wordt met het gezicht tegen den muur en stijf-gesloten mond.

* * *

Zie, wij hebben nu het eerste boek van de ‘Mathilde’, dat, over het algemeen, het minstvoortreffelijke moet heeten van de vier, sonnet⁺ voor sonnet aesthetisch gekritiseerd, en er is ons gebleken, dat er een aantal gedichten in staan, die in alle editie's voorkwamen, en die toch volstrekt niet beter, d.i. vlekkeloos-schooner verdienen te heeten dan de, tot de 5^e editie, weggelatenen zijn.

⁺Parallel tusschen het 1^e Boek der Mathilde en de vroeger weg-gelaten verzen.

Maar tevens voeg ik hier onmiddellijk bij, dat ik nu niet den gewonen kritischen maatstaf aanlegde, maar dat ik, voor een paar oogenblikken, heb vertoefd in de binnenste vertrekken der letterkundige fijn-proeving, waar niets door den beugel mag dan het allerechtste en beste, dan het very-first-rate.

Wilde men dezen nauwlettenderen maatstaf echter geregeld aanleggen, aan alle kunstwerken van de heele wereld-literatuur, ik verzeker u: er zou maar zeer weinig overblijven van datgene wat door het publiek thans ‘mooi’ gevonden wordt. Want als men afziet van een stuk-of-wat

allereerste-rangs-artisten, als Shelley, Keats, Verlaine, dan maken alle andre moderneren, zelfs de grootsten, zich wel eens hier en daar schuldig aan dergelijke misgrepen, die het beschaafde publiek, zonder voorafgaande waarschuwing, niet opmerkt, en die alleen de opperst-verfijnde kenner bespeurt.

Niemand, wie ook, heeft dus ook maar eenigszins het recht, om Perk's bundel minder vriendlijk aan te zien, van wege deze zeldzame aesthetische foutjes, die men evenzeer herhaaldelijk aantreft in Schiller, Goethe, Lamartine en Victor Hugo, en waaraan vooral de Hollandsche dichters der laatste honderd jaren, met Bilderdijk te beginnen, zich buitengewoon-veelvuldig hebben schuldig gemaakt.

Onze zeventiende-eeuwsche en begin-achttiende-eeuwsche dichters schreven daarentegen in dat opzicht veel zuiverder, voornamelijk omdat zij zich in hun dictie, in de keuze hunner uitdrukkingen, gestrengelijk richtten naar de aloude klassieke Romeinen, wier stijl, in vergelijking met dien der 19^e eeuw, al doet hij oogenschijnlijk soms wat droog, eindloos-veel zuiverder en edel-echter heeten moet.

Merkt de lezer nu, door het hier verhandelde en meegeedeelde, niet veel glas-helderder dan zelfs

door de fijnste algemeen-theoretische redenatie mogelijk zou wezen, hoe de felle afkeuring, die indertijd, door een gepraedisponeerde, over de nieuw-bijgekome verzen is uitgesproken, niets dan een - jammer genoeg voor den delinquent zelf - driftig-haastige zichzelf-vergaloppeering is geweest?

Er zijn toch op die nieuwe verzen hier en daar zeker een paar gegronde aanmerkingen te maken, maar op het eerste boek der Mathilde, zooals dit reeds in de eerste drukken is verschenen, staan een aantal verzen, die volstrekt niet vlekkelooper, in streng-aesthetisch opzicht, dan de minst-waardevollen der eerst weggelatenen zijn.

De andre drie boeken zijn aesthetisch veel⁺ volmaakter, dan zich het eerste aan ons heeft getoond. Zulke aanmerkingen, als ik hierboven uiteen-zette, zijn er niet op te maken, want de dichter was ondertusschen, onder het schrijven door, ontwikkeld tot den volmaakten kunstenaar, dien hij inderdaad in de allermeeste zijner verzen zich toont.

⁺De drie andre boeken der 'Mathilde'.

En buitendien, nu ik het doel heb bereikt, dat ik hier boven aangaf, n.l. ongerechtvaardigde kritiek af te weren, kan ik mij verder onthouden van toevallige vliegeplekjes te gaan op-

sporen op een kunst, die toch altijd onsterfelijk blijven zal.

Alleen één foutje wil ik hier dus nog aanwijzen, en wel in XXX ‘De Maan verrijst’.

De stilte bidt. Een tempel is natuur
En de aard voelt zich met vrede als overgieten.

Oppervlakkig-gelezen, klinkt dat heel goed. Maar in waarheid is de dictie hier ouderwetsch-rhetorisch van een soort, dat Perk-zelf, indien de dood hem niet had belet, in later tijd zijn werk nog eens na te kijken, zeer zeker geenszins zou hebben goedgekeurd.

⁺ De lezer zal, geloof ik wel, uit het bovenstaande genoeg gemerkt hebben, dat ik volkomen objectief sta tegenover Jacques Perk's kunst. Al was hij mijn vriend, en al bewonder ik zijn verzen, ik laat mij daardoor toch volstrekt niet weerhouden om de foutjes op te merken, die wezenlijk, een enkel keer, zijn werk vertoont. En met des te grooter vertrouwen kunnen dan ook, zoowel publiek als critici, het volgende van mij aannemen, wat ik hier ga zeggen, omdat ik het weet, d.i. voel en begrijp als volstreckte waarheden, waaraan niets te veranderen valt.

⁺ Van Vondel tot 1880 was er in waarheid geen heelemaal waarachtig-puur dichter bij ons

⁺Objectieve kijk van Kloos op Perk.

⁺Van Vondel tot Perk.

geweest. Dit is waar, maar aan al het voorgaande zal de lezer begrijpen, hoe ik het bedoel. Ik houd van de eind-zeventiende eeuwers, zoowel als van de begin- en midden-achttiende eeuwers, en Potgieter bewonder ik op verschillende plaatsen, terwijl ik hem, zijn heele werk door, met piëteit waardeer. Maar tot de hoogte van Vondel reikten die achttiende-eeuwers, en ook zelfs die eenzaam-groote negentiende eeuw nooit of zeer zelden heelemaal. Want ofschoon die ‘pruikentijd’ dichters oneindig veel waardevoller en ook leesbaarder zijn, dan men in de 19de eeuw heeft kunnen zien en dus willen erkennen, zonder Vondel zouden zij toch geenszins hebben kunnen wezen, zooals zij na hem en door hem zich te toonen wisten, en ook Potgieter, al heeft hij telkens bladzijden in zijn vers-werk, waar de 20ste eeuw stil-opgetogen van genieten⁺ kan, is toch nog veel grooter geweest als meesterlijk prozaschrijver dan als poëet, al stond hij ook in deze laatste kwaliteit in zijn eigen tijd en land volstrekt zonder pair.

⁺Potgieter als prozateur en dichter.

Het rythme en de toon van het ‘Rijksmuseum’ b.v., zooals zij zwaar zwieren of elegant-stevig stappen, - om een equivalent ervoor te vinden in de verzen, kan men alleen, met zekerheid van welslagen, gaan zoeken in het eenige ‘Florence’, die opperste kroon op Potgieters poëzie.

Neen, zulke dichters, die toch dichters zouden⁺ geweest zijn, al hadden zij nooit andre dichters gelezen, al hadden zij niet geweten, dat er poëzie kan bestaan, zulke dichters, die van hun vroegste kindsheid muziek in zich hoorden, en bij wie dus de verzen van zelf voor den dag kwamen, in hun hoofd gingen zingen, zulke natuurlijke, van diep-uit spontane dichters zijn alleen Vondel en Perk geweest. Voor hen was de poëzie wat voor andren het proza is, de echte, met henzelf meegeborene uitingsmanier. ^{+Vondel en Perk.}

En die aangeborene muzikaliteit van beider binnenste was geen hoofdzakelijk-uiterlijke zing-zang, zooals dat wèl bij Bilderdijk het geval was, neen, heel het binnenste zieleleven van beide dichters, Perk en Vondel, ging daarmede accord, en was steeds-maar-door in emotioneele beweging, door lichte of donkre visioenen gehanteerd.

Bilderdijk hoorde meestal slechts de maat in zijne hersens, zonder dat zijn binnenste daardoor dichterlijker gestemd werd, Vondel en Perk hadden, behalve de muziek, óók nog de visie en het sentiment in hunne ziel.

Zoo is er onbewust door Perk als 't ware een brug geslagen tusschen Vondel en den tegenwoordigen tijd. Wie, vraag ik, kon Vondel vroeger wezenlijk genieten, ik bedoel, wie van 't gewone, ontwikkelde publiek, dat van de

literaire kunst geen hoofdbemoeiing zijns levens maakt?

Perk daarentegen kan door een modern lezer wèl genoten worden, - dat getuigden de zeven drukken, die zijn bundel reeds beleefde - en daar hij, bij het dichten, onbewust uitging van hetzelfde principe, als waardoor de groote, goede Vondel bij zijn werken zich liet leiden, nl., dat hij eerst de dingen moest gezien en gevoeld hebben, dat hij eerst de innerlijke geestlijke ontroering en muziek in zichzelf moest hebben ondervonden en gehoord, voordat hij er zich toe zetten ging, verzen te schrijven, daarom zal het publiek dat door het lezen van Perk weer gewend is geworden, om waarlijk-dichterlijke, zingende emotie te zoeken en vinden in de kunst, zich langzamerhand ook naar Vondel weer wenden, die eveneens nooit dichten ging zonder te voelen, of tenminste gevoeld te hebben datgene, wat hij uitdrukken wou.

Ja, Vondel en Perk - Vondel is rijker, voller aan onderwerpen en stemmingen, eenvoudig omdat hij zooveel malen ouder is mogen worden: maar ik vind niet, dat Perk in zijn eigen, bijzondere, nog niet zoo wijd-reikende genre, dat door zijn leeftijd en omstandigheden bepaald werd, in merkbare mate Vondel's mindre heeten moet. Eer zou men kunnen zeggen, dat hij de

fijn-voelende en ziende dichterlijkheid, die Vondel op tal van plaatsen telkens weer onderscheidt en groot maakt, nog veel aanhoudender dan deze bezeten heeft.

Perk is in het wezenlijk z i e n van zijn beelden, in het door-en-door voelen van alles wat hij zegt, een dichter, die wezenlijk tamelijk alleen staat in onze heele literatuur. Vondel alleen, zoals ik zeide, onder alle vroegren, reikt hem daarin vaderlijk de hand. En met de modernen, de thans levenden vergeleken, overtreft hij hen nagenoeg allen in het waarachtig-gevoelde hooren van zijn verzen, terwijl hij hen zeker allen zonder uitzondering de baas is in zijn fijn-gedetailleerd en toch groot-gehouden plastisch voorstellen van tooneelen en beelden uit de natuur.

* * *

⁺ Ten slotte: men zal gemerkt hebben, dat ik een zeker aantal veelal als voortreffelijk geroemden dichters der vorige generatie een veel lagere plaats heb aangewezen ^{+Terugblik en slotsom.} dan die zij tot nog toe in de publieke opinie hadden bekleed. Om mogelijk misverstand te voorkomen, wil ik hier er nogmaals op wijzen, dat mijn minder-hoogstellend oordeel over die schrijvers geenszins het gevolg is van een verschil-in-meening over

sommige onderwerpen, als godsdienst, etc., dat er tusschen mij en die geestelijken zou bestaan. Ieder toch, die mijn kritieken volgt, kan weten, dat ik mij, in mijn waarde-bepalingen van schrijvers en kunstenaars, nooit door dergelijke overwegingen liet beïnvloeden, maar altijd alleen te rade ga met mijn zuiver-letterkundigen smaak. Guido Gezelle b.v., de vrome priester, de godsdienstige dichter, ben ik niet een der eersten hier te lande geweest, die hem heb weten te schatten op zijn juiste waarde, n.l. als den, in al zijn eenvoud, toch grootsten zanger van het Vlaanderen der 19^e eeuw? Het gaat mij bij den Katholiek Gezelle, als bij den zoo heel anders aangelegden Jeremias De Decker. Als ik die vrome dichters lees, word ik zelf bijna óók vroom, omdat er in mijn binnenste iets meêklinkt met de melodisch-harmonische uitzegging van het diepe geloof, dat hun levensbezieling was. Ik kan van vroomheid in verzen wel degelijk genieten, maar op voorwaarde, dat die vroomheid niet uitsluitend meer of min welsprekend psychisch-koud oreeren, neen, dat zij inderdaad is diep-gevoelde vroomheid, die zich uiten gaat als zang. Ik leg er hier dus nadruk op, dat mijn schertsend spreken over onze vorige-eeuwsche predikanten in geenen deele een ‘polemische aanval’ mag heeten, maar dat het integendeel een positief,

want literair-historisch-constructief karakter draagt.

In dit boek is Jacques Perk door mij verbonden geworden met het vorige geslacht. Hij staat thans niet meer alleen, als een plotsling uit de lucht vallend wonder, maar zet eenvoudig voort, in zoowel versterkte als verfijnde mate, wat het vorige geslacht reeds begonnen was.

De generatie van '40 is, door mijn beschouwingen, aanzienlijk gerezen in literaire beteekenis en waarde, en de lijn der echte Hollandsche poëzie loopt voortaan, door Thijm en Potgieter van Bilderdijk tot Jacques Perk, onafgebroken door. En ik hoop dus, dat mijn lezers langzamerhand, door den loop der jaren, mijn voorstelling hoe langer hoe meer als de ware zullen erkennen, omdat, zooals ik hierboven aanwees, het beeld, dat ik heb gegeven van den historischen gang der 19^e eeuwse Nederlandsche dichtkunst, een veel klaarder en zuiverder, want met de feiten meer kloppend is, dan wat tot heden vast-stond als officieel.

En is mij dit gelukt, hebben mijn lezers zoowel Jacques Perk, als de geschiedenis der vorige-eeuwse Nederlandsche dichtkunst, waaruit hij voort-kwam, een beetje beter leeren begrijpen, dan tot dusver het geval was, dan is mijn doel volkomen bereikt, en zal ik mij mogen vleiën

dat door mijn toedoen, een reeks van populaire dwalingen voor de objectieve waarheid het veld heeft geruimd.

En nu, ten allerlaatste: als er iets van Jacques Perk-zelf over is, hetgeen ik niet ontkennen zal, maar toch ook niet zeker weet, dan hoop ik, dat zijn *Wezen* een vriendlijk behagen moge scheppen in deze gewetensvolle studie, die geen lyrische verheerlijking, maar een objectief-kritische waardeering is van zijn kunnen, wier resultaten door ieder aanvaard kunnen worden, zoowel door hen, die met hem dwepen, als door enkele anderen, die nog onverschillig tegenover hem mochten staan.

Ja, mogen ook deze laatsten dan door mijn beschouwingen een beetje nader tot hem gebracht worden, zoodat ook zij ten slotte leeren inzien, dat Jacques Perk met recht verdient te heeten een der allerwaarachtigste dichters van de heele negentiende eeuw bij ons.

Errata.

Bl. 17 r. 3 v.b. staat:	goede, ja, voortreffelijke lees: goeden, ja, voortrefflijken
Bl. 22 r. 1 v.b. staat:	preêken dof, lees: preêkend of
Bl. 24 r. 5 v.b. staat:	liet lees: deed
Bl. 52 r. 9 v.b. staat:	verdoft, lees: verdoft;
Bl. 56 r. 3 v.b. staat:	zijn lees: hun
Bl. 56 r. 1 v.o. staat:	gang, lees: zang
Bl. 62 r. 7 v.b. staat:	zeg lees: zeg,
Bl. 63 r. 3 v.o. staat:	langer, lees: langer
Bl. 64 r. 5 v.o. staat:	toch, dit moet wegvallen
Bl. 67 r. 11 v.b. staat:	Hazebroek: lees: Hasebroek
Bl. 71 r. 3 v.o. staat:	expressie-looze lees: expressielooze
Bl. 140	‘waar de wereld zoo veel ophef van maakt’ Omdat hier iemand sprekende wordt ingevoerd, gebruikte ik hier de familjare spreekwijze ‘waarvan’, in plaats van het grammatisch-juistere ‘van wien’
Bl. 182 r. 2 v.b. staat:	Ds. Hazebroek lees: Ds. Hasebroek
Bl. 183 r. 6 v.b. staat:	eenzijdige, theorieën lees: eenzijdige theorieën